

หัตถกรรมกระสานโบราณปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้านตำบลท่าวาสกรี
และตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

นางสาวสุจิตราพร โพร้ประดิษฐ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาไทยคดีศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2557

**The Tapian Fish Palm Leaves Weaving Handicrafts: A Case Study of
Tha Wasukri and Phu Khao Thong Sub-Districts Phra Nakhon Si Ayutthaya
District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province**

Miss Sujitraporn Pho-bradit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Arts in Thai Studies

School of Liberal Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2014

หัวข้อวิทยานิพนธ์ หัตถกรรมกระสานใบลานปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้าน
ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ชื่อและนามสกุล นางสาวสุจิตราพร โพธิ์ประดิษฐ์

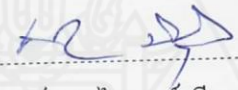
แขนงวิชา ไทยคดีศึกษา

สาขาวิชา ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา 1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2558

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ไพฑูรย์ มีกุล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สูดจิต เจนนพกาญจน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สราวุธ ยะหะกร)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(ศาสตราจารย์ ดร. สิริวรรณ ศรีพหล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ หัตถกรรมการสานใบลานปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้านตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย นางสาวสุจิตราพร โพธิ์ประดิษฐ์ **รหัสนักศึกษา** 2501000976 **ปริญญา** ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ไทยคดีศึกษา) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุจิต เจนนพกาญจน์ (2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สรายุทธ ยะหะกร **ปีการศึกษา** 2557

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน (2) ปัญหาและอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน (3) แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน ของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา จำนวนทั้งสิ้น จำนวน 45 คน จำแนกเป็นกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ตำบลท่าวาสกรี จำนวน 24 คน ประกอบด้วยผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน จำนวน 7 คน นักวิชาการ จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 5 คน นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน และกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ตำบลภูเขาทอง จำนวน 21 คน ประกอบด้วยผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน จำนวน 4 คน นักวิชาการ จำนวน 2 คน ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน พนักงานเทศบาลกองสวัสดิการและสังคม จำนวน 2 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน โดยการศึกษาจากเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลานเริ่มโดยชาวไทยมุสลิมที่ประกอบอาชีพค้าขายเครื่องเทศและอาศัยในเรือ มีชีวิตผูกพันกับลำน้ำเจ้าพระยามากกว่า 200 ปี จึงคุ้นเคยกับปลา ที่มีลักษณะงดงามสะดุดตา คือ ปลาตะเพียน จึงประดิษฐ์ รูปปลาตะเพียนจากวัสดุในท้องถิ่น เช่น ใบตอง ใบมะพร้าว ต่อมาได้ พัฒนาเป็นการใช้ใบลาน เนื่องจากมีความแข็งแรงทนทาน วัตถุประสงค์ในการใช้งานเพื่อแขวนประดับ และเป็น ของเล่นสำหรับลูกหลาน และมีการพัฒนาการตกแต่งสี และลาย แบบต่างๆซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการค้า พร้อมกับการประยุกต์ใช้ วัสดุสังเคราะห์ชนิดอื่นเช่น หลอด และ พลาสติกแต่ ไม่ได้รับการยอมรับจากตลาด จึงเน้นการผลิตและรักษารูปแบบของการใช้ใบลานมาจนปัจจุบัน (2) ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพการสานปลาตะเพียนใบลานของชาวบ้าน มาจากการขาดแคลนวัตถุดิบ ขาดแคลนแรงงาน และการกดราคาจากพ่อค้าคนกลาง ส่งผลให้ผู้ผลิตมีรายได้น้อยลง (3) แนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรคและการพัฒนาอาชีพการสานปลาตะเพียนใบลาน ควรได้รับการส่งเสริม สนับสนุนจากภาครัฐ และเอกชน โดยเฉพาะด้านการพัฒนารูปแบบให้สวยงาม ตลอดจนบรรจุภัณฑ์ และสถานที่จัดจำหน่าย รวมทั้งการรณรงค์ จัดกิจกรรมการเผยแพร่ งานศิลปะการสานปลาตะเพียนสู่เยาวชน เพื่อปลูกฝังให้เกิดความหวงแหน ในมรดกวัฒนธรรมของชุมชน

คำสำคัญ หัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน ตำบลท่าวาสกรี ตำบลภูเขาทอง มรดกวัฒนธรรม

Thesis title: The Tapian Fish Palm Leaves Weaving Handicrafts: A Case Study of Tha Wasukri and Phu Khao Thong Sub-Districts Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province

Researcher: Miss Sujitraporn Pho-bradit **ID:** 2501000976

Degree: Master of Arts (Thai Studies);

Thesis advisers: (1) Dr. Sudjit Jennoppakarn, Assistant Professor;
(2) Dr. Sarayuth Yahakorn, Assistant Professor; **Academic year:** 2014

Abstract

The objectives of this research were to study (1) the history and development of the folk craft of weaving Java barb fish models from Talipot palm leaves; (2) the problems encountered by residents of Tha Wasukri Sub-district and Phukhao Thong Sub-district, Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Ayutthaya Province, who make their living from this folk handicraft; and (3) approaches to solving those problems and developing the career of making palm leaf Java barb fish models.

This was a qualitative research based on documentary research, participatory observation and in-depth interviews with 45 key informants from 2 sub-districts in Phra Nakhon Si Ayutthaya District, Ayutthaya Province. The 24 key informants from Tha Wasukri Sub-district consisted of 7 village leaders and knowledgeable people, 2 academics, 5 business people and 10 tourists. The 21 key informants from Phu Khao Thong Sub-district consisted of 4 village leaders and knowledgeable people, 2 academics, 3 business people, 2 employees of the municipal social welfare department and 10 tourists. Data were analyzed using descriptive analysis.

The results showed that (1) The art of weaving Java barb fish from Talipot palm leaves was started by Muslim Thais who lived in boats and traded in spices. Because their lives had been closely connected with the Chao Phraya River for more than 200 years they were familiar with fish, and because the Java barb is a striking-looking fish, they invented a way to make models of Java barbs from local materials like banana leaves and coconut leaves. Later they began to use Talipot palm leaves to make the fish because they are stronger and more durable. The woven fish were made to be hung up as decorations or for playthings for children. The crafters developed ways to decorate the woven fish with paint and began to produce them for sale. They experimented with using synthetic materials like plastic sheets or plastic straws, but they were not as well received in the market, so at present most of the fish are woven from palm leaves. (2) The problems encountered by people who make their livelihood from selling these woven fish are a lack of raw materials, a lack of labor, and price pressure from middlemen that has caused the crafters' income to decrease. (3) To solve these problems, the key informants recommended that the government and private sector should support this traditional craft, especially by helping develop product and packaging innovations and providing more marketing outlets to distribute the products. They said there should be a campaign to promote and publicize the craft among youth so that they will appreciate this cultural heritage.

Keywords: folk handicraft, fish weaving, natural product, Tha Wasukri Sub-District, Phu Khao Thong Sub-District, cultural heritage

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิต จนนพกาญจน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สรายุทธ ยะหะกร และ รองศาสตราจารย์ ดร.ไพฑูรย์ มีกุศล ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง ในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง และขอรำลึกถึง ศาสตราจารย์พิเศษประชิด วามานนท์ ที่เคยให้ คำแนะนำในการทำวิจัยครั้งนี้ด้วย

ขอขอบพระคุณผู้รู้ ผู้นำ และนักวิชาการในตำบลท่าวาสกรีและ ตำบลภูเขาทอง อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทุกท่านที่สละเวลาและให้ความร่วมมือในการเก็บ รวบรวมข้อมูลภาคสนาม

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักบรรณสารสนเทศ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราชและขอบพระคุณ คุณพ่อบุญส่ง คุณแม่สายหยุด และ ดร.อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์ และครอบครัวโพธิ์ประดิษฐ์ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ที่ได้ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือและให้กำลังใจมาโดยตลอด

สุจิตราพร โพธิ์ประดิษฐ์

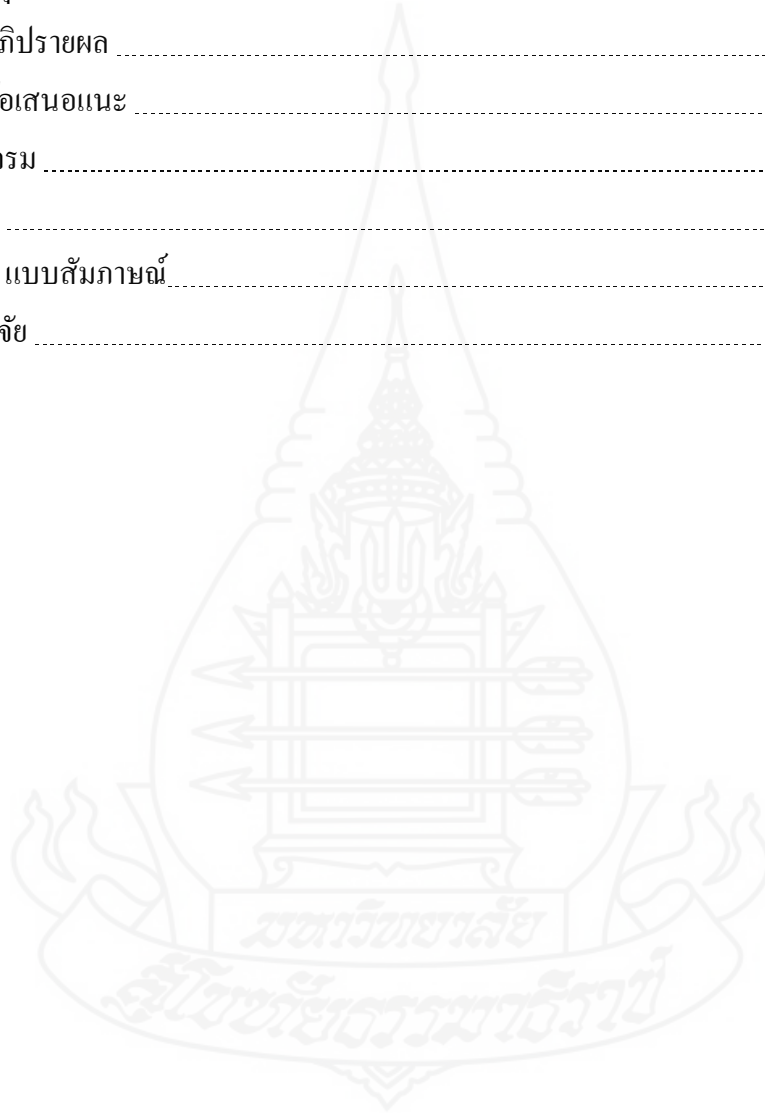
มีนาคม 2558

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
สมมุติฐานการวิจัย	6
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	8
หัตถกรรมโบราณ ปลายตะเพียน	9
แนวคิดทฤษฎี	35
ชุมชนท่าวาสุกรีและชุมชนภูเขาทอง	39
การศึกษากำเนิดชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	40
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	43
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	47
รูปแบบการวิจัย	47
ประชากรกลุ่มเป้าหมาย	48
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	49
การเก็บรวบรวมข้อมูล	50
การวิเคราะห์ข้อมูล	51
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	52
ตอนที่ 1 สภาพของกลุ่มเป้าหมาย	53
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล	71
ตอนที่ 3 ข้อเสนอที่ได้จากการค้นพบ	89

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	98
สรุปการวิจัย	100
อภิปรายผล	109
ข้อเสนอแนะ	118
บรรณานุกรม	120
ภาคผนวก	123
ก แบบสัมภาษณ์	124
ประวัติผู้วิจัย	132

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 อัตราส่วนการผสมสีข้อมไบลาน	24
ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบจำนวนชิ้นส่วนประกอบของระยะเล็กและระยะขี้ใหญ่	33
ตารางที่ 2.3 จำแนกขนาดปลาดตะเพียนไบลาน	33

ญ

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	5
ภาพที่ 2.1 ดันลานในประเทศไทย.....	14
ภาพที่ 2.2 ช่อดอกดันลาน	14
ภาพที่ 2.3 ดอกดันลาน.....	15
ภาพที่ 2.4 แผนภูมิขั้นตอนการข้อมสีใบลาน.....	25
ภาพที่ 2.5 ขนาดของใบ โพธิ์เท่าของจริง หน่วย: เซนติเมตร	30
ภาพที่ 2.6 ขั้นตอนการสานปลาตะเพียนใบลาน	31

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจักสานเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทยซึ่งมีการสืบทอดต่อกันมาช้านานและกลายเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ และเป็นวัฒนธรรมที่ล้ำค่าแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความสามารถของคนไทยในการนำวัสดุตามธรรมชาติที่มีอยู่ใกล้ตัวมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยชนิดต่างๆ มาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งได้มีการพัฒนาปรับปรุงขึ้นจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายโดยเฉพาะในหมู่ชาวต่างประเทศ ในอดีตคนไทยประดิษฐ์เครื่องจักสานขึ้นเพียงเพื่อใช้สอยภายในครัวเรือนหรือแลกเปลี่ยนกันในหมู่ญาติพี่น้องเท่านั้น แต่ต่อมาได้มีการประดิษฐ์ขึ้นสำหรับค้าขายโดยนำบรรทุกเรือเร่ขายไปที่ต่างๆ ทำให้เครื่องจักสานเป็นที่รู้จักทั่วไปอย่างกว้างขวาง การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่งที่มีมานานเป็นที่ขึ้นชื่อของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แต่เดิมมีการสานปลาตะเพียนไว้เพื่อให้ลูกหลานเล่นบางบ้านจะแขวนไว้เหนือเปลเด็กหรือคูเพื่อความเพลิดเพลิน แต่ปัจจุบันกลับกลายเป็นสินค้าส่งออกชนิดหนึ่งที่รายได้ดีมาก ชาวต่างชาติให้ความสนใจเนื่องจากเป็นสินค้าที่ทำจากมืออีกทั้งยังมีสีสันและลวดลายที่สวยงาม ซึ่งแฝงไว้ด้วยเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมประจำชาติเป็นผลงานที่มีคุณค่าสูงสุดประกอบกับราคาที่ค่อนข้างย่อมเยาเหมาะสำหรับนำไปแขวนประดับตกแต่งบ้านเรือนเพื่อเพิ่มความงดงามให้กับบ้าน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2525, น. 4-6)

ปลาตะเพียนสาน เป็นงานประดิษฐ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทย เดิมมักใช้โบราณมาทำเป็นเส้นแผ่นยาวๆ บางๆ มาตากแดด 2-3 นาที แล้วมาสานเป็นรูปปลาตะเพียน เนื่องจากโบราณมีโครงสร้างที่แข็งแรง แล้วลงสีให้สวยงาม จากนั้นก็นำมาประกอบเป็นโมบาย สมัยก่อนคนไทยมีอาชีพทำกันเป็นส่วนใหญ่ ในยุคทองก็จะมีปลาตะเพียนเป็นจำนวนมาก ปลาตะเพียนสานจึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง ความอุดม สมบูรณ์ เนื่องจากช่วงที่ ปลาโตเต็มที่นั้น เป็นช่วงเดียวกับช่วงเวลาที่ยาวตกรวง นอกจากนี้ผู้ใหญ่มักจะแขวน ปลาตะเพียนสาน ไว้เหนือเปลเด็ก เพื่อเป็นการอวยพร ให้เด็กสุขภาพแข็งแรงอีกด้วย ปลาตะเพียนสาน มี 2 ชนิด คือ ชนิดลวดลายและตกแต่งสวยงาม ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และอีกชนิดหนึ่งเป็นเพียงสีโบราณตามธรรมชาติ

ปลาตะเพียนใบลานซึ่งเป็นหนึ่งในหลากหลายผลผลิตที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญของชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถือได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นที่สืบทอดงานฝีมือเชิงช่างกันมายาวนานหลายร้อยปี (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2550, น. 32) ต่อมาหัตถกรรมนี้ได้รับผลกระทบจากการขยายตัวอย่างรวดเร็วของภาคอุตสาหกรรมในเขตพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาด้วยเช่นเดียวกันไม่ต่างไปจากงานฝีมือภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอีกหลายอย่างที่ต่างก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมและเศรษฐกิจในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา

งานจักสานเป็นงานหัตถกรรมที่ชาวบ้านทำเพื่อใช้ในครัวเรือนมาแต่โบราณ แม้ในปัจจุบันงานจักสานหรือเครื่องจักสานจะมีอยู่น้อย แต่ก็ยังคงมีอยู่ทั่วไป ทุกภาคในประเทศ นอกเหนือจากประโยชน์ใช้สอยแล้ว งานจักสานยังสะท้อน วัฒนธรรม สะท้อนความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาของชาวบ้านได้อีกด้วย (บุญเลิศ มรกต, 2545, น. 56-58) ในขณะที่สภาพสังคมเศรษฐกิจปัจจุบันที่เปลี่ยนไปจากเดิม การไปมาหาสู่กันระหว่างเมืองกับชนบทติดต่อกันได้สะดวก รวมถึงความเจริญก้าวหน้าทางกระแสวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาแทนที่วัฒนธรรมเดิมทำให้สภาพความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีผลกระทบทำให้งานจักสานหรืออาชีพจักสานลดน้อยลงไปเรื่อยๆ ทางคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลหันสัง อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงได้คัดเลือกงานจักสานให้เป็นอีกหนึ่งโครงการหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล เพื่อให้ชุมชนสามารถประกอบอาชีพจักสานทำให้สร้างรายได้ให้กับครอบครัวและชุมชนตลอด จนถึงเพื่อการส่งเสริมความรู้ด้านงานจักสานแก่ชุมชนและผู้สนใจในอาชีพ ได้สืบทอดงาน จักสานให้คงอยู่ต่อไป

การสานปลาตะเพียนใบลานเป็นอาชีพเก่าแก่ที่ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ นานกว่า 200 ปี (ศูนย์วัฒนธรรม สถานเอกอัครราชทูตสาธารณรัฐอิสลามแห่งอิหร่าน, 2003, น. 305-309) โดย ชาวไทยมุสลิมซึ่งล่องเรือขายเครื่องเทศอยู่ตามแม่น้ำเจ้าพระยาและอาศัยอยู่ในเรือเป็นผู้ประดิษฐ์ปลาตะเพียนสานด้วยใบลานขึ้นเป็นครั้งแรก แรงบันดาลใจอาจจะมาจากความรู้สึกผูกพันอยู่กับท้องน้ำ สิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว และความคุ้นเคยกับรูปร่างหน้าตาของปลาตะเพียนเป็นอย่างดี โดยใช้วัสดุจากท้องถิ่น เช่น ใบมะพร้าว ใบลาน ใบตาล ปลาตะเพียนใบลานเป็นงานหัตถศิลป์ฝีมือชาวมุสลิมอาศัยอยู่ในท้องที่ท่าवासกรี บ้านหัวแหลมที่อยู่คู่อยุธยาเป็นเวลากว่าร้อยปีจนถึงวันนี้ ก็ยังนับได้ว่าจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งผลิตปลาตะเพียนใบลานใหญ่ที่สุดในประเทศ ในปัจจุบัน ปลาตะเพียนใบลานมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปหลายลักษณะ ซึ่งแหล่งผลิตปลาตะเพียนใบลานที่สำคัญนั้น อยู่ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกลุ่มชาวไทยมุสลิม แถบชุมชนหัวแหลมตำบลท่าवासกรี ผู้คนที่ชุมชนนี้ประกอบอาชีพสานปลาตะเพียนใบลาน

สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษนานกว่า 100 ปี มาตั้งแต่ครั้งยังอาศัยอยู่ในเรือสินค้าแร่ หรือเรือนแพริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชาวมุสลิมมาค้าขายและตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย แม้ว่าปัจจุบันได้อพยพขึ้นมาสร้างบ้านเรือนอยู่บนบกแล้ว แต่ก็ยังยึดอาชีพการสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมกันเรื่อยมา

ท้าวสุกรีเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอพระนครศรีอยุธยา พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา นับเนื่องแต่อดีต ชาวไทยมุสลิมที่มีอาชีพล่องเรือขายสินค้าได้เข้ามาอยู่อาศัยในท้องถิ่นนี้ พวกเขาต้องค้าขายขึ้นล่อง โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นเส้นทางเดินเรือ ใช้ชีวิตในเรือเป็นแรมเดือน และมีหลายคราวที่ต้องอยู่บนเรือหลายเดือน กว่าที่จะลำเลียงสินค้าขึ้นล่องจากแห่งหนึ่งไปยังอีกแห่งหนึ่งด้วยชีวิตที่อยู่กับน้ำ ยามว่างจึงคิดหาทำงานหัตถกรรมขึ้น ในที่สุดก็มาลงเอยที่ปลาซึ่งสานขึ้น และยังคงสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากงานช่างสานปลาตะเพียนฝีมือประณีตของกลุ่มช่างสานปลาตะเพียนโบราณ หมู่ 4 ตำบลท้าวสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ยังคงยึดในวิชาชีพช่างของตนอย่างเหนียวแน่น ปลาตะเพียนโบราณ งานฝีมือของชาวมุสลิมแถบชุมชนบ้านหัวแหลม ตำบลท้าวสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา ซึ่งสืบทอดกันมากกว่าร้อยปีแล้ว ปัจจุบันกลายเป็นของที่ระลึกขึ้นชื่อของอยุธยา และยังมีการทำกันเป็นสินค้า OTOP ของชาวบ้านกลุ่มท้าวสุกรี จังหวัดอยุธยา อีกด้วย ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้ชาวบ้าน และยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของคนไทยไว้

กลุ่มสานปลาตะเพียนจากโบราณ ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยกาสนับสนุนของสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งนับวันจะสูญหายไป และเป็นการส่งเสริมอาชีพให้กับประชาชนในหมู่บ้าน เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของประชาชนทั่วไป ปลาตะเพียนโบราณจึงเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งสำหรับผู้มาเยือนที่จะซื้อกลับไปเป็นของฝากหรือเป็นของที่ระลึก เนื่องจากราคาไม่แพงมากนักและมีหลากหลายชนิดให้เลือก ทำให้ปลาตะเพียนโบราณเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปการสานปลาตะเพียนโบราณ ของตำบลภูเขาทองและปัจจุบันได้ขึ้นทะเบียนเป็นสินค้า “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” และได้รับรางวัลดีเด่นจากการประกวดสินค้า หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ คนไทยสมัยก่อนมีความเชื่อว่าปลาตะเพียนเป็นสิริมงคล ทำให้เงินทองไหลมาเทมา จึงนิยมนำมาแขวนห้อยตามประตูทางเข้าบ้าน นอกจากนั้นยังเชื่อว่าเด็กที่เลี้ยงด้วยปลาตะเพียนจะเป็นเด็กที่มีความขยันหมั่นเพียร อาชีพสานปลาตะเพียนโบราณจึงเกิดขึ้นและสืบทอดต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน จนกระทั่งผสมผสานกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทย กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติดังเช่นที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้

ปลาตะเพียนโบราณได้รับการออกแบบปรับปรุงใหม่ให้สวยงามกว่าเดิมมากโดยปลาตะเพียนหนึ่งพวงประกอบด้วยส่วนที่สำคัญ มี 6 ส่วน ได้แก่ กระจง กระจงเกล็ด ปีกเข้าใบโพธิ์และลูกปลา ส่วนสำคัญเหล่านี้มีใช้สีของโบราณตามธรรมชาติและใช้สีต่างๆ มาทาทับลงไปรวมทั้งมีการเขียนลวดลายลงบนตัวปลาเพื่อเพิ่มความสวยงาม แต่ถ้าใช้สีตามธรรมชาติจะต้องพิถีพิถัน ในการคัดเลือกโบราณที่มีผิวค่อนข้างขาวเรียบ เนียน ไม่มีรอยตำหนิมาสาน และปลาตะเพียนตัวเล็กๆ มักมีผู้นิยมนำไปผลิตเป็นของชำร่วยในงานมงคลต่างๆ ด้วย

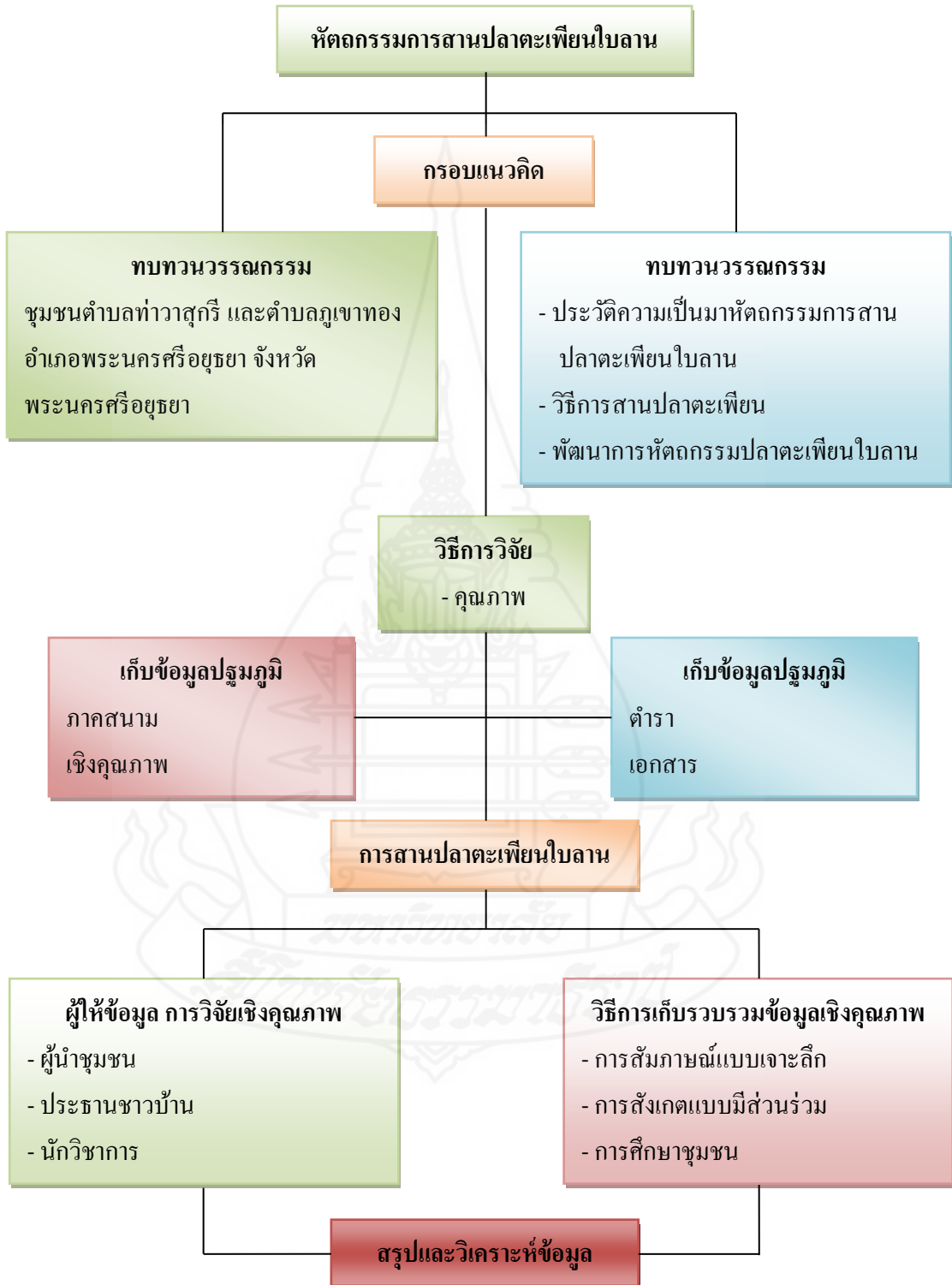
ปัจจุบันหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนด้วยโบราณมีการเปลี่ยนแปลงไปโดยเฉพาะความนิยมในหมู่คนไทย ส่วนใหญ่จะได้รับความนิยมในหมู่ชาวต่างประเทศที่ซื้อไปเป็นของที่ระลึกทำให้ธุรกิจและอาชีพนี้ต้องพึ่งพิงนักท่องเที่ยว และนับวันอาชีพนี้จะค่อยๆ หดหายไปเพราะการประกอบธุรกิจไม่ค่อยราบรื่นเนื่องจากภาวะทางเศรษฐกิจถดถอย ประกอบกับความนิยมมีน้อยลงด้วยเหตุนี้ผู้ศึกษาในฐานะคนในท้องถิ่นจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพัฒนาการหัตถกรรมการสานโบราณ “ปลาตะเพียน” เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ปัญหาและพัฒนาอาชีพนี้ต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องหัตถกรรมการสานโบราณปลาตะเพียน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ
- 2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ
- 2.3 เพื่อศึกษาหาแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

4.1.1 ศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.1.2 ศึกษาปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.1.3 ศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4.2 ขอบเขตด้านเวลา

การศึกษาอยู่ในช่วง เดือน มกราคม 2557 - มกราคม 2558

4.3 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

4.3.1 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ศึกษตำบลท่าวาสกรี 24 คน ประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านจำนวน 7 คน นักวิชาการจำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 5 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน

4.3.2 ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ศึกษตำบลภูเขาทอง 21 คน ประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านจำนวน 4 คน นักวิชาการจำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 3 คน พนักงานเทศบาล กองสวัสดิการสังคม จำนวน 2 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 10 คนรวมทั้งสิ้น 45 คน

4.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษตำบลท่าวาสกรี และ พื้นที่ศึกษตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 หัตถกรรม หมายถึง งานช่างที่ทำด้วยมือโดยถือประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก

5.2 โบราณ หมายถึง โบของต้นลาน ที่นำมาใช้สำหรับงานหนังสือโบราณ

5.3 การสาน หมายถึง อากาที่ใช้เส้นกกทำด้วยไม้ไผ่หวาย กกโบราณ เป็นต้นขัดกันให้เป็นผืน เช่น เสื่อ หรือทำขึ้นเป็นวัตถุมีรูปร่างต่างๆ เช่น กระบุง กระจาด

5.4 ไบโพธิ์ หมายถึง ส่วนของโบลานแบนๆ ตัดรูปร่างคล้ายไบโพธิ์จริง มีน้ำหนักเบา และพลั่ว

5.5 พัฒนาการ หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดี

5.6 กระโจม หมายถึง ส่วนประกอบของปลาคะเพียน อยู่ตอนบนสุด มีจำนวนเพียง 1 ชิ้นเท่านั้น กระโจมมีไว้เพื่อแสดงจุดเริ่มต้นของพวกปลาคะเพียนสาน เพิ่มความสวยงามและความสมดุลของโบาย

5.7 แม่ปลา หมายถึง การสานเป็นแม่ปลาคะเพียน เป็นจุดเด่นและสำคัญที่สุด

5.8 ลูกปลา หมายถึง รูปร่างของลูกปลาคลายกับแม่ปลา แต่มีขนาดเล็กกว่าประมาณ 3-4 เท่า

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 เพื่อเป็นข้อมูลให้กับผู้ที่สนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาคะเพียน โบลานของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

6.2 เพื่อเป็นข้อมูลผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปใช้แก้ปัญหาในการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาคะเพียนโบลาน

6.3 เพื่อเป็นข้อมูลแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาคะเพียนโบลาน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง หัตถกรรมการสานใบลาน ปลายตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความรู้ที่จะนำมาใช้เป็นพื้นฐานและแนวทางสำหรับการวิจัย ดังนี้

1. หัตถกรรม ใบลาน ปลายตะเพียนสาน
 - 1.1 หัตถกรรม
 - 1.1.1 ความหมายของหัตถกรรม
 - 1.1.2 กำเนิดของหัตถกรรม
 - 1.2 ใบลาน
 - 1.3 ปลายตะเพียนสาน
 - 1.3.1 ความหมายของปลายตะเพียน
 - 1.3.2 ประวัติความเป็นมาของปลายตะเพียนสานใบลาน
 - 1.4 กรรมวิธีการผลิต
 - 1.4.1 การสานชิ้นส่วนต่างๆ
 - 1.4.2 การลงสีพื้นและเขียน ลวดลาย
 - 1.4.3 การร้อยประกอบชิ้นส่วน
 - 1.5 การตลาด
2. แนวคิดและทฤษฎี
 - 2.1 แนวคิด
 - 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
 - 2.1.2 แนวคิดเรื่องชุมชนและสังคม
 - 2.2 ทฤษฎี
 - 2.2.1 ทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย
 - 2.2.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
 - 2.2.3 ทฤษฎีสถิติภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

2.2.4 ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร

3. ชุมชนท่าवासูกกรีและชุมชนภูเขาทอง

3.1 อาณาเขตและจำนวนประชากรตำบลภูเขาทอง

3.2 อาณาเขตและจำนวนประชากรตำบลท่าवासูกกรี

4. การศึกษากำเนิดชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. หัตถกรรม ไบลาน ปลายตะเพียนสาน

1.1 หัตถกรรม

1.1.1 ความหมายของหัตถกรรม

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2515 ให้ความหมายร่วมกับคำหัตถการ ว่า การทำด้วยฝีมือการช่าง และฉบับปรุง พ.ศ. 2525 ได้แยกคำหัตถกรรมออกมาและให้ความหมายว่า “การทำในโรงงานอุตสาหกรรม” ราชบัณฑิตยสถาน (2525, น. 125) ซึ่งเป็นความหมายที่กว้างขึ้น หัตถกรรม จึงควรจะหมายถึง งานฝีมือต่างๆ เช่น การจักสาน การแกะสลัก การดัด ฯลฯ ที่เกิดจากฝีมือช่างเพียงคนเดียว หรือมากกว่าหนึ่งคนก็ตาม แต่การทำนั้นมีลักษณะที่มีแนวโน้มที่ช่างสามารถแสดงความชำนาญเฉพาะตัว มากกว่าการรับช่วงกัน ทำเพื่อให้เกิดผลผลิตที่มีปริมาณมาก หรือบางที่มีการนเครื่องจักรเข้าช่วยด้วย

1.1.2 กำเนิดของหัตถกรรม

วินูลย์ ลีสุวรรณ (2535, น. 125) ย้อนรอยอดีตถึงยุคกำเนิดของมนุษย์ เมื่อแรกที่มีมนุษย์อุบัติขึ้นในโลกนั้นก็เหมือนกับสัตว์มีชีวิตอื่นๆ คือ มาพร้อมกับธรรมชาติไม่มีสิ่งของใดติดตัวมา แต่เนื่องจากมนุษย์มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดกว่าสัตว์ ความพยายามที่จะรักษาชีวิตให้อยู่รอดเป็นผลให้มนุษย์คิดประดิษฐ์ เครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นมาเพื่อสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยอาศัยแรงงานจากมือและร่างกายของตนมาดัดแปลงวัตถุดิบที่มีอยู่ในธรรมชาติใกล้ตัวเพื่อให้มีรูปทรงประโยชน์ใช้สอยได้เหมาะสม จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างงานหัตถกรรมเพื่อชีวิต กาลเวลาผ่านไปเมื่อมนุษย์เจริญขึ้น อยู่ร่วมกันเป็นสังคมใหญ่ รู้จักปลูกพืชและสะสมอาหาร ไม่ต้องกังวลกับการแสวงหาอาหารทุกวันทำให้มีเวลาว่างพอที่จะคิดสร้างสรรค์งานอื่นๆ รู้จักแบ่งงานตามความถนัด จึงเกิดมีอาชีพต่างๆ ขึ้น งานหัตถกรรมจึงเป็นอาชีพหนึ่งของกลุ่มมีฝีมือในการประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้จากวัตถุดิบในธรรมชาติใกล้ตัว เมื่อมีการผลิตซ้ำๆ กันมาจนเกิดความชำนาญและถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง งานฝีมือจึงได้พัฒนา

หัตถกรรมให้มีประโยชน์ใช้สอยดีขึ้นเรื่อยๆ และเรียนรู้ถึงคุณสมบัติของวัสดุ รู้จักเลือกวัสดุให้เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์หัตถกรรมแต่ละประเภทและการใช้เทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นตามความก้าวหน้าของยุคสมัยนั้นๆ มาพัฒนากระบวนการผลิตหัตถกรรมให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ตลอดจนการปรุงแต่งความงามของศิลปะในงานหัตถกรรมเพื่อสนองความต้องการทางจิตใจและคตินิยมความเชื่อ รวมทั้งประโยชน์ใช้สอยทางด้านต่างๆ ให้สอดคล้อง

งานหัตถกรรมจึงกลายเป็นศูนย์รวมของวิทยาการศาสตร์ต่างๆ ที่มีคุณค่าทางศิลปะ วิทยาศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติและสืบทอดเป็นมรดกแห่งความภาคภูมิใจของคนในชาติผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าเรื่อง “หัตถกรรมการจักสานไบลาน” จึงกล่าวถึงไบลานและความสำคัญของไบลานหรือต้นลานดังนี้

1.2 ไบลาน

กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในหนังสือเรื่องลานและผลิตภัณฑ์จากไบลาน (2528, น. 4) ซึ่งกล่าวถึงลักษณะทั่วไปของต้นลานในประเทศไทย และการใช้ประโยชน์ซึ่งสรุปได้ดังนี้ ต้นลานหรือไม้ลานนี้ เป็นพันธุ์ไม้ประเภทพืช ไบเลียงเดี่ยว ที่อยู่ในตระกูลปาล์ม (PALMAE) จัดอยู่ใน Genus Corypha ในเอเชียมีอยู่ 5-8 ชนิดด้วยกัน ไม้ลานจัดเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นตรงและแข็ง เนื้อไม้จะมีสีใสและไฟเบอร์หยาบ ลำต้นเป็นรูปเกลียว และไม่มีกิ่งมีแต่ก้านใบยาว ประมาณ 2-3 เมตร ก้านใบนี้จะติดอยู่กับลำต้นตั้งแต่โคนถึงยอดใบใหญ่ ออกรอบต้นเป็นชั้นๆ ลักษณะเป็นรูปพัดค่อนข้างกลม บางทีเรียกว่า “ปาล์มพัด” คล้ายใบตาล มีเส้นเอ็นของใบจากจุดเดียวกัน เป็นไม้ที่ใบตามธรรมชาติได้ยากมาก เมื่อดันแก่จะออกดอกเป็นช่อดอกใหญ่ ตรงส่วนยอดของลำต้น เป็นไม้ที่ใบตามธรรมชาติได้ยากมาก เมื่อดันแก่จะออกดอกเป็นช่อดอกใหญ่ตรงส่วนยอดของลำต้น ซึ่งมีเพียงดอกเดียวเท่านั้น ไม้ลานออกดอกได้เพียงครั้งเดียว เมื่อออกดอกมีผลแล้วก็จะตาย ดังนั้นการออกดอกออกผลของไม้ลานจึงเป็นการให้ประโยชน์ครั้งสุดท้าย เมื่อผลแห้งร่วงหมด ใบก็จะเริ่มแห้งเหี่ยวและต้นจะตายในปีต่อมา

ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 4-5) พันธุ์ไม้ในตระกูลปาล์มนี้ประกอบด้วยมะพร้าว หมาก ตาล ลาน ระกำ จากหวาย เต่าร้าง ชิด อินทผลัม แป้ง สาธุ หมากแดง หมากเหลือง ปาล์มขูด ปาล์มพัด ปาล์มแซมเปญคือ กระพ้อ เป็นต้น พันธุ์ไม้ตระกูลปาล์มเกือบทั้งหมดเป็นพันธุ์ไม้ที่มีถิ่นกำเนิดในเมืองร้อน เจริญเติบโตได้ดีในประเทศที่มีอากาศร้อน มีเพียงไม่กี่ชนิดที่เจริญเติบโตได้ดีในประเทศหรือถิ่นที่มีอากาศหนาวเย็น ปาล์มส่วนมากยังชอบขึ้นอยู่ในท้องถิ่นที่ไม่ห่างไกลจากทะเล จึงมีกำเนิดตามหมู่เกาะต่างๆ และปาล์มส่วนมากมักชอบขึ้นอยู่ในที่มีความชื้นสูง สำหรับต้นลานเป็นไม้ที่ไม่ขึ้นแพร่หลายนัก สภาพอากาศอาจเป็นส่วนหนึ่งที่มีผลต่อการขยายพันธุ์ของต้นลาน ส่วนใหญ่จะชอบในที่มีอากาศชื้นเย็น มีฝนตกมาก ประมาณ

1,300 มิลลิเมตรต่อไป และมีอุณหภูมิเฉลี่ยระหว่าง 27-28 องศาเซลเซียส แต่จัดได้ว่าเป็นไม้ที่ทนต่อสภาพอากาศได้ดี

สภาพที่มีป่าลานขึ้นอยู่ในประเทศไทย เท่าที่ได้พบจะขึ้นในแถบที่ดินมักจะมี pH ต่ำ เช่น ดินเลน พบในท้องที่จังหวัดขอนแก่น ส่วนใหญ่แล้วดินที่ลานขึ้นจะเป็น Reddish-Brown Lateritic Soils, Red Yellow Podzolic Soils, ดินที่เกิดจาก Lime stone แต่จะมี pH ต่ำ และมีพวก Mica Schist, Shales ที่กำลังจะสลายตัวอยู่ในดินล่าง (Parent Materials) แต่จะมี pH ของดิน ประมาณ 4-6

ดินพวกดินเหนียวปนทราย (Clay Loam) ที่มีความชื้นสูง ดันลานจะขึ้นได้ดีที่สุด ส่วนลานที่ขึ้นในดิน Sandy Clay หรือดิน Sandy Loam) ในป่าดิบแล้วจะขึ้นได้ไม่ดก อย่างไรก็ตาม ดันลานจะปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ดีที่สุดในดินที่มีความชื้นสูง สภาพของภูมิประเทศที่ ดันลานขึ้นอยู่จะมีความสูงประมาณ 270-350 เมตร เหนือระดับน้ำทะเล ชอบขึ้นในพื้นที่ราบ ดินมีการระบายน้ำได้ดี ไม่ชอบน้ำขังหรือในที่ที่เป็นที่ลาดเล็กน้อย ชอบขึ้นในป่าดงดิบหรือป่าดิบชื้น ไม่ต้องการแสงมาก จัดได้ว่าเป็นพวก Dominant Tree หรือ Intermediate

ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 5-6) ลักษณะลำต้น วิศวนาการจากกล้าไม้ มาเป็นต้นไม้นั้น เริ่มจากหัวในดินจะค่อยๆ ผลิทยอดอ่อนแทงทะลุขึ้นมาเป็นใบอ่อน โคนใบมีกาบติดอยู่กับหัวภายในดิน กาบนี้จะไม่หลุดออกไปได้ง่ายๆ ลานจะค่อยๆ ผลิใบอ่อนได้ปีละ 2-4 ใบ ส่วนของใบที่โผล่พ้นดินก็จะขาดไป ส่วนก้านที่เหลือจะกลายมาเป็นลำต้น ใบที่ออกจากลำต้นได้ ดินนี้ออกเป็นรูปเกลียวทับกันหมุนไปรอบๆ หัว(ลำต้น) เมื่อใบอ่อนส่วนที่โผล่เหนือดินหลุดออก ส่วนล่างจะเปลี่ยนไปเป็นลำต้นใต้ดินที่มองไม่เห็นมันจะผลิใบเช่นนี้ต่อไปจนกระทั่งมีส่วนของ ลำต้นโผล่ให้เห็นเหนือดิน ถึงระยะนี้ก็ยังไม่มีการศึกษาว่าใช้เวลานานเท่าไร ขึ้นต่อไปการทิ้งใบของลานเป็นไปได้ยาก ส่วนของลำต้นจะเห็นได้ชัดก็เพียงระยะสูง 25-30 ซม. เท่านั้น ระยะต่อไป กาบใบจะติดอยู่กับลำต้นจะหลุดออกก็ส่วนที่เป็นใบแท้ๆ เท่านั้น กาบเหล่านี้จะติดอยู่รอบๆ ลำต้น ถัดขึ้นจนถึงใบที่ยังเป็นอยู่ ระยะการเจริญเติบโตจากกล้าไปจนถึงโตจนออกดอกออกผลใช้เวลานานเท่าไรยังไม่เป็นที่ประจักษ์ ลานที่ออกดอกมีผลแล้วลำต้นสูงเฉลี่ยระหว่าง 14-20 เมตร หากแกะกาบรอบต้นออกจะเห็นเปลือกแข็งหุ้มลำต้นอยู่ ส่วนที่ประกอบด้วยไฟเบอร์ซึ่งเรียงกันตามแนวตั้งอยู่ด้านในเป็นเส้นยาว

ลักษณะของใบ ใบมีขนาดใหญ่มาก มีเส้นใบ (Vein) แผลออกจากจุดเดียวกันของ ก้านใบ (Petiole) รูปทรงของใบเป็นแบบ Plamately Leaf หรือ Fan Shape ติดอยู่ ก้านใบมีลักษณะยาวเรียว โคนใหญ่ ขอบของก้านใบโค้งเข้าหากันเล็กน้อย ทำให้หลักของก้านใบส่วนล่างนูน ส่วนบนเว้า ขอบก้านทั้งสองข้างมีหนามเล็กๆ คล้ายฟันเลื่อย โคนก้านใหญ่ ฐานกว้างประมาณ 25-30

ชม. 2.5-3 เมตร ใบซึ่งมีเส้นใยติดกันเป็นพืดตอนโคนใบ ส่วนตรงปลายแยกจากกัน ความยาวของใบ 3-4 เมตร ความกว้างที่แผ่ออกไปประมาณ 4.5-6 เมตร

การเจริญเติบโตของใบเริ่มจากยอดอ่อนโผล่เป็นลำแหลมออกจากส่วนปลายของลำต้นชั้นแรกใบอ่อนติดกันเป็นแผ่นเมื่อเจริญเติบโตขึ้นจะค่อยๆ บานและแตกออกจากกัน ทั้งหมดนี้จะมีก้านใบเป็นฐานชูออกมา ระยะแรกใบอ่อนมีสีเขียวอ่อน เมื่อเจริญเติบโตต่อไปจะเป็นสีเขียวเข้มและเป็นสีเทาเมื่อใบแก่เต็มที่ ปีหนึ่งลานจะผลิใบอ่อนได้ 4-6 ใบ การแยกใบแต่ละครั้งก็เป็น การเจริญเติบโตของลานทางด้านความสูงไปด้วย แต่จะสังเกตเห็นได้ยาก

ลักษณะของดอก ไม้ลานที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว จะเริ่มออกดอกในฤดูฝน ประมาณเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายน เป็นต้นไป ระยะเริ่มของการออกดอกจะมีหน่อเป็นรูปทรงกรวย (CONE) ใหญ่แข็งปลายแหลมโผล่ขึ้นที่ปลายสุดของลำต้นก่อนรอบหน่อนี้ห่อหุ้มด้วย กาบ (SPATHES) สีเขียวหน่อจะเจริญเติบโตขึ้นไปเรื่อยๆ ส่วนกาบก็จะหุ้มอยู่เฉพาะตอนล่าง ขณะที่หน่อเพิ่มความสูงขึ้นนี้ก็จะมียี่งออื่นๆ แยกแยกออกมาทางด้านข้างในเส้นรอบวงเดียวกัน 2-3 กิ่ง แต่ละกิ่งมีกาบเขียวหุ้มอยู่ที่โคน กิ่งเหล่านี้แต่ละกิ่งจะมีแขนงแตกแยกย่อยออกไปอีก จากนั้นจึงมีก้านดอกแยกออกไปแขนงละ 12-15 ก้าน ยาวประมาณ 15-17 ซม. ดอกจะเริ่มแตก ออกบนก้านเป็นกลุ่มๆ กลุ่มหนึ่งมี 5-7 ดอกเกาะติดกับก้านดอกและมีขนาดเล็กมาก รูปร่างยาวรี ขณะยังไม่บานยาว 2-2.5 มม. โคน 1-1.3 มม. ลักษณะรูปดอกถ้ามองในแนวตั้งเห็นเป็นรูปเหลี่ยมมี 3 มุม แต่มุมไม่แหลมนัก ช่อดอกช่อหนึ่งมีกลุ่มของดอก 50-60 กลุ่มในกลุ่มดอกเดียวกันจะบานไม่พร้อมกัน ตรงฐานดอกติดกับก้านดอกจะมี SEPAL อยู่รอบๆ 3 อัน ตรงโคนเชื่อมติดกัน ปลายแยก ออกจากกันมีอยู่ 3 กลีบ ยาว 0.7-1 มม. ถัดเข้าไปจะเป็นกลีบ (PETAL) มีอยู่ 3 กลีบยาว 1-1.5 มม. สีเหลืองอ่อน ดอกขณะที่บานจะเผยให้เห็นแสรตัวผู้ (STAMENS) ชูขึ้นด้วยก้านเล็ก

ลานจะเริ่มมีผลตั้งแต่เดือนกันยายน-ตุลาคม เป็นต้นไป และผลจะแก่เดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ผลนี้อยู่เป็นกลุ่มประมาณกลุ่มละ 3-4 ผล ติดอยู่กับก้านดอกแบบ SESSILE จะเห็นมีขี้ (PEDICEL) เกาะติดอยู่กับก้านดอกยาว 1 มม. โคน 3 มม. ผลแก่เต็มที่มีสีเหลืองขนาดยาว ประมาณ 4.5-5 ซม. กว้าง 2.5-3 ซม. ผลกลมรีเหมือนรูปไข่มีเปลือกหุ้ม (EXOCARP) ขณะยังอ่อน อยู่สีเขียวมีเนื้อในสีขาวหนา 2-2.5 มม. ผลแก่มีเปลือกแข็ง (MESOCARP) หนา 1 มม. หุ้มเนื้อ ในสุด (ENDOCARP) อีกชั้นหนึ่งเปลือกแข็งนี้มีสีดำ กลางผลกลวงมีน้ำใสบรรจุอยู่รสหวาน ผลลานจัดอยู่ในจำพวกไม้เมล็ดแข็ง (DRUPE) เหตุที่จำนวนผลมีไม่เท่าจำนวนดอกในกลุ่มหนึ่งนั้น อาจเป็นเพราะดอกที่แก่และมีผลก่อนขณะที่ผลโตขึ้นจะเบียดให้ดอกที่เริ่มบาน หรือผลอ่อน ซึ่งเกิดขึ้นทีหลังหลุดร่วงไปก็เป็นได้ เมื่อผลแก่เต็มที่จะหล่นจากต้นเมื่อไร แม้ไม้ก็จะใบเหี่ยวแห้ง ตายไปในปีต่อมา

ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 12) การขยายพันธุ์ ลานขยายพันธุ์ได้ด้วย เมล็ดอย่างเดียวและต้องเป็นเมล็ดที่สดหล่นมาจากต้นใหม่ๆ หากปล่อยให้เมล็ดแห้งจะไม่งอกเลย ช่วงที่งอกดีที่สุดคือ ภายใน 7-10 วัน นับตั้งแต่หล่นจากต้น ซึ่งมีเปอร์เซ็นต์การงอก 95-100 เปอร์เซ็นต์ เมล็ดที่เพาะต้องการความชื้นสูง อุณหภูมิในดินสูงพอควร การเจริญเติบโตเป็นไปได้โดย รากของมันจะแทงออกมาก่อน ทางท้ายของผลโดยใช้เวลาการงอกในระยะแรก 7-10 วัน เปลือกหุ้ม จะแตกให้ยอดแหลมแข็งแทงออกมาและจะแทงลึกลงไปดิน ขณะเดียวกันเนื้ออ่อนภายในก็เริ่ม สร้างอาหารโดยสะสมอาหารบริเวณรากที่งอกก่อนเป็นจุดขาวๆ ซึ่งต่อไปจะใหญ่ขึ้นจนกลายเป็น จาวขนาดใหญ่เต็มผล จากวันที่เริ่มงอกไปประมาณ 40-60 วัน รากจะแทงลงได้ลึก 32-35 ซม. จากนั้นรากซึ่งมีลักษณะบวมใหญ่ก็จะเริ่มแฟบลง ส่วนที่แฟบนี้มีลักษณะนิ่มคล้ายฟองน้ำ ซึ่งจะ ห่อหุ้มรากแข็งๆ ขนาดโต 3.5 มม. ไว้ภายในรากแข็งนั้นมีรูตรงกลางตลอด จากนั้นรากฝอยจะเริ่ม แดกออกจากรากอันแรกซึ่งห่างจากผลประมาณ 2 ซม. ระยะนี้รากฝอยจะถูกสร้างขึ้นเรื่อยๆ รากอัน แรกเรียกว่ารากแก้ว จะเริ่มพองใหญ่ขึ้น เพื่อที่จะกลายสภาพมาเป็นหัวต่อไป จากการศึกษาที่ผ่านมา ประมาณ 70 วัน จะมียอดอ่อน โผล่ให้เห็นเพียง 3 ต้น มีใบแหลม ซึ่งยังไม่แผ่ออก

ในช่วงของการเป็นกล้าไม้นี้ การย้ายปลูกจะไม่ได้ผลเลย จึงเป็นที่สังเกตได้ว่ากล้า ไม้ลานที่ย้ายปลูก หากมีการกระทบกระเทือนทางรากกล้าจะไม่รอดตาย การขยายพันธุ์โดยวิธีหยอด เม็ดนับว่าได้ผลเกือบ 100% กล้าไม้ลานอายุ 1 ปี จะสูงเพียง 3-5 ซม. ระยะนี้ยังไม่มีลำต้น อายุ 2 ปี มีความสูง 15-18 ซม. และมีใบ 2-3 ใบ เท่านั้น ลานจะเจริญเติบโตจนสร้างลำต้นให้พื้นผิวดินได้ใช้ ระยะเวลาานานเท่าไร ยังไม่มีใครได้ทำการศึกษาในเรื่องนี้ไว้

ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 13-15) สำหรับต้นลานในประเทศไทยนั้น เป็นต้นลานชนิด *Corypha umbraculifera* หรือเรียกชื่อสามัญว่า Talipot palm ภาษากะเหรี่ยง ทางภาคเหนือของไทยเรียกชื่อลานชนิดนี้ว่า “ลานหมิ่งเทิง” (Laan-mueng-thoeng) เป็นลานที่นิยม ใช้ปลูกเป็นไม้ประดับตามวัด บางครั้งจึงมักเรียกว่า “ลานวัด” มีลำต้นสูง เป็นพวงปาล์มที่มีถิ่นกำเนิด ในชิลอน หรือประเทศศรีลังกาปัจจุบัน ไม่ทราบว่ามีมาเผยแพร่และขึ้นอยู่ในเมืองไทยได้ อย่างไร และตั้งแต่เมื่อใดด้วย ประเทศศรีลังกาถือว่าต้นลานชนิดนี้เป็นต้นไม้ประจำชาติของตนด้วย

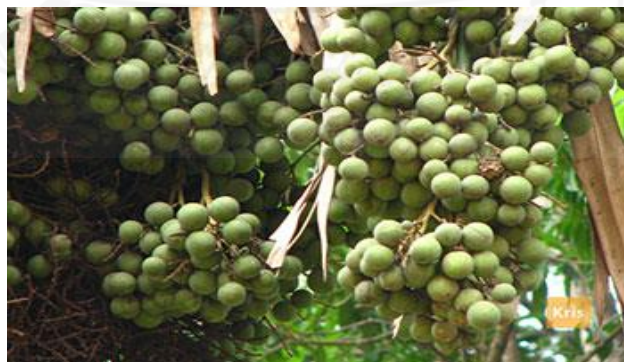
ลักษณะส่วนมากมีลำต้นสูงและใหญ่ เส้นผ่าศูนย์กลางอย่างน้อย 2 ฟุต หรือบางต้น วัดเส้นผ่าศูนย์กลางทั้งกาบใบที่ห่อปกคลุมลำต้นอยู่โดยรอบด้วยแล้วได้เส้นผ่าศูนย์กลางถึง 16 ฟุต ลำต้นสูงประมาณ 80-100 ฟุต ต้นที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป หรือมีอายุมากกว่า 20 ปีขึ้นไป จึงจะมองเห็น ลำต้นจริงๆ เพราะกาบใบที่ติดห่ออยู่กับลำต้นหลุดออกหมดแล้ว ใบเป็นรูปใบพัดขนาดใหญ่ โดยมี ส่วนกว้างมากกว่าส่วนสูง คือกว้าง 12-16 ฟุต ยาว 10 ฟุต มีรอยจีบลงไปลึกทำให้ใบหนา ใบลักษณะใบพัดแบบ Costapalmate มีใบย่อยใบหนึ่งประมาณ 80-100 ใบย่อย ก้านใบหรือกาบใบ

หนาใหญ่ ยาวทั้งหมด 12 ฟุต ตรงก้านใบกว้างประมาณ 2 นิ้ว ตรงโคนก้านใบกว้างประมาณ 4 นิ้ว มีก้านใบหุ้มห่อเกือบรอบลำต้น ที่ก้านใบมีหนามเป็นฟันเลื่อยสั้นๆ สีชมพูอยู่สองข้างริมขอบก้านใบทั้งใบมีสีเขียวสดงดงามและได้รูปร่างที่น่าดูมาก

ภาพที่ 2.1 ต้นลานในประเทศไทย

ส่วนช่อดอกนั้น จะออกที่ยอดของต้น เช่น พวก Supratolian และเมื่อต้นมีอายุตั้งแต่ 20-80 ปี จึงจะออกดอก ช่อดอกที่ออกบริเวณยอดของลำต้นนี้ นับว่าเป็นช่อดอกที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาโลกของพันธุ์ไม้ด้วยกัน ช่อดอกสูงประมาณ 20 ฟุต แต่ออกเป็นกึ่งก้านรูปปิรามิด ต้นหนึ่งมีช่อดอกใหญ่ช่อเดียว ในช่อดอกหนึ่งในต้นหนึ่งเท่านั้น และมีจำนวนดอกมากที่สุดด้วยในช่อดอกหนึ่ง กล่าวคือ ช่อดอกที่สูงประมาณ 20 ฟุต จะมีดอกเป็นจำนวนล้านๆ ดอก ดอกสีขาว เหลืองอ่อนมีกลิ่นเหม็น เป็นดอกสมบูรณ์เพศ Hermaphrodite จึงทำให้มีผลมากมายเป็นจำนวนล้านๆ ผลด้วย

ภาพที่ 2.2 ช่อดอกต้นลาน

นับตั้งแต่ดอกเริ่มออกช่อดอกและบานผสมเกิดเป็นผลไม้ก็กินเวลาประมาณ 1 ปีขึ้นไปแล้วผลมีลักษณะกลม ขาว รี กว้าง 1 นิ้วครึ่ง สีเขียวอ่อน ผลหนึ่งมีเมล็ดเดี่ยวเมล็ดกลมสีดำ เนื้อที่อยู่โดยรอบ เมล็ดภายนอกคล้ายลูกชิด (Arenga) หรือลูกจาก (Nypa) ใ้รับประทานได้ เมื่อผลสุกและแก่แล้ว ต้นลานต้นนั้นก็เริ่มตายไปในที่สุด และเนื่องจากปาล์มชนิดนี้ มีลำต้นเดี่ยว ไม่มีหน่อ ดังนั้น เมล็ดจากผลเท่านั้นที่จะมีหน้าที่สืบพันธุ์ต่อไป สามารถใช้เพาะขยายพันธุ์ได้ แต่การเจริญเติบโตของต้นเป็นไปอย่างช้ามาก

ภาพที่ 2.3 ดอกต้นลาน

นอกจาก Talipot palm ที่มีอยู่ในประเทศไทยแล้ว มีลานอีกชนิดหนึ่งที่ขึ้นอยู่ในป่า ซึ่งมีชื่อทางวิทยาศาสตร์ว่า *Corypha lecontei* Becc เป็นลานชื่อเรียกทั่วไป (General) ในภาคกลางลานชนิดนี้จัดว่าเป็นลานพื้นเมืองดั้งเดิมของไทย ชาวบ้านนิยมใช้จักสานทั่วไป

ลานประเภทนี้เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ปานกลาง ใบใหญ่ ลำต้นหนา ใบชูขึ้นด้วยก้านที่เรียกว่า Petiole ก้านนี้จะแผ่บานวัดได้ประมาณ 30 เซนติเมตร มีช่อดอกใหญ่มากเป็นรูปปิรามิด ผลเป็นรูปไข่ติดอยู่กับก้านดอก ถิ่นที่พบจะอยู่ในแถบแหลมอินโดจีน ชาวบ้านมักเรียกชื่อลานชนิดนี้ต่างๆกันไป เช่น ลานดำ ลานขาว ลานพร้าว เป็นต้น ซึ่งถ้าได้ศึกษาอย่างละเอียดแล้ว จะพบลำต้นของลานจะแตกต่างกันเล็กน้อย ลานเหล่านี้มีขึ้นอยู่ตามจังหวัดต่างๆ คือ จังหวัดปราจีนบุรี ลพบุรี ตาก พิจิตร โลก สระบุรี ขอนแก่น นครปฐม เป็นต้น

ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 33) ประโยชน์ของต้นลาน ต้นลานถือได้ว่าเป็นต้นไม้เศรษฐกิจประเภทหนึ่งของไทย โดยอาศัยผลผลิตที่ได้จากต้นลานนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการดำรงชีวิตทั้งด้านอุปโภคและบริโภค นับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันส่วนต่างๆ ของต้นลานที่

นำมาใช้ประโยชน์ ได้แก่ ยอดลานหรือใบลานอ่อนทางใบ ก้านใบหรือกาบ ตลอดจนผลและราก ยอดลาน (ใบลานอ่อน) ส่วนของใบที่นำมาใช้ประโยชน์ เป็นใบอ่อนที่ตัดจากยอดลาน เมื่อตัดและ กรีดออกจากใบแล้ว นำไปตากแดดประมาณ 2-3 วัน จึงนำมามัดเก็บไว้จักสานหรือส่งขายต่อไป (ดูรายละเอียดในเรื่อง กรรมวิธีการเตรียมใบลาน)

ในสมัยโบราณมนุษย์รู้จักใช้ใบลานอ่อนหรือยอดลาน เป็นที่จารึกหนังสือ อักษร แทนการใช้กระดาษซึ่งยังไม่มีการทำในสมัยนั้น โดยการใช้เหล็กแหลมจารบนใบลานเป็น ตัวหนังสือแล้วใช้ยางรักษา เอาทรายลบ ยางรักจะแทรกในตัวหนังสือที่จารเป็นเส้นดำ หรือจะใช้ เหม่าไฟแทนก็ได้ (รายละเอียดกรรมวิธีการทำหนังสือใบลานจะกล่าวในตอนต่อไป) หนังสือ ใบลานนับเป็นเอกสาร โบราณที่ใช้จดจารพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา และบันทึก เรื่องราวต่างๆ ที่เป็นบทนิพนธ์ของอดีตชน คนไทยโบราณนิยมเรียกหนังสือใบลานเหล่านั้นว่า “คัมภีร์ใบลาน” หรือ “หนังสือใบลาน” หรือบางแห่งเรียกว่า “เทศน์ใบลาน” (เฉพาะการจารึกคำ เทศนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า) หนังสือใบลานนี้สามารถเก็บรักษาทนทานเป็นเวลา หลายร้อยปี มด ปลวก มอด ไม่กิน ปัจจุบัน นอกจากจะทำหนังสือใบลานแล้ว ยังนิยมใช้ใบลาน อ่อนนำมา พิมพ์เป็นการ์ด นามบัตร ที่คั่นสมุดต่างๆ ฯลฯ

ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 45) สมัยก่อน ราษฎรชนบทใช้ใบลานแก่ เป็นวัสดุก่อสร้างอาคารบ้านเรือน ที่พักอาศัยโดยนำมาใช้มุงหลังคาและทำผนังหรือฝาบ้าน สามารถ กันแดด กันฝน และมีความทนทานได้ดี อีกทั้งยังให้ความสวยงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ไม่ค่อย กว่าวัสดุพื้นบ้านอื่นๆ อายุการใช้งานประมาณ 2-3 ปี มีการทำโซ่อยู่ทั่วไปเกือบทุกภาคของประเทศ ปัจจุบันไม่ค่อยมีการใช้มากนัก จะพบได้เฉพาะบางท้องถิ่นเท่านั้น

ลักษณะการนำใบลานแก่มาใช้งานวัสดุก่อสร้างมี 3 ลักษณะ คือ การใช้ใบลานแก่ หุ้มใบสำหรับมุงหลังคาหรือทำผนังบ้าน โดยการวางเหลื่อมซ้อนกันเป็นชั้นๆ ประเภทที่สอง คือใช้ ใบลานแก่มาตัดปลายใบออก อาจจะตัดแบ่งใบบางส่วนให้ขนาดเล็กลง วางเรียงซ้อนกัน กรุดตาม ผนังไม้ฝาसानโปรงๆ ด้านหลัง ประเภทที่สาม คือ การใช้ใบลานแก่มาเย็บต่อกันเป็นผืนด้วยเส้น หวายเล็กๆ มีทำกันมากบริเวณบ้านท้องลำเจียก หมู่ 10 ตำบลท้องจำเจียก อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัด นครศรีธรรมราช ชาวบ้านเรียกผลิตภัณฑ์นี้ว่า “แขง” แขงผืนหนึ่งขนาดกว้างประมาณ 1.75 เมตร ยาวประมาณ 3 เมตร ใช้เส้นหวายเย็บใบลานประมาณ 22 เส้น เมื่อทำเสร็จแล้วจะตากให้แห้ง พอประมาณ นำมอดรวมกัน มัดละ 5 ผืน ชาวบ้านแถบนั้น นอกจากจะทำแขงไว้ใช้เองสำหรับมุง หลังคาและทำฝาบ้านแล้ว ยังส่งขายพ่อค้าซึ่งมารับซื้อถึงบ้านในราคาผืนละ 13 บาท ทำรายได้ให้กับ ครอบครัว โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 1,000 บาท

รายละเอียดของต้นลานจะกล่าวถึงส่วนต่างๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ก้านใบ (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 75)

ก้านใบที่ตัดจากต้นลาน นับตั้งแต่โคนก้านใกล้ลำต้นจนถึงปลายใบ ใช้ทำประโยชน์หลายอย่าง อาทิเช่น ทำเป็นวัสดุก่อสร้างอาคารบ้านเรือนของราษฎรชนบท โดยการนำก้านใบมาผ่าครึ่งซีกตามทางยาว ใช้ทำโครงสร้าง ไม้ซื่อ แป และผนังบ้าน ให้ความทนทานแข็งแรงมาก มด ปลวก มอด ไม้กิน ต้นลานที่มีอายุยาวนาน จะมีก้านลานยาวมาก ขนาดประมาณ 5-6 เมตร เฉลี่ยแล้วก้านลานยาวประมาณ 3-4 เมตร

2. ลำต้น (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 35)

โดยทั่วไป ลำต้นลานไม่นิยมนำมาใช้ประโยชน์มากนัก อาจจะนำมาตัดเป็นท่อนๆ สำหรับเป็นที่นั่งเล่น หรือใช้ตกแต่งประดับสวน ต้นลานที่ตายแล้ว มักจะนำไปใช้ทำฟืนเป็นเชื้อเพลิงหุงต้มต่อไป ราษฎรภาคใต้บางท้องถิ่นใช้ลำต้นลานทำเป็นครกและสาก มีความทนทานดี

3. ผล (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 55)

ลูกลานอ่อน ลักษณะเป็นพวงๆ คล้ายลูกหมาก นำเอาเนื้อในมารับประทาน คล้ายกับเนื้อของจาวตาล ใช้เชื่อมทำขนมแบบลูกจากเชื่อม ส่วนเปลือกของลูกลานรับประทานแล้วเป็นยาขับถ่ายระบายได้ดี ชาวบางบางคนใช้ลูกลานทุกทั้งเปลือกโยนลงในลำธาร ทำให้ปลาเมา แต่ไม่ถึงตาย สะดวกแก่การจับปลา

4. ราก (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 65)

รากลาน ใช้ฝนรับประทานแก้ร้อน ขับเหงื่อ แก้ไข้หวัด การเตรียมใบลานเพื่อใช้ในงานหัตถกรรมและเทคโนโลยีที่ใช้กับใบลานที่จะกล่าวต่อไปนี้

การเตรียมใบลานเพื่อใช้ในงานหัตถกรรมเป็นงานง่าย ๆ ระดับพื้นบ้านซึ่งราษฎรชนบทยึดถือและสืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ตลอดจนการกล่าวถึงเทคโนโลยีที่พัฒนาปรับปรุงขึ้นใหม่ เหมาะสมกับงานระดับอุตสาหกรรมในครอบครัว สำหรับราษฎรชนบท เทคโนโลยีเหล่านี้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเริ่มต้นของการเตรียมวัตถุดิบใบลานให้มีคุณภาพ เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ทำผลิตภัณฑ์จักสานต่างๆ เทคโนโลยีเหล่านี้ได้แก่

1. การเตรียมใบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 59)

กรรมวิธีการเตรียมใบลานเพื่อใช้ทำผลิตภัณฑ์ แบ่งขั้นตอนใหญ่ๆ ออกได้เป็น 9 ลักษณะ คือ (1) การตัดยอดลาน (2) การทอนใบลาน (3) การคัดเลือกใบลาน (4) การเลื่อยใบลาน (5) การฟอกขาว (6) กรรมวิธีการฟอกขาว (7) การข้อมสีใบลาน (8) การเตรียมใบลานก่อนข้อมสี (9) กรรมวิธีการข้อมสีใบลาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 การตัดยอดลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 59)

ก่อนตัดยอดลาน ผู้ตัดจะต้องเลือกดูต้นลานที่มียอดลานอ่อน ที่ยังไม่คลี่ใบ สามารถทอดยอดได้ประมาณ 2-3 ท่อน ต้นลานที่เจริญเติบโตสมบูรณ์ ต้นหนึ่งจะแทงยอดอ่อนออกพร้อมกัน 3-4 ยอด โดยมียอดแรกจะยาวและใหญ่ และยอดรองลงมาจะมีขนาดเล็กลดหลั่นตามลำดับ การตัดยอดลานมี 2 วิธี คือ

1.1.1 ใช้มีดตัด มีดที่ชาวบ้านใช้ตัดยอดลาน เป็นมีดอีโต้หัวตัด ซึ่งใช้งานได้สารพัดอย่าง ตั้งแต่ถางหญ้า ทอดฟืน ฯลฯ ในการตัดยอดลานผู้ตัดจะต้องสวมรองเท้าให้รัดกุมเพื่อป้องกันหนามลานที่โคนก้านใบ เวลาปีนขึ้นไปบนต้นลาน ขณะที่กำลังตัดยอดลานจะต้องยืนให้สูงกว่ายอดและเล็งดูว่ายอดลานเอนไปทางทิศใด เพื่อเลือกทิศทางการตัดให้ถูกต้อง ควรตัดตามทิศทางที่ยอดลานเอนไปการตัดใช้มีดฟันที่ได้ท้อง โคนยอดลานก่อนไม่ให้ขาดทันที แล้วกลับมาฟันด้านบนอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ยอดลานที่ตัดแล้ว พุงเข้าหาตัวผู้ตัดภายหลัง ผู้ตัดยอดลานจึงต้องมีความชำนาญมากการตัดต้นหนึ่งบางครั้งจะได้พร้อมกัน 2-3 ยอด

การตัดยอดลานโดยการใช้นี้มีดตัดนี้ เป็นวิธีการทำทั่วไปของราษฎรในเขตบ้านทับลาน บ้านขุนศรี บ้านบุพราหมณ์ บ้านวังมิด ตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี บ้านท่าฤทธิ ตำบลวังม่วง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี บ้านน้ำสุค ตำบลห้วยขุนราม และที่ตำบลมะนาวหวาน จังหวัดลพบุรี ในเขตภาคใต้ ที่บ้านท้องลำเจียก ตำบลท้องลำเจียก อำเภอเชียรใหญ่ และอำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราชและอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นต้น

1.1.2 ใช้ไม้ขอตัด ลักษณะการตัดยอดลานสำหรับวิธีนี้ ผู้ตัดจะยืนอยู่บนพื้นดิน แล้วใช้ไม้ด้ามยาว ขนาดประมาณ 2-3 เมตร ปลายด้ามติดมีดดาขอไว้ เวลาจะตัดยอดลานก็ใช้มีดดาขอชักเอา โดยกระตุกมีดตัดที่ตงโคนสุดของยอดลานให้ยอดลานเกือบจะขาด แล้วใช้ดาขอโน้มยอดลานลงมา แล้วกระตุกมีดให้ยอดลานขาดอีกครั้ง ผู้ตัดควรระวังไม่ให้มีดดาขอคมเกินไป เพราะเมื่อกระตุกมีดครั้งแรกแล้ว ยอดลานอาจจะขาดทันทีและพุงมาตามด้ามไม้เข้าหาตัวผู้ตัด เป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตได้ ปรกติแล้วนิยมใช้ไม้ขอตัดสำหรับต้นลานที่มีความสูงไม่มากนัก

ราคารับซื้อยอดลาน ราคารับซื้อยอดลานจากชาวบ้านที่มีอาชีพรับจ้างตัดยอดลานขายในเขตตำบลบุพราหมณ์ อำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี ซื้อขายกันในราคายอดละ 3 บาท โดยเฉลี่ยชาวบ้านคนหนึ่งจะตัดยอดลานได้ประมาณวันละ 30-40 ยอด คิดเป็นรายได้ประมาณวันละ 90-120 บาท ผู้ที่ตัดยอดลานเก่งที่สุดจะได้ถึง 100 ยอด

ยอดลานที่ซื้อขายกันในเขตบ้านท่าฤทธิ ตำบลวังม่วง อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี โดยทั่วไปแล้ว ซื้อขายกันในราคายอดละ 1-2 บาท (ขนาดยอดลานจะเล็กกว่าที่จังหวัดปราจีนบุรี) แต่ถ้าเป็นช่วงฤดูเก็บเก็บข้าว ช่วงระหว่างเดือนตุลาคม-เดือนพฤศจิกายน

ราคาซื้อขายขอลานจะสูงขึ้นถึงยอดละ 15-20 บาท ทั้งนี้เพราะชาวบ้านจะซื้อไว้ใช้นำมาฉีกเป็นใบย่อยสำหรับมัดข้าวมัดสิ่งของต่างๆ

ในภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านที่หมู่ 7 บ้านหน้าทับ ตำบลท่าศาลา อำเภอท่าศาลา รับซื้อขอลานจากบ้านท้องลำเจียก ตำบลท้องลำเจียก อำเภอเชียรใหญ่และที่อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ในอัตรา 100 ยอด เป็นเงิน 550 บาท หรือเฉลี่ยราคาขอลาดละ 5.50 บาท

1.2 การทอนใบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 64)

ขอลานที่ตัดแล้ว ประกอบด้วยใบย่อยๆ ซึ่งมีทอน (หรือภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ก้านลาน”) อยู่ตรงกลางใบ ลักษณะเช่นเดียวกับทางมะพร้าว ใบย่อยๆ เหล่านี้อัดแน่นรวมกันเป็นยอดแหลมจะสังเกตเห็นแนวเป็นเส้นๆ ที่ตัวขอลาน

ในการทอนใบลานนั้น ชาวบ้านจะใช้มีดที่ปลายขอลานออกเป็นส่วนๆ นำแต่ละส่วนมาฉีกเป็นใบย่อยทีละคู่ จากนั้นจะนำใบลานที่ฉีกแล้ว มาตัดหรือทอนออกเป็นท่อนๆ เท่าๆ กัน การทอนใบลานจะทอนให้มีขนาดมาตรฐานยาวประมาณ 70 เซนติเมตร ใบลาน 1 ใบ จะทอนได้ ประมาณ 3-4 ท่อน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความยาวของใบลานด้วย

เมื่อทอนใบลานได้ขนาดตามต้องการแล้ว นำไปตากแดดนานประมาณ 3-4 วัน จนใบลานแห้งสนิท ใบลานที่แห้งสนิทแล้ว สังเกตได้จากทางใบ (ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “ก้านลาน” ต่อไปจึงขอใช้สำนวนว่า ก้านลาน เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตามภาษาที่ชาวบ้านเรียกทั่วไป) ทางใบหรือก้านลานนี้จะเป็นสีขาวอมเหลือง แต่ถ้าก้านลานยังมีสีเขียวอยู่ แสดงว่าใบลานยังไม่แห้งสนิท เก็บไว้อาจเกิดเชื้อราได้

อนึ่ง ขั้นตอนการทอนใบลานนี้ บางครั้งจะพบว่าชาวบ้านบางท้องที่จะนำใบลานที่ฉีกแล้วทีละคู่ไปตากแดดให้แห้งสนิทก่อน แล้วจึงนำมาทอนให้ได้ขนาดใบตามต้องการในภายหลังก็ได้ แต่เข้าใจว่าวิธีการแรกโดยการทอนใบลาน ขณะที่ใบยังสดอยู่ จะทำได้ง่ายกว่าเมื่อใบลานแห้งแล้วอีกทั้งใบลานไม่ฉีกขาดง่ายด้วย

สำหรับที่บ้านทับลาน จังหวัดปราจีนบุรี ผู้รับซื้อขอลานจากชาวบ้านที่ตัดขายนั้น จะจ้างแรงงานชาวบ้านในละแวกเดียวกันมาตัดหรือทอนใบลาน โดยคิดค่าจ้างตัดใบลานขนาดยาว 70 เซนติเมตร จำนวน 1,000 ใบ (ภาษาชาวบ้านเรียกว่า “หนึ่งซอง” หรือ 1 ซอง=1,000 ใบลานขนาดยาว 70 เซนติเมตร) เป็นจำนวนเงิน 2 บาท ขอลานประมาณ 3 ยอด จะตัดทอนได้ใบลานประมาณ 1,000 ใบ

ในวันหนึ่งๆ คนหนึ่งสามารถตัดหรือทอนใบลานได้ประมาณ 30,000-40,000 ใบ คิดเป็นค่าจ้างแรงงาน เฉลี่ยประมาณวันละ 60-80 บาท

1.3 การคัดเลือกใบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 69)

เมื่อตัดใบลานออกเป็นท่อนๆ แล้วจึงนำมาคัดเลือกคุณภาพ เพื่อความสะดวกในการใช้และการจำหน่าย โดยการคัดเลือกใบลานขนาดใหญ่ คือเลือกใบลานตรงท่อนที่อยู่ส่วนกลางของใบ กาบของใบลานจะใหญ่กว่าส่วนโคนหรือปลายของใบ เรียกลานนั้นว่า “ลานคัด” ลานคัดที่มีคุณภาพดี เนื้อใบจะหนา และมีสีขาว ใบใหญ่ ลานคัดที่ได้จากตำบลพราหมณ์ อำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี จะมีคุณภาพดีกว่าที่อื่น ส่วนใบลานที่ปลายและโคนใบ นำมามัดรวมๆกัน เรียกว่า “ลานรวม”

ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากลานคัด เช่น คัมภีร์ใบลาน นามบัตร และผลิตภัณฑ์อื่นๆ ส่วนผลิตภัณฑ์ที่ทำจากลานรวม เช่น ฝาตะเพียน ของชำร่วยเล็กๆ เป็นต้น

1.4 การเลียดใบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 70)

ใบลานแห้งที่ซื้อมาจากท้องตลาด ก่อนนำมาใช้จักรสานจะต้องเลียดเอาก้านลานออกเสียก่อน แล้วจึงนำใบลานมาเลียดให้เป็นเส้นตรงตลอดทั้งเส้น และได้ขนาดกว้างตามต้องการ วิธีการเลียดใบลานนั้น อาจใช้มีดกรีดใบลานออกเป็นเส้นๆ หรือใช้เครื่องมือเลียดใบลานช่วยผ่อนแรงทำให้รวดเร็วขึ้น และสะดวกแก่การทำงาน เครื่องมือเลียดใบลานที่ใช้กันทั่วไปสำหรับงานระดับอุตสาหกรรมในครอบครัวมี 2 ประเภท คือ

1.4.1 เครื่องเลียดใบลานแบบพื้นบ้าน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 70)

เครื่องเลียดใบลานชนิดนี้ เป็นเครื่องมือที่ราษฎรในชนบทคิดทำขึ้นใช้เองอย่างง่าย ๆ โดยใช้ใบเลื่อยตัดแปลงเป็นใบมีดคมๆ จำนวน 1 ใบ ปักติดอยู่บนท่อนไม้สี่เหลี่ยมเล็กๆ ใบมีดดังกล่าว สามารถขยับให้กว้างหรือแคบตามขนาดที่ต้องการได้ วิธีการเลียดทำได้โดยนำปลายใบลานข้างหนึ่งวางทาบบนคมมีด แล้วจึงดึงปลายใบลานรูตไปตามคมมีดตลอดทั้งใบ จะได้ใบลานเป็นเส้นตรงขนาดเท่ากันทั้งเส้น เครื่องเลียดใบลานแบบนี้ใช้เลียดใบลานได้ที่ละเส้นเท่านั้น เป็นเครื่องเลียดที่ราษฎรผู้มีอาชีพสานปลาตะเพียนใช้กันทั่วไปในเขตแถวตลาดหัวแหลม ตำบลท่าวาสกรี ตำบลประจักษ์ และตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ฤดูกาลตัดยอดลานขาย ราษฎรจะทำกันในช่วงเวลาระหว่างเดือนมกราคม-เดือนเมษายนของทุกปี ไม่นิยมตัดยอดลานในช่วงฤดูฝน เพราะจะตากใบลานไม่แห้ง มีเชื้อราขึ้น ปกติแล้วยอดลานจะออกตลอดทั้งปี เมื่อต้นลานถูกตัดยอดไปแล้ว ก็จะออกยอดใหม่ขึ้นมาแทนที่ เพื่อชดเชยยอดเก่าที่ถูกตัดไป

ในปีหนึ่งๆ ต้นลานต้นหนึ่งจะงอกยอดได้ประมาณ 10 ใบ (สถิตินี้ได้จากบันทึกของเจ้าพนักงานป่าไม้ภาคพิษณุโลก บันทึกไว้ในเรื่อง การเก็บหาใบลาน) ฉะนั้นในปี

หนึ่งๆ ถ้าตัดเพียงต้นละ 2 ยอด ก็จะไม่ทำให้ต้นลานได้รับความกระทบกระเทือนมากนัก ใบอ่อนที่เหลือจะกลายเป็นใบแก่ได้ประมาณ ต้นละ 8 ใบต่อปี ซึ่งใบแก่เหล่านี้จะสามารถปรุงอาหารเลี้ยงลำต้นได้อย่างเพียงพอ ทำให้ต้นลานไม่ทรุดโทรมในปีต่อไป ฉะนั้น ในปีหนึ่งๆ ควรอนุญาตให้เก็บหาใบลานได้ไม่เกินต้นละ 2 ยอด

1.4.2 เครื่องเลียดใบลานที่ออกแบบพัฒนาขึ้น (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 71)

เครื่องเลียดใบลานชนิดนี้ เป็นเครื่องมือที่กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ออกแบบพัฒนาขึ้นเป็นเวลานานประมาณ 15 ปีมาแล้ว โดยดัดแปลงปรับปรุงมาจากเครื่องเลียดใบลานแบบพื้นบ้าน เพื่อให้การเลียดใบลานสะดวกและรวดเร็วขึ้นกว่าเดิม ลักษณะของเครื่องเลียดใบลาน ประกอบด้วยแท่งไม้รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า จำนวน 2 ชิ้น ชิ้นแรกเป็นแท่งไม้ ขนาด กว้าง x ยาว ประมาณ 8.00 x 11.00 เซนติเมตร ด้านบนฝั่งใบมีดแหลมประมาณ 7 อัน มีระยะห่างเท่าๆกัน ตามขนาดความกว้างของใบลานที่ต้องการเลียด ด้านข้างทางขวามือมีสันไม้สูงขึ้นเล็กน้อย ประมาณ 1 เซนติเมตร ส่วนอีกด้านหนึ่งติดบานพับทับแท่งไม้ชิ้นที่สอง ขนาด กว้าง x ยาว ประมาณ 4.00 x 7.00 เซนติเมตร ด้านในเซาะร่องรูปตัววี ตลอดแนวตรงกับใบมีดที่ฝังอยู่ในแท่งไม้ชิ้นแรก แท่งไม้ชิ้นที่สองนี้เปรียบเสมือนฝาครอบใบลานในขณะที่กำลังเลียด

วิธีเลียดใบลาน นำใบลานวางทาบบนใบมีด ให้ปลายยื่นโผล่ออกมาประมาณ 2-3 เซนติเมตร และวางใบลานแนบชิดทางด้านขวามือติดกับสันไม้ แล้วจึงปิดฝาครอบหรือแท่งไม้ชิ้นที่สองมือซ้ายกดฝาครอบไว้ ส่วนมือขวาดึงปลายใบลานให้แนบกับตัวเครื่องเลียด รูดใบลานไปตามคมมีดตลอดทั้งใบจนสุดปลาย จะได้ใบลานเป็นเส้นเล็กๆ ขนาดเท่ากัน จำนวน 6 เส้น พร้อมกันทีเดียว ช่วยประหยัดเวลาในการทำดีกว่าเครื่องเลียดแบบพื้นบ้าน กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมดำเนินการเผยแพร่การใช้เครื่องเลียดใบลานแบบนี้ พร้อมกับการฝึกอบรมของวิทยากรกองฯ เป็นเวลาประมาณ 1 ปีมาแล้ว จึงมีการใช้อย่างแพร่หลาย ราคาเครื่องเลียดเครื่องหนึ่งประมาณ 80-100 บาท ขึ้นอยู่กับขนาดและฝีมือที่ทำ

1.5 การฟอกขาวใบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 74)

ใบลานธรรมชาติต่างๆไป เมื่อแห้งแล้วสีจะไม่ขาวทีเดียว คือมีสีขาวนวลอมเหลืองเล็กน้อยในการทำผลิตภัณฑ์จากใบลานบางชนิด ถ้าต้องการให้ใบลานมีสีขาวกว่าธรรมชาติก็สามารถฟอกใบลานให้ขาวได้ มีวิธีการดังนี้คือ

1.5.1 วัสดุอุปกรณ์

- 1) ภาชนะสำหรับฟอกขาวไบลาน ได้แก่ กะละมังเคลือบ ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 24 นิ้ว
- 2) น้ำยาเคมีฟอกขาว ได้แก่ โซเดียมไฮโดรซัลไฟท์ โดยมีอัตราส่วนระหว่างโซเดียมไฮโดรซัลไฟท์ 100 กรัม ต่อน้ำหนักไบลาน 1 กิโลกรัม

1.6 กรรมวิธีการฟอกขาวไบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 75)

ไบลานที่จะใช้ฟอกขาวสำหรับทำผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสานนั้น ควรใช้ไบลานที่เลียดเป็นเส้นเล็กๆ ตามขนาดที่ต้องการ จากนั้นจึงชั่งน้ำหนักไบลาน ปกติ การฟอกขาวไบลานแต่ละครั้งสำหรับงานระดับอุตสาหกรรมในครอบครัว นิยมใช้ไบลานน้ำหนักประมาณ 1 กิโลกรัม

นำไบลานที่ชั่งน้ำหนักแล้ว แช่ลงในภาชนะซึ่งเตรียมน้ำยาเคมีฟอกขาวโซเดียมไฮโดรซัลไฟท์ จำนวน 100 กรัม ละลายในน้ำจำนวน 10 ลิตร แล้วใช้อุปกรณ์ที่มีน้ำหนักทับบนไบลานด้านบน เพื่อให้ไบลานจมในน้ำยาฟอกตลอดเวลา ทั้งวันนานประมาณ 2 วัน จากนั้นจึงนำขึ้นล้างน้ำให้สะอาด และนำไบลานไปตากแดดให้แห้ง เก็บมัดให้เรียบร้อย

1.7 การย้อมสีไบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 74)

วัตถุประสงค์ของการย้อมสีไบลานคือ เพิ่มความสวยงามให้แก่ไบลานที่จะนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ใช้สอยประเภทต่างๆ ตามความต้องการของผู้ใช้ วิธีการย้อมสีไบลานที่เจ้าหน้าที่วิทยากร กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ดำเนินการฝึกอบรมให้แก่ราษฎรชนบทในปัจจุบัน มีวิธีการทำดังนี้คือ

1.7.1 วัสดุและอุปกรณ์

- 1) ภาชนะสำหรับย้อมสี ได้แก่ กะละมังเคลือบขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 24 นิ้ว
- 2) เตาแก๊สหรือเตาอั้งโล่
- 3) ไม้สำหรับคนสีย้อม
- 4) ถ้วยเคลือบเล็กๆ สำหรับผสมสี
- 5) น้ำส้มสายชูหรือเกลือแกง
- 6) สีย้อมเส้นใยพืชหรือสีย้อมไหม (สีแอซิก) มีจำหน่ายตามร้านขาย

สีย้อมผ้าต่างๆไป

1.8 การเตรียมไบลานก่อนย้อมสี (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 74)

ไบลานที่ใช้ในการย้อมสีสำหรับทำผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักรสานนั้น จะต้องเลียขไบลานให้เป็นเส้นเล็กๆ ก่อนตามขนาดที่ต้องการ จากนั้นจึงนำไบลานไปชั่งน้ำหนัก ปกติการย้อมสีไบลานแต่ละครั้งสำหรับงานระดับอุตสาหกรรมในครอบครัว นิยมใช้ไบลานน้ำหนัก ประมาณ 1 กิโลกรัม

นำไบลานที่ชั่งน้ำหนักแล้ว แช่ลงในภาชนะที่มีน้ำธรรมดาเป็นเวลานาน ประมาณ 1 ชั่วโมง เพื่อให้ไบลานอ่อนตัว ชุ่มน้ำได้ทั่วถึง สะดวกในการย้อมสีให้ติดง่ายขึ้น อีกทั้งเป็นการกำจัดสิ่งสกปรกพวกดินโคลนต่างๆ และฝุ่นละออง จากนั้นจึงนำไบลานขึ้นผึ่งลมให้น้ำ สะเด็ด พอให้ไบลานแห้งหมาดๆ จึงนำไปย้อมสีได้

1.9 กรรมวิธีการย้อมสีไบลาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 74)

1.9.1 ต้มน้ำในภาชนะที่เตรียมไว้ให้เดือด ปกติในการย้อมสีไบลานแต่ละ ครั้งใช้น้ำประมาณ 25 ลิตรต่อน้ำหนักไบลาน 1 กิโลกรัม

1.9.2 ผสมสีย้อมตามอัตราส่วนดังตารางที่ 2.1 ตามอัตราส่วนที่ต้องการใน ถ้วยเคลือบสำหรับผสมสีโดยใส่น้ำผสมลงไปเล็กน้อย เทน้ำสีที่ผสมไว้ลงในน้ำเดือด ใช้ไม้คนสีให้ ละลายเข้ากันดี ปล่อยให้ทิ้งไว้นานประมาณ 5 นาที

หมายเหตุ: ในการผสมสีย้อม ควรชั่งน้ำหนักสีผสมตามสูตรที่ใช้เพื่อ ไม่ให้สีตก ทั้งนี้ ควรปรึกษาวิทยากรย้อมสีผู้ชำนาญ หรือเจ้าหน้าที่ทางด้านเทคนิคของบริษัทที่ขาย สีย้อม

1.9.3 นำไบลานที่เตรียมไว้ใส่ลงในน้ำสีที่กำลังเดือด กดไบลานให้จมใน น้ำสี นานประมาณ 5 นาที แล้วจึงพลิกกลับด้านของไบลานที่ย้อม ทำซ้ำกันดังนี้ประมาณ 2-3 ครั้ง จึงใส่น้ำส้มสายชูหรือเกลือแกงประมาณ 1 ช้อนโต๊ะ ปล่อยให้ทิ้งไว้นานประมาณ 30 นาที เมื่อเห็นว่าสี จับไบลานดีแล้ว จึงนำไบลานขึ้นจากน้ำสีเดือด

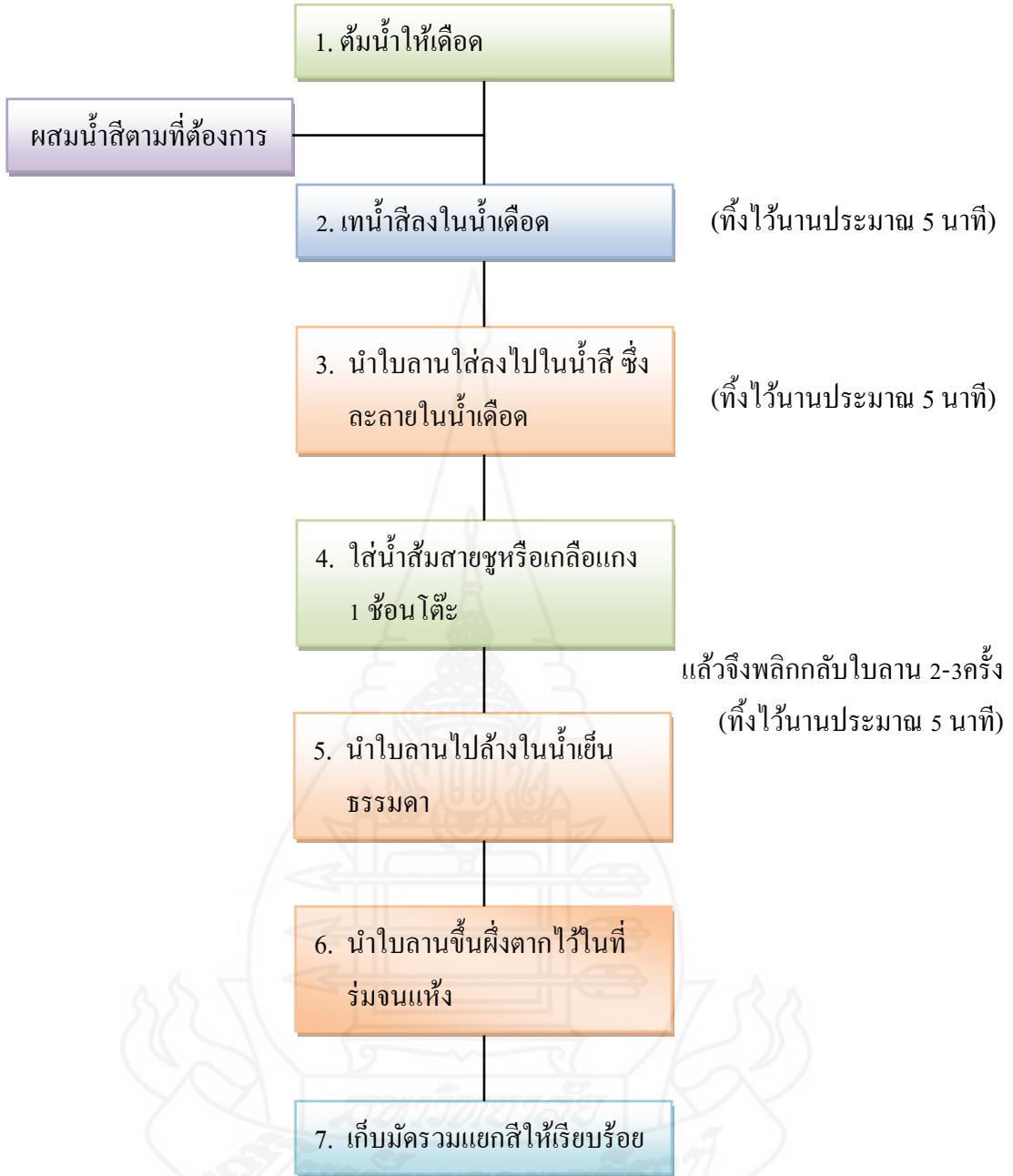
1.9.4 นำไบลานที่ย้อมแล้วมาล้างน้ำเย็นธรรมดา เพื่อให้หมดน้ำสี แล้วจึง นำไปตากไว้ในที่ร่มจนไบลานแห้ง เก็บมัดให้เรียบร้อย ใช้ทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่อไป (ภาพที่ 2.1)

ตารางที่ 2.1 อัตราส่วนการผสมสีข้อมไบลาน

แม่สีข้อม	สีผสมที่ได้	น้ำหนักสี (กรัม) ต่อไบลาน 1 กิโลกรัม
สีแดงสด	ชมพู	40
	เหลือง	20
	จำปา	20
สีเขียว	เขียว	17
	เหลือง	20
สีเหลือง	เหลือง	50
สีน้ำเงิน	น้ำเงิน	50
สีน้ำตาล	ชมพู	50
	เหลือง	20
	จำปา	80
	เขียว	2
สีดำ	ดำ	100
สีแดงม่วง	บานเย็น	80
	เหลือง	20

หมายเหตุ อัตราส่วนของสีข้อมดังกล่าวอาจลดลงเมื่อการได้สีไบลานอ่อนๆ ใดๆ
หรืออาจผสมแม่สี 2-3 สี เพื่อให้ได้สีข้อมแปลก

ที่มา: ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 76

ภาพที่ 2.4 แผนภูมิขั้นตอนการย้อมสีโบราณ

ที่มา: ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน. (2528, น. 77)

1.10 ผลิตรัณฑ์จากใบลาน (ลานและผลิตรัณฑ์จากลาน, 2528, น. 78)

หนังสือใบลาน คือ หนังสือที่จาร (เขียนด้วยเหล็กแหลมคม) ลงบนใบของต้นลานหนังสือใบลานจัดเป็นเอกสารโบราณ ที่ใช้จดจารพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาและบันทึกเรื่องราว ที่เป็นบทนิพนธ์ของอดีตเช่น คนไทยโบราณนิยมเรียกหนังสือใบลานเหล่านั้นว่า “คัมภีร์ใบลาน” หรือ “หนังสือใบลาน” ทั้งนี้เพราะเรื่องในหนังสือใบลานส่วนใหญ่ จดจารพระธรรมและบทสวดมนต์ต่างๆ อันศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งเรื่องอันเนื่องด้วยองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งเป็นที่เคารพนับถือสูงสุดของพุทธศาสนิกชน

คติการสร้างคัมภีร์ใบลานของพุทธศาสนิกชนทุกยุคทุกสมัย นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความเชื่อและศรัทธาเป็นพื้นฐาน มีความหวังในการได้บุญ คือความสุขสบาย เป็นเบื้องต้น มีความปรารถนาที่จะพ้นทุกข์และได้พบดินแดนอันเป็นบรมสุขแห่งตนในกาลข้างหน้า และในบั้นปลายปรารถนาจะได้พบพระศรีอริยเมตไตรย ผู้จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธในอนาคต ด้วยเหตุดังกล่าว จึงมีการสร้างคัมภีร์ใบลานไว้กับพระศาสนามากมาย

ลานและผลิตรัณฑ์จากลาน (2528, น. 107) ตาลปัตร เป็นพัดใบลานหรือใบตาล มีด้ามยาวสำหรับพระใช้ บางทีเรียก “ตาลปัตร” นอกจากนี้ยังหมายถึง พัดยศและพัดรองสำหรับพระสงฆ์ใช้ ความหมายหลังนี้มักใช้ว่า พัดตาลปัตร แปลตามพยัญชนะว่า ใบตาลหรือใบลาน ซึ่งนำมาใช้ทำพัด คือ นำใบลาน ใบตาลหรือปาล์มทั้งก้านมาจัดแต่งทำเป็นพัด ใช้เส้นหวายจักหรือเส้นตอกไม้ไผ่ประกอบเข้าเป็นกรอบ เย็บที่ขอบใบตามวงโคจรรอบกัน มักตกแต่งง่าย อีกชนิดหนึ่งตัดด้ามทำตัวใบพัดเฉียงไปข้างหนึ่งสำหรับใช้พัดให้หายร้อน ใช้กันมานาน คงมีมาก่อนพุทธกาล

ลานและผลิตรัณฑ์จากลาน (2528, น. 119) งอบ เป็นชื่อของเครื่องสวมศีรษะสำหรับกันแดดกันฝนที่มีลักษณะเฉพาะอย่างหนึ่งของชาวไร่ ชาวนา ในชนบทภาคกลางของไทย สานด้วยตอกไม้ไผ่เป็นโครงงอบ กรูด้วยใบลานรูปร่างคล้ายกระจาดคว่ำ มีรังสำหรับสวมศีรษะใช้เช่นเดียวกับหมวก แต่งอบมีลักษณะและคุณสมบัติที่พิเศษไปกว่าหมวกคือ งอบมีขนาดใหญ่กว่ากันแดดกันฝนได้ดีกว่า มีน้ำหนักเบา รังอบสานด้วยไม้ไผ่มีลักษณะโปร่ง เวลาสวมศีรษะจึงสามารถระบายอากาศได้ดี เหมาะสำหรับสวมใส่ทำงานกลางแจ้ง ชาวไร่ชาวนาภาคกลางจึงนิยมใส่งอบทำงานมากกว่าหมวก หรือใช้ผ้าโพกหัว

ลานและผลิตรัณฑ์จากลาน (2528, น. 145) หมวกใบลาน หมายถึง เครื่องสวมศีรษะ ที่ใช้กันแดด กันฝน ทำจากวัสดุใบลานล้วนๆ โดยใช้เทคนิคการขึ้นรูปด้วยวิธีการจักรสานต่างๆ กัน เช่น การสาน การถัก หรือการผสมเทคนิคการสานกับการเย็บด้วยจักรเพื่อขึ้นรูปทรงหมวก เป็นต้น หมวกใบลานแตกต่างจากงอบ ตรงที่หุ่นศีรษะของสุภาพบุรุษและสุภาพสตรี นอกจากจะทำเพื่อประโยชน์ใช้สอยกันแดด กันฝน แล้วหมวกใบลานยังเน้นด้านความสวยงามตาม

สมัยนิยมของคนเมือง การออกแบบลวดลายการสาน การถัก ขนาดรูปทรงและสีสันท่างๆ ตลอดจนการใช้วัสดุอื่นตกแต่งประกอบ เช่น ผ้าผูก ดอกไม้ ประดิษฐ์จากผ้า และกระดาษสา เป็นต้น

1.3 ปลาดุกเพียนสถาน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 155)

1.3.1 ความหมายของปลาดุกเพียน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 157-158)

ปลาดุกเพียน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 ให้คำอธิบายว่า ปลาดุกเพียน น.ชื่อ คาวฤกษ์เรวดี เครื่องแขวนเหนือแปลให้เด็กดู ทำด้วยใบลาน หรือใบตาล เป็นต้น

ปลาดุกเพียน เป็นปลาน้ำจืดที่อดทนต่อสภาพดินฟ้าอากาศ ว่ายน้ำได้รวดเร็ว ว่องไว ไม่ชอบอยู่เป็นฝูง นอกจากฤดูผสมพันธุ์เท่านั้น ชอบกินพืช ใบไม้อ่อนๆ ในน้ำหรือแพลงก์ตอน ไรน้ำเล็กๆ รำหรือข้าวสุก ปลาดุกเพียนนั้นมักจะจับง่ายไม่ว่าจะจับปลาในแม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง หรือในนา ก็จะมีปลาดุกเพียนติดขึ้นมาด้วย เพราะเป็นปลาที่อาศัยอยู่ในน้ำใสไหลเอื่อยๆ หรือน้ำนิ่งลักษณะปลาดุกเพียนมีรูปร่างค่อนข้างแบน มีหนวดสั้นๆ 1-2 คู่ เกล็ดสีเงินขาวขอบกลมมนแบน Cycloid มีหางเป็นแฉก

ปลาดุกเพียน จัดอยู่ใน อันดับ (Order) Cypriniformes วงศ์ (family) Cyprinidae และสกุล (Genus) ปลาดุกเพียนมีมากมายหลายชนิด หลายเผ่าพันธุ์ เฉพาะปลาดุกเพียนแท้ ก็มีปลาดุกเพียนเงิน หรือปลาดุกเพียนขาว ตะเพียนทอง ตะเพียนทราย เป็นต้น ส่วนปลาอื่นๆ ที่มีเกล็ดขาว รูปร่างค่อนข้างคล้ายปลาดุกเพียน เช่น ปลากระแห ปลาช่อน ปลาช่อนทะเลเหล่านี้ก็เป็นตระกูลเดียวกันกับปลาดุกเพียน เหมือนกัน แต่เป็นปลาที่ต่างเผ่าพันธุ์กัน

ปลาดุกเพียนที่คนไทยรู้จักกันทั่วไป มี 2 ชนิด คือ ปลาดุกเพียนทองและปลาดุกเพียนขาว ปลาดุกเพียนทอง *Puntius Schwanfeldi* (Bleeker) มีขนาด 4 เส้น ครีบหลังอันสุดท้ายแข็งเป็นหยัก มีครีบ 3 ก้านระหว่างกลางและหลัง และเส้นข้างมี 8 หรือ 9 เกล็ด ตามเส้นข้างมี 35-36 เกล็ด มีจุดดำบนครีบหลัง แถบดำบนครีบหางข้างละ 1 แถบ อาศัยอยู่ในแหล่งน้ำจืดทั่วไปในมาเลเซีย สุมาตรา บอร์เนียว ในไทยมีทั่วไปในแม่น้ำ ลำคลอง เตาที่พบมีขนาดใหญ่ที่สุดยาวประมาณ 35 เซนติเมตร

ปลาดุกเพียนขาว (*puntius Goniontus* (Bleeker) มีขนาด 4 เส้น ครีบหลังอันสุดท้ายแข็งและเป็นหยัก มีเกล็ดตามเส้นข้างตัว 29-33 เกล็ด มีก้านครีบ 3 ก้านกับ 6 ซี่ หนวดและเส้นเล็กๆ สีเงินปลาดุกเพียนขาวนี้พบทั่วไปในชวา สุมาตรา และในไทย มีมากตามลุ่มน้ำในภาคกลาง เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก แม่น้ำแม่กลอง เป็นต้น ปลาดุกเพียนขาวตัวที่มีขนาดใหญ่

ตั้งตั้ง ไปมานานๆ เข้าเด็กก็เพิดเพลิน ไม่ร้องกวนและหลับง่าย เพื่อให้แม่สามารถปลีกตัวไปทำงานได้ จึงทำให้ปลาตะเพียนมีความใกล้ชิดกับเด็กไทยของเราตั้งแต่ยังเป็นทารก

ผลต่อเนื่องจากการนำปลาตะเพียนไปลานไปแขวนไว้เหนือเปลให้เด็กดูเล่นนั้นก่อให้เกิดคตินิยม ความเชื่อถือของชาวชนบทต่อมากล่าวคือ การแขวนปลาตะเพียนจะต้องแขวนให้พอดีกับระดับตาที่เด็กสามารถมองเห็นได้ตรงๆ ไม่ก่อนไปทางหัวนอนหรือก่อนไปทางปลายเท้า ซึ่งจะทำให้เด็กสามารถมองได้โดยระดับสายตาที่ปกติ ไม่ก่อให้เกิดความผิดปกติของกล้ามเนื้อตา ดังแสดงในภาพที่ 2.5

1.4 กรรมวิธีการผลิต (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 163)

(ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 157-163) ในการทำปลาตะเพียนนั้นแบ่งขั้นตอนใหญ่ๆ ออกได้เป็น 3 ขั้นตอนคือ

1. การสานชิ้นส่วนต่างๆ
2. การลงสีพื้นและเขียนลวดลาย
3. การร้อยประกอบชิ้นส่วน

1.4.1 การสานชิ้นส่วนต่างๆ (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528 : 170)

ชิ้นส่วนต่างๆ ที่เป็นส่วนประกอบของปลาตะเพียนสานได้แก่ กระจง โคม แม่ปลา กระจงเกลือ ปักเป้า ใบบัว และลูกปลา ชิ้นส่วนแต่ละอย่างต่างก็มีเทคนิควิธีการสานเฉพาะตัว ยกเว้นการสานแม่ปลาและลูกปลา มีหลักการสานอย่างเดียวกัน ต่างแต่ส่วนประกอบที่เป็นหางและครีบหลังเท่านั้น ในการสานทุกชิ้นส่วนจะต้องเลียดใบบัวให้ได้ขนาดตามต้องการโดยใช้เครื่องเลียด ถ้าเป็นตามพื้นบ้านในเขตจังหวัดอยุธยา ชาวบ้านใช้เครื่องเลียดซึ่งทำขึ้นเองจากใบบัวมัดปากให้ปลายแหลมปักกับท่อนไม้สี่เหลี่ยม กะขนาดใบบัวที่ต้องการเลียด โดยขยับใบบัวเข้าหรือออก ลักษณะการสานทุกชิ้นส่วนของปลาตะเพียนส่วนใหญ่จะใช้วิธีการพับซ้อนใบบัว คล่องสอดสลัดไปมากลับหน้าและกลับหลัง เพื่อให้ใบบัวเกิดการยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน โดยตัวของมันเองให้เป็นรูปร่างๆ ดังนี้

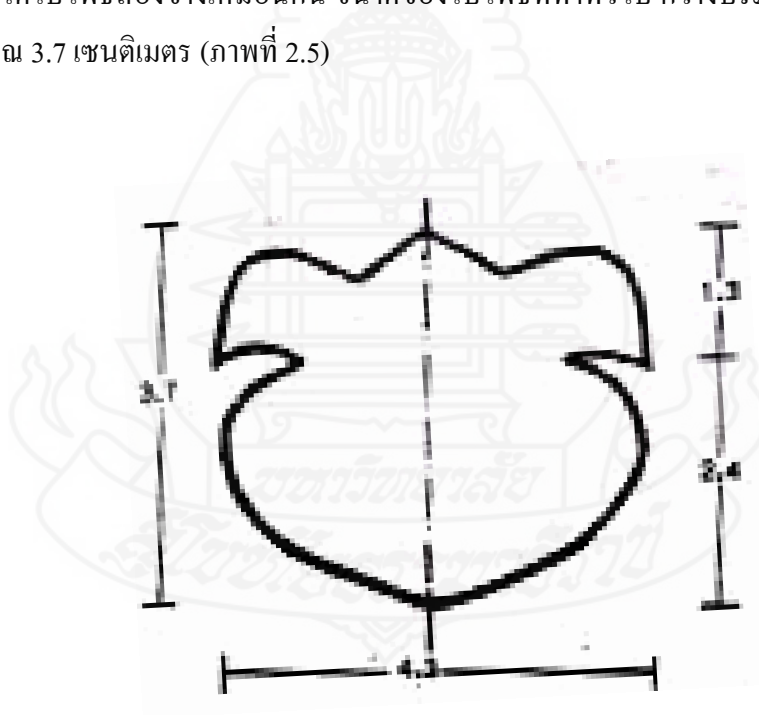
กระจง ขึ้นต้นการสานโดยใช้ใบบัวจำนวน 4 เส้น พับซ้อนสอดใบบัวสลัดไปมาเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสก่อน แล้วจึงสานให้มีปลายแหลมเป็นแฉกๆ ยื่นต่อออกมา จำนวน 8 แฉก จากนั้นจึงพลิกม้วนใบบัวสอดด้านบนให้เป็นกลีบขนุนขึ้นมา ปลายแหลมชนกันจำนวน 4 กลีบ กลับด้านล่างอีกครั้ง ทำลักษณะเดียวกัน จะได้กระจงรูปร่างคล้ายดาวขนุน 8 แฉก

แม่ปลาและลูกปลา เริ่มต้นสานโดยใช้ใบบัวจำนวน 2 เส้น เส้นแรกม้วนตลบ 2 ครั้ง ทำเป็นรูปห่วงวงกลม ส่วนเส้นที่สองม้วนพับครึ่ง สอดเข้าไปในห่วงทั้งสองของเส้นแรก ดึงใบบัวให้กระชับเข้าหากัน แล้วใช้ปลาใบบัวทั้งสองม้วนสอดกลับไปมา ดึงใบบัวให้เป็น

รูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ปลายใบลานทั้งสี่ตัดแฉลบให้เป็นครีบบปลา ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง จะได้รับรูปร่างปลา ถ้าเป็นแม่ปลา จะเย็บส่วนหางแยกออกต่างหาก โดยใช้แผ่นใบชานจำนวน 4-5 แผ่นพับซ้อนเย็บต่อกัน สำหรับแม่ปลาตัวใหญ่จะเย็บเกล็ดครีบบแหลมของส่วนหางหรือเงี่ยงปลาเพิ่มขึ้น

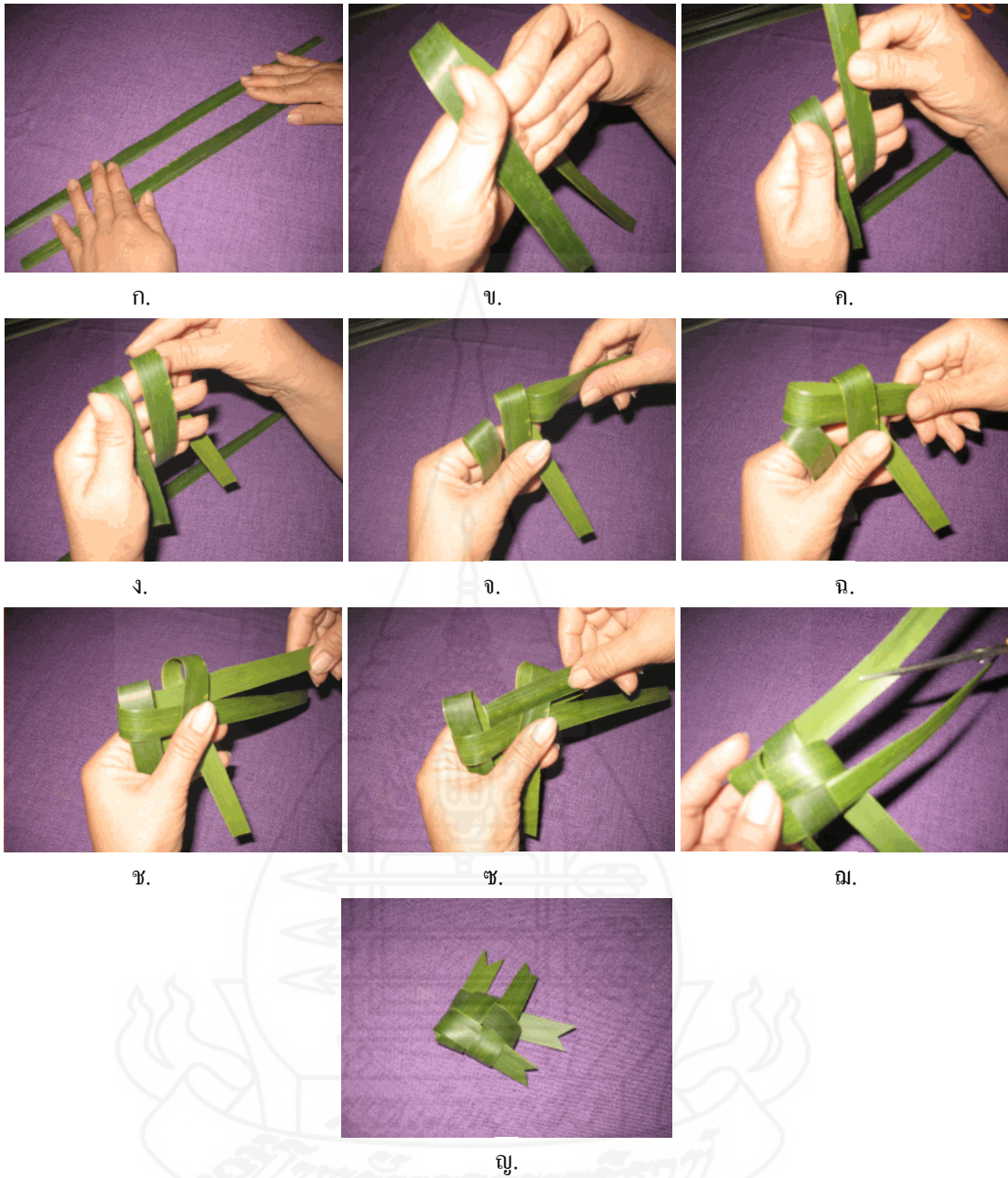
ปักเป้า เริ่มสานโดยใช้ใบลานเส้นเดียว ใช้ปลายทั้งสองม้วนผูกเข้าหากันให้ปลายแหลมแล้วกลับด้านผูกอีกครั้ง ลักษณะอย่างเดียวกัน จะได้ปักเป้ารูปร่างคล้ายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดรูปสามมิติ โดยทั่วไปใบลาน 1 ใบขนาดยาว 70 เซนติเมตร ที่ซอยขนาดแล้วมักจะสานปักเป้าได้ ประมาณ 4-5 ชิ้น

อนึ่ง ขนาดของปักเป้าจะเท่ากันเสมอไม่ว่าจะใช้ร้อยสำหรับพวงปลาตะเพียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็กก็ตาม ยกเว้นปลาตะเพียนที่ทำย่อส่วนขนาดจิ๋วสำหรับแจกเป็นของที่ระลึก ทุกชิ้นส่วนจึงต้องย่อขนาดตามด้วย ใบโพธิ์ นิยมใช้ใบลานตัด เพราะมีขนาดกว้าง นำมาตัดเป็นรูปร่างดังภาพ วิธีตัดจะพับครึ่งใบลาน ตัดรูปร่างด้านข้างตามต้องการ แล้วคลี่ออกจะได้ใบโพธิ์สองข้างเหมือนกัน ขนาดของใบโพธิ์ที่ทำทั่วไป กว้างประมาณ 4.3 เซนติเมตร สูง ประมาณ 3.7 เซนติเมตร (ภาพที่ 2.5)

ภาพที่ 2.5 ขนาดของใบโพธิ์เท่าของจริง หน่วย : เซนติเมตร

ที่มา: ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน. (2528, น. 169)

ภาพที่ 2.7 ขั้นตอนการสานปลาทะเพียนใบลาน

ที่มา: สนม ชุมสายญาติ (2552) การสานปลาทะเพียนจากใบมะพร้าว. สืบค้นจาก

<http://performance2552.exteen.com/20090101/entry-3>

(ก) การไบลานมาฉีกเป็นเส้นยาว (ข) การนำไบลานเส้นที่ 1 มาพันรอบที่ 1 (ค) การนำไบลานเส้นที่ 1 มาพันรอบที่ 2 (ง) การนำไบลานที่หั่นได้แล้วดึงมือที่พันออกและใช้มืออีกข้างหนึ่งจับไว้ (จ) การนำไบลานใบที่ 2 มาพับครึ่ง (ฉ) สอดเข้าไปในไบลานที่พันไว้ในรอบแรก (ช) การนำไบลานเส้นที่ 2 เส้นล่างสอดช่องไบลานเส้นที่ 1 ห่วงแรก (ซ) การกลับด้านหลังขึ้นมา นำไบลานเส้นที่ 2 ปลายด้านล่างสอดช่อง ดังภาพ แล้วดึงจัดให้สวยงาม (ฌ) การใช้กรรไกรตัดแต่ง ครีบก้นและหาง (ญ) ปลาตะเพียนसान ไบลานที่เสร็จสมบูรณ์

1.4.2 การลงสีพื้นและเขียน ลวดลาย (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 163-169-172)

การลงสีพื้นและเขียนลวดลายปลาตะเพียนชุดหนึ่ง จะเป็นสีชุดเดียวกันทุกชิ้นส่วนที่นำมาประกอบโดยยึดถือตัวแม่ปลาเป็นหลัก กล่าวคือ ส่วนตัวแม่ปลา นิยมลงสีพื้นด้วยสีน้ำมันเป็นสีแดง ดำ เขียว น้ำเงิน ชมพู เหลือง ส้ม ฟ้ำ ม่วงและสีขาว บริเวณส่วนเกล็ด ครีบก้น และส่วนละเอียดของตัวปลา นิยมวาดลวดลายด้วยสีบรอนซ์เงินหรือสีบรอนซ์ทองเพื่อให้ดูแวววับ ลวดลายของเกล็ดตัวแม่ปลาที่เขียนทั่วไปเรียกว่า “ลายผักชี” ส่วนหางปลานิยมเขียนเป็นลายดอกไม้อะและลายต้นสน ซึ่งเป็นลวดลายที่ชาวไทยมุสลิมเขียนมานานแล้ว (ภาพที่ 2.8)

ปลาตะเพียนไบลานของบางซ່อน มักจะเขียนลวดลายด้วยฝีมือปราณีและนิยมใช้สีสองสีหมายถึงสีตัวและสีลวดลาย ที่เขียนด้วยสีบรอนซ์เป็นลายไทยละเอียด มองดูสวยเรียบๆ และแก่แต่ปลาตะเพียนของอยุธยา นั้น นอกจากจะใช้สีบรอนซ์แล้ว ยังใช้สีอื่นหลายสีเขียนลวดลายบนตัวปลา สีจุดฉลาด ลายที่เขียนเป็นลายไทยบ้างสลับกับลายดอกไม้อะและลายต้นสน บางที่ใช้ลายสมัยใหม่ มองดูสวยสะดุดตาคนละแบบ

1.4.3 การร้อยประกอบชิ้นส่วน (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 163-172)

ภายหลังจากการเตรียมชิ้นส่วนประกอบของปลาตะเพียนเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาร้อยประกอบเข้าเป็นพวงโดยใช้เอ็นเส้นเล็กหรือด้ายเบอร์ใหญ่ วิธีการร้อยพวงปลาตะเพียนผู้ประกอบมักจะเตรียมร้อยระย้าจำนวน 3 สายไว้ก่อนสำหรับแขวนต่อจากตัวแม่ปลาโดยทั่วๆ ไป การร้อยระย้า มี 2 ขนาด คือ ระย้าเล็กและระย้าใหญ่ ระย้าเล็ก หมายถึง การร้อยพวงปลาตะเพียนที่มีลูกปลาน้อยกว่า 9 ตัว ส่วนระย้าใหญ่ หมายถึง การร้อยพวงปลาตะเพียนที่มีลูกปลามากกว่า 12 ตัวขึ้นไป ข้อแตกต่างของระย้าใหญ่และระย้าเล็กคือ จำนวนชิ้นส่วนของกระโจมและกระทงเกล็ดที่เพิ่มเข้าไปในระย้าทั้งสามสาย สรุปได้ดังตาราง ที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 เปรียบเทียบจำนวนชิ้นส่วนประกอบของระย้าเล็กและระย้าใหญ่

ชิ้นส่วน	ระย้าเล็ก			ระย้าใหญ่		
	สายที่ 1	สายที่ 2	สายที่ 3	สายที่ 1	สายที่ 2	สายที่ 3
1. กระจง	-	-	-	-	1	-
2. กระจกเกลือ	1	1	1	2	1	1
3. ลูกปลา	2,3	2,3	2,3	4,5	4,5	4,5

ที่มา: ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 172)

ปลาที่ร้อยเป็นพวงนั้น มีขนาดแตกต่างกัน นับตั้งแต่ขนาดใหญ่ไปจนถึงขนาดย่อม ซึ่งเรียกกันว่า ปลาลูกสิบสอง ปลาลูกเก้าและปลาลูกหก โดยมีจำนวนชิ้นส่วนประกอบดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 จำแนกขนาดปลาตะเพียนโบราณ

ขนาดปลาตะเพียน	กระจง	แม่ปลา	กระจกเกลือ	ปักเป่า	ใบโพธิ์	ลูกปลา
1. ปลาลูกสิบห้า	2	1	5	215	71	15
2. ปลาลูกสิบสอง	2	1	5	190	65	12
3. ปลาลูกเก้า	1	1	4	140	46	9
4. ปลาลูกหก	1	1	4	120	43	6

ที่มา: ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน (2528, น. 173)

1.5 การตลาด (ลานและผลิตภัณฑ์จากลาน, 2528, น. 173)

แม้ในปัจจุบัน ชาวชนบทยังนิยมเลี้ยงเด็กให้นอนในเปลไม้ไผ่ที่แกว่งไกวได้อยู่ แต่การใช้ปลาตะเพียนโบราณจะลดน้อยลงไป การทำปลาตะเพียนโบราณก็ยังคงมีการทำอยู่บ้าง โดยผู้ผลิตเรียนรู้สืบทอดวิธีการทำมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งใช้เวลาสานปลาตะเพียนในช่วงฤดูที่ว่างจากการประกอบอาชีพหลักทำนา ทำไร่ มีผู้ผลิตเพียง 4-5 รายเท่านั้น ที่สานปลาตะเพียนเป็นอาชีพหลัก แต่จุดประสงค์ที่ทำขึ้นก็ไม่ได้ทำเพื่อเด็กตั้งแต่ก่อน หากแต่ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งแขวนไว้ดูเล่นและเพื่อความสวยงาม เป็นไปเพื่อการค้าโดยขายเป็นของที่ระลึกสำหรับคนไทยและชาวต่างประเทศ ตลอดจนส่งเป็นสินค้าออกต่างประเทศ

แหล่งผลิตที่สำคัญมี 2 แห่ง คือ

- เขตตำบลบางซ່อน จังหวัดกรุงเทพมหานคร
- เขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แหล่งผลิตที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นับว่าเป็นแหล่งผลิตปลาตะเพียนโบราณที่ใหญ่ที่สุด โดยมีผู้ผลิตรายใหญ่เป็นผู้ว่าจ้างผู้ผลิตรายย่อย ซึ่งชำนาญงานสานชิ้นส่วนของปลาตะเพียนแต่ละอย่างไม่เหมือนกัน ผู้ผลิตรายใหญ่จะรับซื้อชิ้นส่วนและนำมาประกอบพร้อมบรรจุหีบห่อด้วยตนเองแล้วส่งขายต่อยังร้านค้าในต่างจังหวัด เช่น จังหวัดพิษณุโลก พิจิตร กำแพงเพชร และร้านค้าในกรุงเทพฯ เช่น ร้านนารายณ์ภักดิ์ ร้านสแกนเดีย และตามร้านค้าในโรงแรมใหญ่ๆ เป็นต้น สำหรับในเขตอำเภอพระนครศรีอยุธยา มีร้านค้าจำหน่ายปลาตะเพียนประมาณ 4-5 ร้าน ซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิต

ขนาดและสีของปลาตะเพียนที่นิยมซื้อขายในท้องตลาด ผู้ซื้อมักจะซื้อขนาดปลา ลูกแก้วและปลาลูกกลมมากกว่าขนาดอื่น ส่วนสีของปลาตะเพียนนิยมซื้อสีแดงและสีเขียว สำหรับรสนิยมลูกค้าต่างประเทศ ชาวอเมริกันกับชาวฝรั่งเศสนั้นชอบทุกสี ชาวเยอรมันมักสั่งทำเฉพาะสีดำ ส่วนชาวญี่ปุ่นชอบสีชมพู สีเขียว และสีธรรมชาติของโบราณ

ปัจจุบันผู้ผลิตได้ออกแบบและผลิตเป็นรูปสัตว์ชนิดอื่นๆ โดยโบราณสาน อาทิเช่น ผีเสื้อ ปลาเงินปลาทอง นกกระแวน นกหงส์และนกชนิดอื่นๆ ส่งออกไปขายด้วย ราคานกกระแวนและนกหงส์ ราคาชุดละประมาณ 50 บาท ผลิตภัณฑ์ที่ออกแบบทำขึ้นใหม่นี้มีรูปร่างสวยงามแปลกตา ผู้ผลิตต่างฝ่ายต่างพยายามลอกเลียนแบบตัวอย่างกระจายออกไปเพื่อหนีความจำเจซ้ำซากและเป็นการลองตลาดใหม่ แต่แม้กระนั้น ปลาตะเพียนสานจากโบราณก็ยังเป็นที่นิยมของตลาดจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของหัตถกรรมประเภทหนึ่งของไทยตราบนานทุกวันนี้

ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์ พระนครศรีอยุธยาแหล่งเรียนรู้งานช่างพื้นบ้าน (2545, น.31) ระบุว่า

การตลาดของงานช่างสานปลาตะเพียนโบราณมีอยู่หลายรูปแบบด้วยกันคือ

1. จำหน่ายปลีกและส่งที่หน้าร้านของตนเอง
2. จำหน่ายส่งผ่านพ่อค้าคนกลางภายในประเทศ
3. เพื่อนำ ไปส่งตามแหล่งท่องเที่ยวภายในประเทศอีกต่อหนึ่ง
4. จำหน่ายส่งผ่านพ่อค้าคนกลางตลาดต่างประเทศ
5. จำหน่ายในงานออกร้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่มีส่วนราชการและ

เอกชนจัดขึ้น

2. แนวคิดและทฤษฎี

2.1 แนวคิด

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

ตามแนวพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550, น. 18-20) อธิบายว่า ในทางวิชาการแบ่งเป้าหมาย (Goal) ออกเป็น 2 ระดับ คือ เป้าหมายสูงสุด (ultimate goal) ส่วนเป้าหมายการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ อาจพิจารณาจากข้อความที่เป็นความหมายของคำว่า การพัฒนาที่ว่า “เป็นการยกฐานะ...ของคนไทย...” ซึ่งเป็นการตรัสโดยตรงที่ทางวิชาการเรียกว่า เป็นรูปธรรม (concrete) สามารถยื่นไปหาสิ่งกึ่งนามธรรม (abstractness) ได้ซึ่งในที่นี้คือคนหรือมนุษย์ จะเห็นได้ว่า เป้าหมายการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงสืบทอดมาจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ การพัฒนาคน โดยให้ประชาชนสามารถยืนอยู่ได้เองโดยพึ่งปัจจัยภายนอกน้อยที่สุด ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ คือ การพัฒนาคน ส่วนเป้าหมายรองของพระองค์มีมากมาย เช่น การพัฒนาเกษตรกรรม การพัฒนาอาชีพเสริม การพัฒนาตลาด การพัฒนาความรู้ความคิดด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาสุขภาพอนามัย การพัฒนาการศึกษา โดยเน้นการศึกษาภาคปฏิบัติ (functional education) คือ สอนความรู้ชนิดที่นำไปใช้ได้ในชีวิตและพัฒนาด้านการรู้จักและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น

2.1.2 แนวคิดเรื่องชุมชนและสังคม

Adams (2001, p. 111) กล่าวถึงแนวคิดหลักอีกแนวความคิดหนึ่ง ที่มีรูปแบบสังคมอยู่ 2 รูปแบบ คำว่าชุมชนของทอนนีส์ หมายถึง สังคมชนบทที่มีการดำรงชีวิตอย่างช้าๆ และเรียบง่ายตามกรอบประเพณีที่เคยยึดถือปฏิบัติกันมา ในขณะที่สังคม หมายถึง สังคมเมืองที่มีการดำรงชีวิตที่รวดเร็วภายใต้กรอบของการคิดแบบมีเหตุผล ทอนนีส์ เปรียบเทียบระบบเศรษฐกิจและระบบความคิดแบบ Gemeinschaft ที่แตกต่างกับ Gesellschaft ไว้ดังนี้

1. ชุมชนแบบ Gemeinschaft เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีพื้นฐาน อยู่ในครัวเรือน กล่าวคือ ครอบครัวยุคหนึ่งเป็นหน่วยการผลิตหลัก การผลิตส่วนใหญ่ ได้แก่ การทำการผลิตทางเกษตรกรรมและใช้เทคโนโลยีการผลิต เช่น ที่เคยปฏิบัติกันมาโดยไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ระบบความคิดยึดตามคำสอนและกฎระเบียบซึ่งสืบทอดกันมา

2. สังคมแบบ Gesellschaft เป็นสังคมที่ทำการค้าความสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์ที่มีรากฐานอยู่บนธุรกิจการผลิต เป็นการผลิตแบบอุตสาหกรรม ในโรงงาน และใช้

แรงงานจ้างมากกว่าแรงงานครอบครัว ใช้ทุนในการผลิตค่อนข้างสูง มีประสิทธิภาพ ระบบความคิดเป็นแบบวิทยาศาสตร์ คือ เชื่อในสิ่งที่พิสูจน์ได้

มีการปรับสภาพนิเวศน์ให้ทันสมัยและเป็นระเบียบ (Ecological Modernization) แนวความคิดนี้เน้นการวางแผน (Planning) การจัดการ (Management) การควบคุม (Regulation) และการใช้ (Utilisation) อย่างมี “เหตุผล” (Rational) และมีประสิทธิภาพ (Adams, 2001, p. 111)

แนวความคิดนี้เชื่อว่า สถาบันและ “คน” สามารถเปลี่ยนแปลงได้ถ้าได้รับการศึกษาและอบรมให้ถูกต้องเหมาะสม นัยยะสำคัญของแนวความคิดนี้จะอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในความรู้ของ “ผู้เชี่ยวชาญ” และ “ผู้บริหาร” ที่มีความสามารถในการจัดการเพื่อจะให้การศึกษแก่ “ประชาชน” ใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นมุมมองแบบ Technocratic

2.2 ทฤษฎี

2.2.1 ทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization Theory)

แสวง รัตนมงคลมาศ (2534, น. 43) สนใจที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนระดับจุลภาค เช่น หมู่บ้านในชนบท หรือชุมชนขนาดเล็กในเมือง เขาได้มีโครงการศึกษา กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวไร่ชาวนา ในท้องถิ่นต่างๆ เช่น เอเชีย อเมริกา และยุโรป ทำให้เขาพบกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในท้องถิ่นต่าง มีความแตกต่างด้วยเงื่อนไข สังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้ยากต่อการสรุปทฤษฎีอย่างเป็นสากลได้ แต่เขาได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมบางประการสำหรับการศึกษาต่อไป คือ

1. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณค่าของชีวิต เมื่อระบบเงินตราเข้ามาในสังคม ประเพณี บังเอิญบุคคล จะถูกรอบงำ ด้วยความคิดเรื่องกำไร และผลประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม การช่วยเหลือตอบแทนจะถูกลดความสำคัญลง

2. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสมานฉันท์ของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจากการที่คนรุ่นหลังมีคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างออกไป ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างคนที่ต่างรุ่นกัน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและทำให้ความสมานฉันท์ของชุมชนลดลง

3. การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเศรษฐกิจ ชาวนา ชาวไร่ อาจสูญเสียที่นาอื่น เนื่องจากหนี้สินที่เป็นผลจากการลงทุนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบภาคสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน การซื้อสินค้าอุปโภค บริโภคทำให้ชาวนากลายเป็นแรงอุตสาหกรรมหรือแรงงานเกษตรขนาดใหญ่

2.2.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology)

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม ว่าเป็นตัวกำหนด กระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม นิชพรธน์ วรรณศิริ (2540, น. 3) ได้อธิบายขยาย ความตามแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ของ Julian Steward (1955) นักมานุษยวิทยา อเมริกัน ว่าเป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้น การศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัวของสังคม แนวความคิดนี้มอง สังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการ ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญ คือ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติเป็นเงื่อนไข

หลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม สจ๊วตมอง “วัฒนธรรม” เป็นเครื่องช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ประเด็นสำคัญ สำหรับ การศึกษาเชิงมานุษยวิทยา จึงมีอยู่วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ อีกส่วนหนึ่งในการอธิบาย พฤติกรรมของมนุษย์ตามทัศนะของสจ๊วต มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม วางอยู่บนรากฐานของเหตุผล แต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกัน ออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรม จึงมีพื้นฐานของการปรับตัว ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือ อาชีพ ประเภทเปิด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสื่อสมความรู้เกี่ยวกับการเดินทะเลและ การจับปลาในขณะเดียวกัน ชนกลุ่มอื่นที่ตั้งรกรากอยู่ในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้น เครื่องมือเพื่อใช้ในการยังชีพแตกต่างกันออกไป เช่น หอก ธนู กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มนี้ย่อมต้องมี วิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน

กล่าวโดยสรุปแล้ว นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามทัศนะของสจ๊วต เป็นความ พยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็น ตัวกำหนดสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
2. ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์
3. ผลงานของสจ๊วตมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้นักมานุษยวิทยาหันมา สนใจศึกษาถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมและอิทธิพลของสภาพแวดล้อมต่อพัฒนาการทาง วัฒนธรรม

2.2.3 ทฤษฎีสถิตภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550, น. 14-19) ได้อธิบายว่าเพื่อความเป็นระเบียบและง่ายแก่การเข้าใจและใช้สอย แต่ละทฤษฎีที่จะกล่าว รวมทั้งทฤษฎีสถิตภาพพัฒนานี้ด้วย จะขอแยกเป็น 5 หัวข้อ คือ เนื้อหาสาระรวม ประพจน์ คำอธิบายสังกัป คำอธิบายประพจน์ และสรุป โดยที่แต่ละหัวข้อจะมีเนื้อหาสาระอย่างกะทัดรัด ไม่เยิ่นเย้อ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่วางไว้ข้างต้น

ทฤษฎีสถิตภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย (Development Potential-Diffusion Theory) ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ สถิตภาพการพัฒนา ประกอบด้วยสังกัป 4 ตัว 1. ทรัพยากรธรรมชาติ 2. ทรัพยากรมนุษย์ 3. องค์กรสังคม และ 4. ภาวะผู้นำ นั่นคือ ทฤษฎีส่วนนี้อธิบายว่า 4 สิ่งนี้เป็นตัวเหตุให้เกิดการพัฒนาสังคม 4 สิ่งนี้ถือเป็นสถิตภาพของสังคม อีกส่วนคือ ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion Theory) มีสังกัป 1 ตัวคือ การติดต่อกับโลกภายนอก (contact) นี้ก็เหมือนกัน อธิบายการพัฒนาว่าเกิดจากการติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมด้อยพัฒนาที่ติดต่อกับสังคมพัฒนา จะทำให้สังคมด้อยพัฒนามีระดับการพัฒนาสูงขึ้น ทฤษฎีสถิตภาพและการแพร่กระจายมีตัวเชื่อม คือ การฝึกอบรม (training) ซึ่งทางวิชาการเรียกว่าตัวแปรแทรก (intervening variable) สำหรับนักปฏิบัติการพัฒนาสังคม ก็มองตัวนี้เป็นปัจจัยเหตุให้เกิดการพัฒนาอีกตัวหนึ่งนั่นเอง

สรุปว่า ตามทฤษฎีนี้ สังคมจะพัฒนาได้โดยมีเหตุปัจจัย 6 ประการ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กรสังคม ภาวะผู้นำ การติดต่อและการฝึกอบรม ยังมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้มากเพียงใด การพัฒนาก็ยิ่งสูงขึ้นเท่านั้น

ทฤษฎีสถิตภาพการพัฒนาและแพร่กระจายมี 6 ประพจน์ดังนี้

1. ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้เกิดการพัฒนา
2. ทรัพยากรมนุษย์ ทำให้เกิดการพัฒนา
3. องค์กรสังคม ทำให้เกิดการพัฒนา
4. ภาวะผู้นำ ทำให้เกิดการพัฒนา
5. การติดต่อกับโลกภายนอก ทำให้เกิดการพัฒนา
6. การฝึกอบรม ทำให้เกิดการพัฒนา

2.2.4 ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550: 19) ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) เป็นทฤษฎีตะวันตกอีกทฤษฎีหนึ่งโดยผู้สร้างทฤษฎีนี้คือ Daniel Lerner นักวิชาการชาวอเมริกัน คำว่า “ทันสมัย” ตรงนี้ก็คือ การพัฒนา หรือความเจริญที่

เราใช้ในหนังสือนี้เอง สำหรับโครงสร้างของการเสนอเนื้อหาที่จะเหมือนกับทฤษฎีที่แล้ว คือ จะกล่าวถึง เนื้อหาสาระรวมประพจน์ คำอธิบายสังกัป คำอธิบายประพจน์ และความสรุป

ทฤษฎีนี้อธิบายว่า ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจินตนาภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวต่างๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคม

1. การสื่อสารสมัยใหม่ ก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่
2. การขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ทำให้สามารถปลูกฝังจินตนาภาพสมัยใหม่
3. จินตนาภาพสมัยใหม่ กระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนไหวที่ประเภทต่างๆ
4. การเคลื่อนไหวที่ประเภทต่างๆ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
5. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้เกิดภาวะความเป็นสมัยใหม่

3. ชุมชนท่าवासกรีและชุมชนภูเขาทอง

เนื่องจากข้อมูลพื้นที่ศึกษามีน้อยมากข้อมูลที่เป็นข้อมูลเบื้องต้นจาก องค์การบริหารส่วนตำบล ท่าवासกรี 2557 และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (อ้างใน <http://www.codi.or.th/> สืบค้นเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2557)

3.1 อาณาเขตและจำนวนประชากรตำบลภูเขาทอง

ทิศเหนือติดกับตำบลวัดตูม และตำบลบ้านใหม่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติดกับ ตำบลบ้านป้อม และตำบลท่าवासกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันออก ติดกับตำบลลุมพินี อำเภอพระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลบ้านใหม่ ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา มีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 7.1 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 4,491 ไร่ แบ่งเป็นพื้นที่ทางการเกษตร 1,274 ไร่

สภาพพื้นที่ของตำบลภูเขาทอง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม มีทุ่งนากว้าง เดิมเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก น้ำจะท่วมเข้าทุ่งนา และบริเวณใกล้เคียง จนได้มีการสร้างอ่างเก็บน้ำและอนุสาวรีย์องค์สมเด็จพระนเรศวรขึ้น ณ บริเวณเจดีย์ภูเขาทอง ทำให้น้ำไม่หลากมากเหมือนเคย สภาพอากาศโดยทั่วไป ค่อนข้างร้อน

โดยในพื้นที่มีประชากรทั้งสิ้น 2,809 คน แยกเป็นชาย 1,379 คน หญิง 1,430 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 65 และศาสนาพุทธ ร้อยละ 35

3.2 อาณาเขตและจำนวนประชากรตำบลท่าวาสกรี

จากข้อมูลประชากร จากองค์การบริหารส่วนตำบล ท่าวาสกรี 2557 มีประชากรทั้งสิ้น 7,846 คน มีสิทธิ์เลือกตั้ง 5,697 คน อาชีพหลัก ค้าขาย รับราชการและรับจ้าง

อาชีพเสริม รับจ้างทั่วไป

อาณาเขตตำบล ทิศเหนือ ติด ต.คลองสระบัว อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ทิศใต้ติด ต.ประตูลี้ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันออกติด ต.คลองสระบัว, ต.หัวรอ อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา ทิศตะวันตกติด ต.คลองสระบัว อ.พระนครศรีอยุธยา จ.พระนครศรีอยุธยา อาชีพหลักค้าขาย รับราชการและรับจ้าง อาชีพเสริม รับจ้างทั่วไป

4. การศึกษากำเนิดชุมชนมุสลิม

จิตาพร แสงนิล (2548, น. 8-14) การศึกษาชุมชนมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในสมัยอยุธยา กล่าวว่าศาสนาอิสลามได้แผ่เข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเริ่มเข้ามาในบริเวณหมู่เกาะอินโดนีเซียจากนั้นก็แผ่ขยายไปทั่วแหลมมลายูและเข้ามาในประเทศไทยด้วยการแผ่ของศาสนาอิสลามได้เข้ามาพร้อมกับการค้าของพวกพ่อค้าอินเดีย เปอร์เซียและอาหรับ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ด้วยตำแหน่งราชธานีกรุงศรีอยุธยาที่อยู่ในจุดที่เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศทางมหาสมุทรอินเดียและประเทศในแถบทะเลจีนใต้ นอกจากนี้กรุงศรีอยุธยายังมีเมืองท่าที่มั่นคง จึงทำให้เมืองท่าต่างๆที่เป็นเมืองขึ้นมีพ่อค้าต่างชาติจำนวนมากเข้ามาติดต่อค้าขายและอยู่อาศัย ซึ่งรวมถึงพ่อค้ามุสลิมด้วย มุสลิมเริ่มเข้ามาในกรุงศรีอยุธยา โดยมีปัจจัยทางการค้าเป็นหลัก เนื่องจากกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองท่าที่ตั้งอยู่บนเส้นทางการค้าระหว่างประเทศทางตะวันตกกับประเทศทางตะวันออกจึงทำให้มีพ่อค้ามุสลิมเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในกรุงศรีอยุธยาขณะนั้น แบ่งได้เป็น 4 กลุ่ม คือ เปอร์เซีย อาหรับและอินเดีย, จาม, มลายู-ปัตตานี และหมู่เกาะอินโดนีเซีย ชุมชนมุสลิมจะตั้งอยู่ทั้งในบริเวณในและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา เช่น ตั้งชุมชนอยู่ในบริเวณทุ่งแขกซึ่งอยู่ในเขตพระนคร ส่วนนอกเขตพระนครชุมชนมุสลิมจะตั้งอยู่บริเวณคลองคูจาม และคลองตะเคียน มุสลิมที่เข้ามาอยู่อาศัยในกรุงศรีอยุธยามีบทบาททั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง การปกครอง มุสลิมส่วนใหญ่ได้เข้ารับราชการอยู่ในกรมท่าขวา ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบทางการค้าและการทูต มุสลิมบางกลุ่มได้เข้ารับราชการทหาร นอกจากนั้นยังปรากฏร่องรอยของศิลปะและวัฒนธรรมมุสลิมในสังคมอยุธยาอีกด้วย

ปัจจุบันในเกาะเมืองจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและบริเวณรอบๆ ยังคงมีชุมชนมุสลิมอาศัยอยู่ทั้งกลุ่มที่อาศัยอยู่ ทั้งกลุ่มที่อาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยอยุธยา และกลุ่มที่อพยพและกลุ่มที่อพยพเข้ามาตั้งชุมชนใหม่ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

ชาญวิทย์ เกษตรศิริอยุธยา Discovering Ayutthaya (2558, น. 91-93) (อ้างใน www.ayutthayastudies.avu.ac.th สืบค้นวันที่ 15 มกราคม 2557) กล่าวว่า ชาวมุสลิม หรือที่เรียกกันว่า แวก มีหลักฐานว่าได้เดินทางเข้ามาตั้งแต่สมัยต้นอยุธยา โดยมาจากดินแดนอาระเบียและเปอร์เซีย ทั้งนี้ชาวมุสลิมจะมีบทบาททั้งด้านเศรษฐกิจ การค้า และด้านการปกครอง ชาวมุสลิมในอยุธยามี 2 นิกายด้วยกัน คือ นิกายชีอะห์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวอิหร่านและเชื้อสาย ส่วนนิกายสุหนี่จะเป็นเชื้อสายจากอาหรับ อินโดนีเซีย มลายู และปัตตานี ชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่อยู่ทางตอนใต้ของพระนคร นอกเกาะเมือง มีสุเหร่าแวกที่ปากคลองคูจาม มีพระจุฬาราชมนตรี เป็นเจ้ากรมท่าขวา ผู้ควบคุมดูแลชาวมุสลิม

4.1 มัวร์

มัวร์ หรือ แวกมัวร์ เป็นคำที่ใช้เรียกชาวมุสลิมโดยรวมที่มาจากเปอร์เซีย อาหรับ อาณาจักรออตโตมาน และอินเดีย ในสมัยพระนารายณ์มีพวกมัวร์อยู่กว่า 3,000 คน ในพระนครนั้นมีถนนบ้านแวก ซึ่งเป็นอิฐที่ตีสายหนึ่งของอยุธยา มีอาคารอิฐสองฟากฝั่ง พวกมัวร์พื้นเชื้อกขายแก่พวกเรือกำปั่นและสำเภาทั้งพื้นชุดจุดบุหรีด้วยเปลือกมะพร้าวขายด้วย ส่วนเชิงสะพานชีกุนตะวันตกเป็นตลาดชีกุนมีพวกแวก นั่งร้านขายกำไลมือกำไลเท้า ปิ่นปักผม แหวนต่างๆ และเครื่องประดับที่ทำด้วยทองเหลือง ในด้านการค้า มัวร์เป็นพ่อค้าที่นำสินค้าจากโลกมุสลิมมายังอยุธยา เช่น น้ำกุหลาบ พรมเปอร์เซีย อัญมณี เครื่องทอง ม้าอาหรับ ส่วนสินค้าออกจากอยุธยา เช่น พริกไทย กายาน การบูร สำหรับสินค้าราคาดีที่ราชสำนักอยุธยาส่งขายยังอินเดียและเบงกอล คือ ช้าง ในปีหนึ่งๆ นั้น มีการส่งออกช้างที่เชื่องแล้วถึง 300-400 เชือก

4.2 เปอร์เซีย

เปอร์เซีย หรือ แวกมะหงล หรือ แวกเจ้าเซ็น เป็นชื่อที่ใช้เรียกชาวอิหร่านและเชื้อสายเชื่อว่าได้เดินเรือค้าขายกับสยามและดินแดนในแถบนี้มาตั้งแต่ก่อนการสถาปนาอยุธยา พร้อมกับนำศาสนาและวัฒนธรรมแบบโลกมุสลิมมาสู่สยาม ชาวเปอร์เซียในอยุธยาโดยทั่วไปคือชาวอินโด-อิหร่าน เพราะพ่อค้าชาวอิหร่านเริ่มเข้าไปตั้งชุมชนอยู่ตามเมืองท่าในอินเดียก่อน ชาวอิหร่านจำนวนมากได้แต่งงานกับสตรีพื้นเมืองอินเดีย ทำให้ลูกหลานมีเลือดผสมที่เรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อินโด-อิหร่าน คนเหล่านี้ได้ขยายชุมชนและสถานการค้าไปสู่ตอนใต้ของพม่า อยุธยา มลายู เรื่อยไปจนถึงเมืองจีน แต่เดิมชุมชนชาวเปอร์เซียตั้งอยู่นอกเกาะพระนครศรีอยุธยา ต่อมาในสมัยพระเจ้าทรงธรรม ผู้นำชุมชนเชื้อ แวกอะหมัด ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นเสนาบดีกรมมหาดไทย

จึงได้รับพระราชทานที่ดินในเขตกำแพงพระนครให้ตั้งศาสนสถานและบ้านพักอาศัย ลูกหลานของ เจกอะหมัด ได้มีบทบาทและอิทธิพลทางการเมืองการปกครองและการค้าสืบต่อมาถึงสมัย รัตนโกสินทร์

ในสมัยพระนารายณ์ มีการจ้างทหารเปอร์เซียจากอินเดียมาเป็นทหารรักษา พระองค์ถึง 200 คน ศิลปวัฒนธรรมเปอร์เซียในอยุธยาปรากฏอยู่ในงานหลายแขนง เช่น การสร้าง ชุมประตูกิ่งแหลมตามอย่างศิลปะ โมกุลที่วังนารายณ์ราชนิเวศน์ จังหวัดลพบุรี และที่วัดกุฎีดาว เป็นต้น ศิลปะการลงยาราชาวดี ซึ่งเป็นเทคนิคของช่างมุสลิม และมีปรากฏในวรรณกรรมไทย เช่น นิทานอิหร่านราชธรรม ตลอดทั้งคำที่ใช้ในภาษาไทย เช่น ภาษี มาจากคำ บักซี , กุหลาบ มาจาก กุหลาบ องุ่น มาจาก อังกุล ฯลฯ

4.3 มลายู-ชาว-ปัตตานี

ในสมัยอยุธยาตอนต้น มีหลักฐานว่ามีการนำทาสชายหญิงจากมะละกาเข้ามาขาย และซื้อคนชวามาเป็นทาส นอกจากนี้ยังมีการกวาดต้อนชาวมลายูและปัตตานีเข้ามายังอยุธยา เมื่อมีการทำสงครามปราบหัวเมืองมลายู ชุมชนมลายูอยู่ใกล้กับบ้าน โปรตุเกส ส่วนแขกตานีหรือปัตตานี ตั้งบ้านเรือนอยู่แถบคลองตะเคียน ริมน้ำคลองช่อง พวกแขกตานีทอผ้าไหมผ้าด้าย เป็นผ้าพื้นผ้าม่วง เกลี้ยงม่วงดอกขาย ทั้งยังมี พ่อค้าแขกมลายู-ชาว-ตานี นำสินค้าจากถิ่นตนเองเข้ามาขายยังอยุธยา โดยจอดเรือค้าที่ปากคลองคูจาม มีสินค้า เช่น หมาก หวาย และของทะเล ในคราวกบฏมังกะสัน ตอนปลายสมัยพระนารายณ์ ชาวมลายูได้ถูกระดมกำลังถึง 300 คนให้เข้าร่วม แต่เมื่อชาวมลายูรู้ว่า จะต้องทำการกบฏจึงพากันถอนตัว ดังนั้น ในเหตุการณ์คราวนี้ หมู่บ้านชาวมลายูที่อยู่ติดกับหมู่บ้าน แขกมังกะสัน จึงรอดพ้นจากการถูกปราบปรามทำลาย

4.4 มังกะสัน

แขกมังกะสัน เป็นกลุ่มชนจากเมืองมากัสซาร์ เกาะซีลีเบส ประเทศอินโดนีเซีย มีชุมชนอยู่ใต้หมู่บ้านมลายู ในปลายสมัยพระนารายณ์ พ.ศ.2229 ชาวมังกะสันได้เป็นกลุ่มนำ ทำการกบฏเพื่อต่อต้านพระนารายณ์ ออกญาวิชาเยนทร์ และศาสนาคริสต์ โดยมีขุนนางไทย กลุ่มหนึ่งหนุนหลัง เพื่อจะยกพระอนุชาของพระนารายณ์ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน แต่ข่าวการกบฏ รั่วไหลเสียก่อน ทหารฝ่ายอยุธยา จำนวน 1,500 คน ภายใต้การนำของออกญาวิชาเยนทร์ ได้ทำการปราบกบฏแขกมังกะสันที่มีกว่า 100 คน ทั้งเผาทำลายหมู่บ้านมังกะสันทั้งอย่างราบคาบ กบฏชาวมังกะสัน ซึ่งมีเพียงกรีซเป็นอาวุธ ได้รับการกล่าวขานถึงโดยชาวฝรั่งเศสว่าเป็นพวกใจกล้า บ้าบิ่น คุร่าย ไม่กลัวความตาย พร้อมทั้งจะสู้จนตัวตาย เหตุการณ์ครั้งนี้นับศพมังกะสันได้ 42 ศพ (ไม่รวมที่ยังจม หรือ ลอยไปตามน้ำ) จับเป็นได้ 33 คน และแต่ละคนถูกแทงเสียชีวิตนับไม่ถ้วน

4.5 จาม

แจกจาม เป็นผู้อพยพมาจากอาณาจักรจามปา ซึ่งอยู่ในเขตเวียดนาม ตอนกลาง-ใต้ เป็นชุมชนมุสลิมซึ่งปรากฏในแผนที่สมัยพระนารายณ์ว่าตั้งอยู่ในกำแพงพระนคร ชาวจาม มีบทบาทในฐานะเป็นทหารอาสาคือ กรมอาสาจาม มีพระราชวังสันเป็นเจ้ากรม กรมนี้ยังมีสืบเนื่องมาจนถึงสมันรัตน โกสินทร์ ถึงแม้ว่าอาณาจักรจามปาจะล่มสลายไปแล้ว โดยถูกเวียดนามครอบครอง เมื่อตอนปลายสมัยอยุธยาในอยุธยา ชาวจามมีอาชีพสานเสื่อลานไต้ขาย ส่วนชาวจามแถววัดแก้วฟ้าและวัดลอคชองนั้น ทอผ้าส่งขายตลาดป่าฝ้ายเขียว

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บุญส่ง เรศสันเทียะ (2553, น. บทคัดย่อ) คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ได้ศึกษาวิจัย ในเรื่อง ปลาตะเพียนโบราณ: ศิลปะและภูมิปัญญาชาวบ้าน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยากับความอยู่รอดในระบบการตลาดแบบเสรี พบว่า (1) ปลาตะเพียนโบราณมีที่มาจากแนวคิดและความเชื่อของคนในสมัยโบราณว่าคนในภาคใต้ใช้ใบต้นจากหรือใบมะพร้าวสดมาสานเป็นรูปปลาผูกไว้ที่ปลายเสาหน้าบ้านของตนในทุกครั้งที่คนในครอบครัวออกไปหาปลาในทะเลเพื่อบอกกล่าวขอให้พระเจ้าคุ้มครองให้ปลอดภัยกลับมาบ้าน แนวความเชื่อในพื้นที่แถบภาคกลางที่เชื่อว่าการสานปลาที่เลียนแบบรูปร่างของปลาตะเพียนที่พบมากในกลุ่มแม่น้ำภาคกลางแสดงถึงความอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองนอกจากนั้นยังมีแนวความเชื่ออีกว่าการสานปลาแล้วนำมาแขวนไว้เหนือเปลนอนของเด็กๆจะทำให้เด็กเลี้ยงง่ายโตเร็วเหมือนปลาและการแขวนปลาสานยังช่วยป้องกันภูตผีไม่ให้มารบกวนเด็กๆ อีกด้วย (2) ชาวบ้านในชุมชนหัวแหลมที่ส่วนใหญ่เป็นมุสลิมสืบทอดงานฝีมือการทำปลาตะเพียนโบราณมาจากรุ่นพ่อแม่มายาวนานมากกว่า 200 ปี มาแล้ว เมื่อก่อนทำขึ้นเพื่อแขวนประดับบ้านเรือนให้สวยงาม ต่อมาผู้นิยมซื้อปลาตะเพียนโบราณไปแขวนในบ้านมากขึ้นจึงมีผู้ที่ทำอาชีพสานปลาตะเพียนโบราณจำหน่ายและมีการพัฒนารูปแบบลวดลายสีสันทันให้สวยงามขึ้นตามลำดับ ในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ไม่นิยมทำปลาตะเพียนโบราณ และ (3) แนวโน้มในอนาคตจากผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งปัจจัยส่งผลให้หัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณศิลปะและภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่สามารถดำรงอยู่ได้และอาจสูญหายไปจากสังคมไทยได้ในที่สุด

ขจรเดช อภิชาติตรากุล (2542, น. 4) หัตถกรรมพื้นบ้าน ปลาตะเพียนโบราณ ชุมชนหัวแหลม ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปลาตะเพียนโบราณเป็นงานจักสานพื้นบ้านชิ้นหนึ่งที่รู้จักกันมานานในสังคมไทย และ ปรากฏว่ามีประโยชน์ หน้าที่ใช้

สอยต่างกันไปตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงทางสภาพสังคม และวัฒนธรรม แต่เดิมนั้นเชื่อว่าคนไทยโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในแถบที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นผู้สานปลาตะเพียนโบราณขึ้น โดยอาศัยแรงบันดาลใจจากการพบเห็นสีสันทัน รูปร่างและความสวยงามตามธรรมชาติของปลาตะเพียนแล้วจึงนำมาแขวนไว้เหนือเปลให้แกว่งพริ้วไปมาสำหรับเด็กอ่อนได้เล่นได้ดู ต่อมา ปลาตะเพียนสานจากโบราณได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะที่ผลิตขึ้น โดยกลุ่มชาวไทยมุสลิมแถบชุมชนหัวแหลม ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ผู้คนบริเวณนี้ สานปลาตะเพียนขายกันแทบทุกหลังคาเรือนมาแต่ครั้งยังอาศัย ในเรือสินค้าหรือเรือแพ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แม้กระทั่งได้อพยพขึ้นมาสร้างบ้านเรือน อยู่บนบกแล้ว แต่ก็ยังยึดการสานปลาตะเพียนเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมกันเรื่อยมา การศึกษาวิจัยพบว่า ปลาตะเพียนโบราณที่ชาวชุมชนหัวแหลมผลิตขึ้นมีการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาการในหลายลักษณะ อาทิ ขนาดรูปร่างที่ใหญ่โตขึ้น มีสีสันทากหลายตามจินตนาการ ของผู้สาน รวมทั้งกรรมวิธีในการประดิษฐ์ ตกแต่ง สิ่งสำคัญที่พบคือ หน้าที่ใช้สอยของปลา ตะเพียนโบราณได้ขยายออกไปมากขึ้น โดยเฉพาะกลายเป็นสินค้าที่ระลึกที่สำคัญ ซึ่งผู้คนจาก ต่างถิ่นนิยมซื้อหาไปฝากคนรู้จัก นำไปตกแต่งอาคารบ้านเรือน เป็นของขวัญหรือเป็นเครื่อง รางของขลังก็มี อย่างไม่รู้ดี คงเป็นเพราะความงามที่แฝงอยู่ในความเรียบง่าย อีกทั้งยังมีประโยชน์ใช้สอย หลากหลาย จึงทำให้ปลาตะเพียนโบราณดำรงอยู่ในฐานะงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีคุณค่าของสังคม ไทยต่อไป

เจษฎา พัฒรานนท์ (2553, น. บทคัดย่อ) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นโดยใช้ วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา กลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นภายใต้บริบทชุมชนกลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลทุ่งโพธิ์ อำเภอจุฬาภรณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นวัตกรรม AIC มาใช้ในการประชุมเชิงปฏิบัติการ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มจักสานใบกะพ้อมีความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีผู้เข้าร่วมดำเนินการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น จำนวน 30 คน มีการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3 วรรอบ แนวทางหลักในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ คือ การนำเศษวัสดุที่เหลือจากการทำพัดใบกะพ้อมาพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ได้ต้นแบบผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย จำนวน 21 ชุดผลิตภัณฑ์ 53 ชิ้นงาน ได้แก่นำในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการพัฒนาสามารถนำไปจำหน่ายตลอดจนถ่ายทอดความรู้ให้กับเยาวชนในท้องถิ่น ผลการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อชุมชนในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม

ธनिया กิตติสิทโธ (2547, น. บทคัดย่อ) จากการศึกษาหัตถกรรมจักสานเตยปาหนันในจังหวัดกระบี่และจังหวัดตรังของ ธनिया กิตติสิทโธ พบว่า หัตถกรรมจักสานเตยปาหนัน ใช้อุปกรณ์น้อยชิ้น การทำต้องอาศัยทักษะความชำนาญและฝีมือช่างจักสานกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของทั้งสองจังหวัดเหมือนกัน รูปแบบผลิตภัณฑ์และตลาดพัฒนาไปตามความต้องการของตลาด ความสัมพันธ์ระหว่างหัตถกรรม จักสานกับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมพบว่า จากอดีตผลิตใช้ใน ชีวิตประจำวัน และเป็นอาชีพเสริม แต่ปัจจุบันภาครัฐสนับสนุนทำให้เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่ง ผลิตภัณฑ์ เพิ่มรายได้และกลายเป็นอาชีพหลักในอนาคตมีแนวโน้มของตลาดที่กว้างมากขึ้น แต่เมื่อเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมส่งผลให้การถ่ายทอดรูปแบบ และเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่เลือนหายไป จึงควรสร้างหลักสูตรหัตถกรรมจักสานเตยปาหนันให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาให้คงอยู่ เพราะฉะนั้นการศึกษาและมีการเปรียบเทียบรูปแบบเครื่องจักสานระหว่างชุมชนก็มีส่วนสำคัญในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ต่อไปในอนาคต ได้รู้ถึงข้อดีข้อเสียของแต่ละชุมชนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาได้ตรงจุด

แก้วทวง สอนสังข์ (2546, น. บทคัดย่อ) การศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุงและ สุราษฎร์ธานี การศึกษาการทำศิลปหัตถกรรมจักสานกระจูดในจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้น ลักษณะของผลิตภัณฑ์ใกล้เคียงกันกับงานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี แต่จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแหล่งซื้อขายของวัตถุดิบของชุมชนใกล้เคียงเสียมากกว่า วัตถุประสงค์ในการศึกษานั้นเพื่อศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนราธิวาส พัทลุง และสุราษฎร์ธานี มีขั้นตอนการผลิต ลวดลาย และรูปแบบผลิตภัณฑ์ความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น มีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไร ผลที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ พอจะสรุปได้ว่า ขั้นตอนกรรมวิธีการผลิตหัตถกรรมกระจูดทั้งสามแหล่งมีลักษณะที่เหมือนกันเป็นส่วนมากจะแตกต่างกันบ้างตรงที่การใช้วัสดุประกอบเป็นผลิตภัณฑ์ การใช้สารเคลือบผิว และลวดลายของการสาน ส่วนรูปแบบของผลิตภัณฑ์นั้นขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด การสืบทอดภูมิปัญญาทั้งสามแหล่งเหมือนกันคือ สืบทอดจากบรรพบุรุษที่ผลิตเพื่อ ใช้ในชีวิตประจำวันมีการพัฒนาปรับเปลี่ยนมาจนถึงปัจจุบัน โดยความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้านเองและความช่วยเหลือจากการฝึกให้จากหน่วยงานของรัฐ จากอดีตจนถึงปัจจุบันได้กลายเป็นอาชีพหนึ่งที่สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน จึงควรอนุรักษ์ส่งเสริม สืบสานและพัฒนาต่อไป

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2540, น. 1-79) ได้กล่าวไว้ว่าเครื่องจักสานเป็นเครื่องใช้ของไทยที่มีใช้ กันทั่วไปทุกครัวเรือนมาตั้งแต่สมัยโบราณ นอกจากเป็นภาชนะต่างๆ แล้วยังเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ใน ชีวิตประจำวันอีกมากมาย วัตถุดิบหรือสิ่งที่จะนำมาทำเครื่องจักสานของไทยมีหลายชนิดในภาคเหนือมักจะทำเครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ โดยการทำเป็นตอกก่อนสานสิ่งต่างๆ

แต่ในภาคใต้ทำเครื่องจักสานด้วยต้นกระจูด ใบลำเจียกและย่านลิเภา ภาคกลางและภาคอีสาน ส่วนมากทำมาจากไม้ไผ่มากกว่าวัสดุอื่น วัตถุประสงค์ในประเทศไทยมีหลายชนิดการทำเครื่องจักสานจะต้องนำวัตถุดิบมาแปรรูปให้เป็นเส้นตอกตามต้องการ การทำเครื่องจักสานเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของไทยที่ใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันมาช้านานแล้ว ถึงแม้ปัจจุบันภาชนะที่ทำด้วยพลาสติก และวัตถุดิบอย่างอื่นเข้ามาทดแทนก็ตาม แต่เครื่องจักสานหลายชนิดก็ยังคงเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ทำขึ้นตามสภาพแวดล้อมชนบประเพณี และวัฒนธรรมดังนั้นเครื่องจักสานไทยซึ่งเกิดจากความคิด สร้างสรรค์และภูมิปัญญาของไทย จึงสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยจากอดีตสืบมาจนถึงปัจจุบัน

กิตติมา ไบหยกวิจิต (2547, น. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบอาชีพจักสานในเขต อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง จำนวน 300 ครัวเรือน ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบอาชีพเครื่องจักสาน คือ ผู้ประกอบอาชีพจักสานส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ผลกระทบส่วนมากจะเป็นตะกร้ากระจาด ซึ่งผลิตตามความชำนาญ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง หัตถกรรมการสานโบลาน ปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลาน เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลาน และ เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลานของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากตำรา เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดรูปแบบของการวิจัย โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัย ดังนี้

1.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research)

เป็นการรวบรวมข้อมูล และการค้นคว้าจากเอกสาร ได้แก่

1.1.1 เอกสาร ตำรา บทความ วารสาร หรือ เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมการสานโบลาน “ปลาตะเพียน” ตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.1.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาจากวิทยานิพนธ์ เรื่องหัตถกรรมการสานโบลาน “ปลาตะเพียน” กรณีศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นความรู้พื้นฐานที่จะช่วยในการกำหนดกรอบความคิด ในการศึกษา และใช้ประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

1.2 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้ประกอบอาชีพ และนักท่องเที่ยว ในพื้นที่ตำบลท่าวาสกรี ตำบลภูเขาทองจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งสิ้น 45 คน จากกลุ่มเป้าหมายตำบล

ท่าวาสกรี ซึ่งประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านจำนวน 7 คน นักวิชาการจำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 5 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 24 คน และตำบลภูเขาทองประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านจำนวน 4 คน นักวิชาการจำนวน 2 คน ผู้ประกอบการจำนวน 3 คน พนักงานเทศบาลกองสวัสดิการสังคม 2 คน นักท่องเที่ยวจำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น 21 คน

การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการสัมภาษณ์โดยผู้เก็บข้อมูล หรือผู้สัมภาษณ์ จะต้องพูดคุยซักถาม หรือสนทนากับผู้ตอบหรือผู้ให้ข้อมูลตามข้อคำถามที่กำหนดไว้ใน การสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ เจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งแบบ ที่มี โครงสร้าง (Structured Interview) และไม่มี โครงสร้าง (Unstructured Interview)

1.3 การสังเกต (Observation)

เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้รวบรวมข้อมูล จะเข้าไปทำการสังเกต พฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งประกอบด้วย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการผู้ประกอบการ อาชีพสวน ปลูกตะเพียนด้วยใบลาน และนักท่องเที่ยว ในพื้นที่ตำบลวาสกรี ตำบลภูเขาทองจังหวัด พระนครศรีอยุธยา โดยใช้ แบบสังเกต (Observation) ที่กำหนดขึ้น เพื่อแสวงหาความรู้ หรือข้อมูลที่จะใช้ในการวิจัยโดยตรง ซึ่งเป็นวิธีการที่ผู้สังเกตได้สัมผัสกับสิ่งที่ต้องการรวบรวมข้อมูลด้วยการ สังเกต จะทำให้มีโอกาสได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากขึ้น โดยใช้ประสบการณ์ของผู้ สังเกตเข้าช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลมีความแม่นยำและถูกต้องมากขึ้น

2. ประชากร และกลุ่มเป้าหมาย (Population and Sampling Procedures)

2.1 กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ตำบลวาสกรี

ได้แก่ ผู้ประกอบการอาชีพ ผู้รู้ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และนักท่องเที่ยว อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

2.1.1 ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน จำนวน 7 คน

2.1.2 นักวิชาการ จำนวน 2 คน

2.1.3 ผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน

2.1.4 นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน

รวมทั้งสิ้น 24 คน

2.2 กลุ่มเป้าหมายพื้นที่ตำบลตำบลเขาทอง

ได้แก่ ผู้ประกอบอาชีพผู้รู้ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ สำนักงานเทศบาล กองสวัสดิการสังคม และนักท่องเที่ยว อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

- 2.2.1 ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน จำนวน 4 คน
 - 2.2.2 นักวิชาการ จำนวน 2 คน
 - 2.2.3 ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน
 - 2.2.4 สำนักงานเทศบาล กองสวัสดิการสังคม จำนวน 2 คน
 - 2.2.5 นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน
- รวมทั้งสิ้น 21 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

- 3.1.1 แบบการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview)
- 3.1.2 แบบสังเกต (Observation)

3.2 การดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้แบ่งเป็นขั้นตอนได้ดังนี้

- 3.2.1 ศึกษาจากวารสาร เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 3.2.2 กำหนดขอบข่ายการสร้างเครื่องมือให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 3.2.3 สัมภาษณ์ ปรึกษาบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือ มีความรู้เกี่ยวกับเหตุการณ์การสานไบลาน “ปลาตะเพียน” กรณีศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าวาสุกรี และตำบลเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อมาประกอบ เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ
- 3.2.4 สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ทั้งแบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง ขึ้น โดยให้ครอบคลุม เนื้อหาตามวัตถุประสงค์
- 3.2.5 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนอต่อคณะกรรมการที่ปรึกษา งานวิจัย และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และสำนวน ภาษาในแบบ สอบสัมภาษณ์ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection)

เป็นการปฏิบัติการภาคสนาม และเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร โดยการดำเนินการ
ดังนี้

4.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้
เพื่อนำมาศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหา

4.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากภาคสนามทั้งหมดจากการสัมภาษณ์ ทั้งการ
สัมภาษณ์เดี่ยว และการสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในแถบบันทึกเสียง หรือการ
จดบันทึกตามความเหมาะสม ส่วนการสังเกตจะใช้วิธีจดบันทึก

4.2.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ทำหนังสือขอความร่วมมือในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลจาก
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราชไปถึง องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าวาสุกี และ ภูเขาทอง จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

2) นำแบบสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In-depth Interview) แบบสังเกต
(Observation) ที่ตรวจสอบ และแก้ไขจากผู้เชี่ยวชาญเสร็จ เรียบร้อยแล้วลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

3) รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก และการสังเกต

4) นำข้อมูลทั้งหมด ไปวิเคราะห์ต่อไป

4.2.2 การจัดทำข้อมูล

1) นำข้อมูลที่ได้จากเอกสารทั้งหมดที่เกี่ยวข้องที่รวบรวมไว้ ไปจัดระบบ
ตามขอบเขตด้านเนื้อหา

2) ถอดความจากการสัมภาษณ์ ที่บันทึกไว้ในแถบบันทึกเสียง โดยสรุป
สาระสำคัญแยกตามประเด็นต่างๆ แต่ละด้านตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตด้านเนื้อหา

3) นำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึก มาสรุปสาระสำคัญตามขอบเขตด้าน
เนื้อหา

4) นำข้อมูลที่ตรวจสอบ และจัดหมวดหมู่แล้วทั้งหมดมาศึกษาวิเคราะห์
โดยจำแนกประเด็นตามขอบเขตเนื้อหา

4.2.3 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบเพื่อหาความเชื่อถือได้ของข้อมูล และตรวจสอบความครบถ้วนของคุณภาพข้อมูล ตลอดจนผลสรุปของการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 วิธีดังนี้

1) วิธีการสามเส้าด้านระเบียบวิธีวิจัย (Methodological triangulation) โดยใช้เทคนิคต่างๆ หลายอย่างพร้อมกันในการทำวิจัย เช่นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) และ แบบสังเกต (Observation) เพื่อรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับเรื่อง หัตถกรรมการสานใบลาน “ปลาตะเพียน” ภูมิศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าवासุกกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อาจจะทำหลายๆ ครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกันกับข้อมูลที่ได้ในช่วงแรก หลังจากนั้นจะเป็นการรวบรวม และวิเคราะห์เอกสารหลักฐาน งานวิจัยในเรื่องเดียวกันและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจะได้เข้าไปคลุกคลีในชุมชน และเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่หลายๆ ครั้งเพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้าที่ดี จะทำให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงมากยิ่งขึ้น

2) วิธีการสามเส้าด้านเวลา (Time triangulation) เป็นการสังเกตพฤติกรรม และการสัมภาษณ์บุคคล ในเวลาที่แตกต่างกันรวมทั้งการสำรวจชุมชน เพื่อยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive analysis) โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ใช้จากการวิเคราะห์เอกสาร และข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก (In depth interview) แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเรื่อง การสานโบลานปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ จำนวน 45 คนในการวิเคราะห์โดยแบ่งการนำเสนอข้อมูลออกเป็น ส่วนดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพกลุ่มเป้าหมาย

ตอนที่ 1.1 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จำนวน 24 คน

1.1.1	กลุ่มผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านตำบลท่าวาสกรี	จำนวน 7 คน
1.1.2	นักวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม	จำนวน 2 คน
1.1.3	ผู้ประกอบการ	จำนวน 5 คน
1.1.4	นักท่องเที่ยว	จำนวน 10 คน

ตอนที่ 1.2 สถานภาพกลุ่มเป้าหมาย ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 21 คน

1.2.1	กลุ่มผู้รู้ผู้นำชาวบ้าน	จำนวน 4 คน
1.2.2	พนักงานเทศบาล กองสวัสดิการสังคม	จำนวน 2 คน
1.2.3	นักวิชาการ	จำนวน 2 คน
1.2.4	ผู้ประกอบการ	จำนวน 3 คน
1.2.5	นักท่องเที่ยว	จำนวน 10 คน

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลานของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลาน ของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรม
พื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

3.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียน
โบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

3.2 ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสาน
ปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรม
พื้นบ้าน การสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยมีรายละเอียดของแต่ละตอนดังนี้

ตอนที่ 1 สถานภาพกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ตอนที่ 1.1 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
จำนวน 24 คน สถานภาพกลุ่มเป้าหมาย ของตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยาประกอบด้วยการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1.1 ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน เป็นผู้ที่มีความรู้ และเป็นผู้นำชุมชน ของชาวบ้าน ตำบล
ท่าวาสกรีอำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 7 คน ดังนี้

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 15 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นายมนัส เมืองมั่งคั่ง อายุ 65 ปี

บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 6 คน

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก รับจ้าง

อาชีพรอง -

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 50 ปี

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดีปัจจุบันเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวมาศึกษาเกี่ยวกับหัตถกรรม

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 17 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นายณรงค์ บุตรเพชร อายุ 66 ปี

บ้านเลขที่ 30 หมู่ 4 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร -

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก ข้าราชการบำนาญ

อาชีพรอง -

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 30 ปี

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี

3) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 17 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นางสาวศิริรัตน์ เกิดพงษ์ อายุ 31 ปี

บ้านเลขที่ 37 หมู่ 3 ตำบลขวัญเมือง อำเภอบางปะหัน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาโท

อาชีพหลัก เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เทศบาลตำบลบางปะหัน

อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อาชีพรอง -

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 7 ปี

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณปัจจุบันได้ทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหัตถกรรมเพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจ

4) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นายวีระชัย สุขเจริญ

บ้านเลขที่ 24 หมู่ 6 ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก นายกเทศมนตรีตำบลบางปะหัน

อาชีพรอง ธุรกิจส่วนตัว

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 8 ปี

เป็นผู้สนใจและค้นคว้าเพื่อถ่ายทอดให้เด็กรุ่นใหม่ได้มีความสนใจ

5) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 18 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นางสาวจิตรารวรรณ หามาดี อายุ 55 ปี

บ้านเลขที่ 26 หมู่ 3 ตำบลท่าवासกรี อำเภพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

การศึกษา ปริญญาโท

อาชีพหลัก ครู

อาชีพรอง -

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 33 ปี

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ

ปัจจุบันได้ทำสื่อ การสอนเพื่อถ่ายทอดให้กับนักเรียน

6) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นางเล็ก กระจ่างวิ อายุ 59 ปี

บ้านเลขที่ 43/3 หมู่ 3 ตำบลประตูลี้ อำเภพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2 คน

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก อดีตเป็นผู้รู้และสานปลาตะเพียนถ่ายทอดแก่

ผู้ประกอบการ

อาชีพรอง -

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน 10 ปี

เป็นผู้ถ่ายทอดการสานปลาตะเพียนโบราณให้กับผู้สนใจและผู้ประกอบการ

7) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 20 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2557

นางสาวนุปผา เกิดพงษ์ อายุ 65 ปี

บ้านเลขที่ 37 หมู่ 3 ตำบลขวัญเมือง อำเภอบางปะหัน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก สานงอบ

อาชีพรอง สานปลาตะเพียน

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณ ปัจจุบัน

ประกอบอาชีพสานงอบและสานปลาตะเพียนจำหน่าย

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน ตำบลภูเขาทอง

เพศชายจำนวน 3 คนและเป็นเพศหญิงจำนวน 4 คน มีอายุระหว่าง 31-66 ปี

สถานภาพ สมรส 3 คน และเป็นโสด 4 คน

การศึกษา ต่ำสุดอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุด ปริญญาโท

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ และผู้ประกอบการ

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี

1.1.2 นักวิจัยวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการอนุรักษ์มรดกโลกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

และมีส่วนร่วมในการเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมและใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการอนุรักษ์

มรดกทางวัฒนธรรมและเป็นผู้บรรยายในกระบวนการวิจัยอยุธยาศึกษา สถาบันราชภัฏ

พระนครศรีอยุธยา มี 2 คน ดังนี้

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 1 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

ดร. อนุรักษ์ โปธิประดิษฐ์ อายุ 42 ปี

บ้านเลขที่ 69/8 หมู่ 4 ถนนโรจนะ ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบางปะอิน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาเอก (วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาชีพหลัก นักวิจัย

อาชีพรอง อาจารย์

เป็นนักวิจัยที่ศึกษาและถ่ายทอดกระบวนการวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์และ การวิจัยด้านการคงอยู่ของสังคมอย่างยั่งยืน

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 1 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวอิสรา พรหมมา อายุ 35 ปี

บ้านเลขที่ 128 หมู่ 5 อำเภอพล จังหวัดขอนแก่น

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาโท

อาชีพหลัก นักวิจัย

อาชีพรอง อาจารย์

เป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์อยุธยา และเป็นนักวิจัยด้านสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย นักวิชาการ เป็นเพศหญิงจำนวน 2 คน มีอายุระหว่าง 35-42 ปี สถานภาพ เป็น โสด

การศึกษา ต่ำสุด ปริญญาโท แล สูงสุดปริญญาเอก

การประกอบอาชีพ เป็นนักวิจัยและอาจารย์ ทางด้านสิ่งแวดล้อม

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี และเป็นผู้ถ่ายทอดงานหัตถกรรมนี้กับคนรุ่นหลัง

1.1.3 ผู้ประกอบการร้านค้า

เป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่สานปลาตะเพียนจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีภูมิปัญญาเดิมที่ทำสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นและมีความเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนเป็นอย่างดี จำนวน 5 คน ดังนี้

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวสุภัทรา ชันชกิจ อายุ 38 ปี

บ้านเลขที่ 29/19 หมู่ 4 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลท่าวาสกรี

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางเรียม เมืองมั่งคั่ง อายุ 53 ปี

บ้านเลขที่ 29 หมู่ 4 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 6

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลท่าวาสกรี

3) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางวัฒนา ตริย์พงษ์ อายุ 55 ปี

บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 4 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 4

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลท่าวาสกรี

4) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายศิริศักดิ์ กระจ่างวิ อายุ 47 ปี

บ้านเลขที่ 1/5 หมู่ 4 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปวช.

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลท่าวาสกรี

5) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสุทิน มะวันฑูล อายุ 60 ปี

บ้านเลขที่ 107/12 หมู่ 1 ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 4

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลท่าวาสกรี

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย ผู้ประกอบการ เพศชายจำนวน 1 คนและ
เป็นเพศหญิงจำนวน 4 คน มีอายุระหว่าง 38-60 ปี สถานภาพ สมรส 4 คน และเป็น โสด 1 คน

การศึกษา ต่ำสุดอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุด ปริญญาตรี

การประกอบอาชีพ อาชีพหลัก ผู้ประกอบการสานปลาตะเพียน ไบลาน

จำหน่าย

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียน ไบลานเป็นอย่างดี
และได้รับการสืบทอดงานหัตถกรรมจากบรรพบุรุษ

ดังนี้

1.1.4 นักท่องเที่ยวเป็นผู้ที่เข้ามาซื้อและศึกษาหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ จำนวน 10 คน

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 6 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวณัชชา มุลทองชุล อายุ 32 ปี

บ้านเลขที่ 424/560 แพลตข้าราชการเสนารักษ์ เขตพญาไท

กรุงเทพมหานคร

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลพระมงกุฎ

อาชีพรอง -

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 6 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสมพิศ มุลทองชุล อายุ 54 ปี

บ้านเลขที่ 424/560 แพลตข้าราชการเสนารักษ์ เขตพญาไท

กรุงเทพมหานคร

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 3

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลพระมงกุฎ

อาชีพรอง ธุรกิจส่วนตัว

3) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 6 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวระพีพรรณ จูมะโรง อายุ 25 ปี

บ้านเลขที่ 27 ม.1 ตำบลคลองไถ่เดือน อำเภอกลองหาด

จังหวัดสระแก้ว

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก มัคคุเทศก์

อาชีพรอง ครู

4) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 6 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวจีพรรณ ภาคกาย อายุ 24 ปี

บ้านเลขที่ 86 ม.2 ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบางปะอิน

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ เทศบาลตำบลท่าเสา

อาชีพรอง -

5) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 6 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายอาคม หลาวเพ็ชร อายุ 47 ปี

บ้านเลขที่ 460 ม.5 ตำบลท่าโรง อำเภวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าโรง

อาชีพรอง -

6) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 6 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางจรัส หลาวเพ็ชร อายุ 45 ปี

บ้านเลขที่ 460 ม.5 ตำบลท่าโรง อำเภวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปวช.

อาชีพหลัก รับจ้าง

อาชีพรอง -

7) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 7 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายปกรณ์ บุญอนันต์ อายุ 32 ปี

บ้านเลขที่ 68/2 ม.7 ตำบลสาละ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี
 อาชีพหลัก พนักงานบริษัท
 อาชีพรอง -

8) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 7 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวทิววรรณ สาดเสาเงิน อายุ 33 ปี
 บ้านเลขที่ 157 ม.5 ตำบลบ้านสร้าง อำเภอบางปะอิน
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 1

การศึกษา ปริญญาตรี
 อาชีพหลัก เจ้าของกิจการ
 อาชีพรอง -

9) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 7 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายธีระ เจริญผล อายุ 75 ปี
 บ้านเลขที่ 68/2 ม.7 ตำบลสาละ อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 4

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 อาชีพหลัก ธุรกิจส่วนตัว
 อาชีพรอง -

10) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 7 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายสกรรจ์ เกิดปราชญ์ อายุ 32 ปี
 บ้านเลขที่ 21/1 ม.2 ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดปทุมธานี

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี
 อาชีพหลัก วิศวกร
 อาชีพรอง -

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยว เพศชายจำนวน 4 คนและเป็นเพศหญิงจำนวน 6 คน มีอายุระหว่าง 25-75 ปี สถานภาพ สมรส 7 คน และเป็นโสด 3 คน การศึกษา ต่ำสุดอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุด ปริญญาตรี การประกอบอาชีพ อาชีพหลักส่วนใหญ่ พนักงานส่วนราชการ และธุรกิจส่วนตัว

เป็นนักท่องเที่ยว ที่สนใจศึกษาหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณ

1.2 ตอนที่ 1.2 สถานภาพกลุ่มตัวอย่างของตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2.1 เป็นกลุ่มผู้รู้ผู้นำชาวบ้านตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 4 คน

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางละม้าย แก้วโสด อายุ 54 ปี

บ้านเลขที่ 50 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 1

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก -

อาชีพรอง -

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังเป็นอย่างดี

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายสงวน มีสมภพ อายุ 58 ปี

บ้านเลขที่ 50/1 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก -

อาชีพรอง -

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังเป็นอย่างดี

3) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสุกัญญา หล่อประเสริฐ อายุ 44 ปี

บ้านเลขที่ 28/1 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก ครู

อาชีพรอง สานปลาตะเพียน

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังเป็นอย่างดี

4) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายวิมล มีสมภพ อายุ 45 ปี

บ้านเลขที่ 50/3 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 1

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก นักการภารโรง

เป็นผู้รู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณและสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับคนรุ่นหลังเป็นอย่างดี

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้านตำบลภูเขาทอง เพศชาย จำนวน 2 คนและเป็นเพศหญิงจำนวน 2 คน มีอายุระหว่าง 44-58 ปี สถานภาพ สมรส 3 คน และเป็นโสด 1 คน

การศึกษา ต่ำสุดอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุด ปริญญาตรี

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นผู้นำชุมชน และครู

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี

**1.2.2 พนักงานเทศบาล กองสวัสดิการและสังคมเป็นผู้มีความรู้งานส่งเสริมและ
พัฒนาอาชีพ งานส่งเสริมทางวิชาการ งานนโยบายแก้ไขปัญหามุมชน มี 2 คน ดังนี้**

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายชาวลิต โพธิ์เจริญ อายุ 38 ปี

สำนักงานเทศบาลเมือง กองสวัสดิการและสังคม

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก รับราชการ

อาชีพรอง -

เป็นผู้มีความเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนและเคยได้
ศึกษาเพื่อเผยแพร่หัตถกรรมนี้

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายไพฑูรย์ กาบปี อายุ 42 ปี

สำนักงานเทศบาลเมือง กองสวัสดิการและสังคม

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก รับราชการ

อาชีพรอง -

เป็นผู้มีความเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนและเคยได้
ศึกษาเพื่อเผยแพร่หัตถกรรมนี้

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย พนักงานเทศบาล กองสวัสดิการและ
สังคม เพศชายจำนวน 2 คน มีอายุระหว่าง 38-42 ปี สถานภาพ สมรส 1 คน และเป็นโสด 1 คน

การศึกษา สูงสุด ปริญญาตรี

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักพนักงานสำนักงานเทศบาลเมือง กอง
สวัสดิการและสังคม

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี
และ เป็นผู้ส่งเสริมงานเผยแพร่งานหัตถกรรมนี้

1.2.3 นักวิชาการเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านวิชาความรู้สาขาใดสาขาหนึ่ง มีจำนวน 2

คน ดังนี้

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวพิชญธิดา เฉลิมกาย อายุ 33 ปี

บ้านเลขที่ 277/4 หมู่ 5 ตำบลทะเลชุบศร อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 1

การศึกษา ปริญญาโท

อาชีพหลัก อาจารย์ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาชีพรอง -

เป็นบุคคลที่มีความรู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลา

ตะเพียนใบลาน

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 2 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายจตุจิตร สง่าศรี อายุ 25 ปี

บ้านเลขที่ 167 หมู่ 7 ตำบลลำตาเสา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก อาจารย์พิเศษ บรรยายวิทยาศาสตร์

อาชีพรอง นักวิชาการอิสระด้านเทคโนโลยีชีวภาพ

เป็นบุคคลที่มีความรู้และเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียน

ใบลาน

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย นักวิชาการ เพศชายจำนวน 1 คน และ
เพศหญิงจำนวน 1 คน มีอายุระหว่าง 25-33 ปี สถานภาพ สมรส 1 คน และเป็นโสด 1 คน

การศึกษา สูงสุด ปริญญาโท

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักอาจารย์และนักวิชาการ

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนใบลานเป็นอย่างดี
และ เป็นผู้ส่งเสริมเผยแพร่งานหัตถกรรมนี้

1.2.4 ผู้ประกอบการร้านค้า เป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่สานปลาตะเพียนจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งมีภูมิลำเนาเดิมที่ทำสืบทอดกันมารุ่นสู่รุ่นและมีความเข้าใจในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนเป็นอย่างดี จำนวน 3 คน ดังนี้

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 4 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางนาคยา โดสะอาด อายุ 46 ปี

บ้านเลขที่ 11 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 3

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลภูเขาทอง

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 4 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางพิรยา เนตรทิพย์ อายุ 50 ปี

บ้านเลขที่ 13 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 1

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลภูเขาทอง

3) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 4 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางวนิดา มีพลกิจ อายุ 50

บ้านเลขที่ 20/1 หมู่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก สานปลาตะเพียน

อาชีพรอง -

เป็นผู้ประกอบการที่เป็นคนภูมิลำเนาอยู่ที่ตำบลภูเขาทอง

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย ผู้ประกอบการ เพศหญิง จำนวน 2 คน มีอายุระหว่าง 46-50 ปี สถานภาพ สมรส ทั้ง 3 คน

การศึกษา สูงสุด มัธยมศึกษาปีที่ 6

การประกอบอาชีพ อาชีพหลักผู้ประกอบการสานปลาตะเพียนโบราณ

จำหน่าย

เป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี และได้รับการสืบทอดงานหัตถกรรมจากบรรพบุรุษ

1.2.5 นักท่องเที่ยวเป็นผู้ที่เข้ามาซื้อและศึกษาหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ จำนวน 10 คน

ดังนี้

1) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายธาราดล โพธิ์ใหญ่ อายุ 36 ปี

บ้านเลขที่ 9 หมู่ 10 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอกลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปวส.

อาชีพหลัก พนักงานบริษัท

อาชีพรอง -

2) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาววิจิตรา เกิดพงษ์ อายุ 33 ปี

บ้านเลขที่ 9 หมู่ 10 ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอกลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก พนักงานบริษัท

อาชีพรอง -

- 3) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557
 นายณรงค์ศักดิ์ แก้วกุดั่น อายุ 32 ปี
 บ้านเลขที่ 10/5 หมู่ 7 ตำบลท่าช้าง อำเภอนครหลวง
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สถานภาพ สมรส
 จำนวนบุตร 2
 การศึกษา ปริญญาตรี
 อาชีพหลัก ธุรกิจส่วนตัว
 อาชีพรอง -
- 4) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557
 นางสาวธิดีนันท์ นันทวัฒน์กุล อายุ 30 ปี
 บ้านเลขที่ 18/16 หมู่ 4 ตำบล ขวัญเมือง อำเภอบางปะหัน
 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 สถานภาพ โสด
 จำนวนบุตร -
 การศึกษา ปริญญาตรี
 อาชีพหลัก พนักงานบริษัท
 อาชีพรอง -
- 5) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557
 นายพงศ์พันธ์ ประสพนิล อายุ 28 ปี
 บ้านเลขที่ ร้านไขไก่สมบัดฟาร์ม ถนนพหลโยธิน ตำบลปากเพรียว
 อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี
 สถานภาพ สมรส
 จำนวนบุตร 1
 การศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
 อาชีพหลัก ธุรกิจส่วนตัว
 อาชีพรอง -
- 6) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557
 นางสาวกชกร เป้าตัน อายุ 29 ปี
 บ้านเลขที่ 599/191 หมู่บ้านพฤษภาวิฑู 42 เขตบางแคเหนือ

แขวงบางแค จังหวัดกรุงเทพมหานคร

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 2

การศึกษา ปริญญาตรี

อาชีพหลัก ธุรกิจส่วนตัว

อาชีพรอง -

7) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายวิกร ศรีมงคล อายุ 36 ปี

บ้านเลขที่ 26 หมู่ 3 ตำบลขวัญเมือง อำเภอบางปะหัน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ สมรส

จำนวนบุตร 3

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6

อาชีพหลัก พนักงานเทศบาลตำบลบางปะหัน

อาชีพรอง -

8) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวสมใจ เสือไพร อายุ 45 ปี

บ้านเลขที่ 7 หมู่ 7 ตำบลบางปะหัน อำเภอบางปะหัน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

อาชีพหลัก ค้าขาย

อาชีพรอง -

9) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นางสาวอัญชลี ภาคพร อายุ 28 ปี

บ้านเลขที่ 44 หมู่ 2 ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะหัน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

อาชีพหลัก พนักงานบริษัททีทีแอนด์ที

อาชีพรอง ค้าขาย

10) สัมภาษณ์ ณ วันที่ 8 เดือนธันวาคม พ.ศ. 2557

นายสมชาย ปั้นหน่งเพ็ชร อายุ 43 ปี

บ้านเลขที่ 36 หมู่ 3 ตำบลบึงปลาทุ อำเภอบรรพตพิสัย
จังหวัดนครสวรรค์

สถานภาพ โสด

จำนวนบุตร -

การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3

อาชีพหลัก รับจ้าง

อาชีพรอง -

จากการศึกษาสรุปว่า กลุ่มเป้าหมาย นักท่องเที่ยว เพศชายจำนวน 5 คนและเป็นเพศหญิงจำนวน 5 คน มีอายุระหว่าง 28-43 ปี สถานภาพ สมรส 6 คน และเป็นโสด 4 คน การศึกษา ต่ำสุดอยู่ในระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 และสูงสุดปริญญาตรี การประกอบอาชีพ อาชีพหลักส่วนใหญ่ พนักงานในองค์กรต่างๆ และธุรกิจส่วนตัว

เป็นนักท่องเที่ยว ที่สนใจศึกษาหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยส่วนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าवासูกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้านตำบลท่าवासูกรีและตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. แนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าवासูกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยมีรายละเอียดของแต่ละหัวข้อดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ

จากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณมีดังนี้

จากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการ จากวิทยานิพนธ์ของ จจรเดช อภิชาติตรากุล (2542, น. 4) ระบุว่า ปลาตะเพียนโบราณ เป็นงานจักรสานพื้นบ้านชิ้นหนึ่งที่รู้จักกันมานานในสังคมไทย และปรากฏว่ามีประโยชน์ หน้าที่ใช้สอยต่างกันไปตามยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมและวัฒนธรรม แต่เดิมนั้นเชื่อว่า คนไทยโดยเฉพาะที่อาศัยอยู่ในแถบที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นผู้สานปลาตะเพียนโบราณขึ้น โดยอาศัยแรงบันดาลใจจากการพบเห็นลีลนรูปร่างและความสวยงามตามธรรมชาติของปลาตะเพียน แล้วจึงนำมาแขวนไว้เหนือเปลไม้ให้แกว่งพริ้วไปมา สำหรับเด็กอ่อนได้เล่นได้ดู

ต่อมา ปลาตะเพียนสานจากโบราณได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้น โดยเฉพาะที่ผลิตขึ้น โดยกลุ่มชาวไทยมุสลิม แถบชุมชนหัวแหลม ตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้คนบริเวณนี้ สานปลาตะเพียนขายกันแทบทุกหลังคาเรือนมาแต่ครั้งยังอาศัยในเรือสินค้าหรือเรือแพ ริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา แม้กระทั่งได้อพยพขึ้นมาสร้างบ้านเรือนอยู่บนบกแล้ว แต่ก็ยังยึดการสานปลาตะเพียนเป็นอาชีพหลักหรืออาชีพเสริมกันเรื่อยมา

จากหนังสือคลังแห่งภูมิปัญญาและมรดกแห่งวัฒนธรรม (2545, น. 235-236) ระบุว่า ปลาตะเพียน เป็นสัญลักษณ์แห่งความสมบูรณ์ การทำรูปปลาตะเพียนจากโบราณแล้วแขวนไว้ในบ้านเรือน จึงนิยมทำกันมาตั้งแต่ครั้งอดีต และปรากฏหลักฐานว่า เมื่ออยุธยายังเป็นศูนย์กลางการปกครองนั้น แหล่งขายปลาตะเพียนจะอยู่ในย่าน ป่าโทน ใกล้กับสะพานชีกุนจะผลิตออกจำหน่ายใน 2 รูปแบบ แบบแรก จะเป็นสีโบราณธรรมชาติ แบบที่สองจะเขียนสีบนโบราณเป็นลวดลายต่างๆ สำหรับรูปทรงปลาตะเพียน และการเข้าสู่ยุคในปัจจุบันนั้น ได้มีการพัฒนาให้แตกต่างไปจากอดีตเล็กน้อย โดยมีการเล่าขานสืบต่อกันมาว่าผู้ที่คิดแปลงแบบคือหลวงโยธาฯ ข้าราชการเกษียณ ในรัชกาลที่ 5

ในอดีตที่ผ่านมาเราจะเห็นว่าบ้านไหนที่มีเด็กเล็กจะมีปลาตะเพียนแขวนไว้เหนือเปลเพื่อให้เด็กเกิดความเพลิดเพลินไม่ร้องรบกวนคนเลี้ยง และทำให้เด็กหลับง่าย นอกจากนี้ยังมีความเชื่อของชาวชนบทว่า การแขวนปลาตะเพียนจะต้องแขวนให้อยู่ตรงกลาง และอยู่ในระดับสายตาของเด็กที่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน ถ้าแขวนไปทางหัวนอนมากจะทำให้เด็กมีนัยน์ตา

ซ็อนจึ้นเพราะถูกแม่ซื้อรบกวอน บางคนก็ถือเคล็ดว่า ลูกหลานจะได้โตเร็วๆ และมีลูกหลานมากมายเหมือนปลาตะเพียน เพื่อที่จะได้มาช่วยกันทำงาน เพราะสมัยก่อนจะใช้แรงงานในการทำมาหากินและประกอบอาชีพ

โดยชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเรือ ตามริมแม่น้ำลำคลอง ซึ่งมีอาชีพค้าขายเครื่องเทศ (เรือแขกเทศ) เป็นผู้ริเริ่มทำขึ้น สันนิษฐานว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือ จึงมีความผูกพันกับชีวิตในแม่น้ำและสิ่งแวดล้อมรอบตัว คู่เคียงกับรูปร่างของปลาตะเพียน จึงได้พยายามประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเลียนแบบของจริง โดยครั้งแรกจะนำไปตอง ใบมะพร้าว ใบตาลมาเป็นวัสดุในการทำ ซึ่งจะไม่คงทนและเมื่อล่องเรือไปขายของทางเหนือเห็นใบลาน จึงนำมาใช้เป็นวัสดุในการประดิษฐ์ปลาตะเพียนทำให้มีอายุการใช้งานคงทนกว่า โดยเริ่มแรกการสานปลาตะเพียนเป็นสិทธิรรมชาติจากใบไม้ที่นำมาประดิษฐ์ ต่อมาเมื่อฝรั่งมาพบการสานปลาตะเพียนจากใบลาน จึงเขียนลายให้ดู (ลายกันหอย) และนำสีมาระบายเพื่อให้เกิดความสวยงามสะดุดตา บางตำนานเล่าว่า คนไทยเป็นผู้เขียนลายลงบนตัวปลาตะเพียนเอง

กลุ่มสานปลาตะเพียนจาก ใบลานของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้จัดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 1 ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รหัสไปรษณีย์ 13000

จากหนังสือ ภูมิปัญญาชาวกรุงเก่า (พ.ศ. 2542-72-78) ระบุว่า คนไทยรู้จักการนำวัสดุที่ได้จากธรรมชาติมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ไม้สอย อาทิ การนำไม้ไผ่มาจักสานเป็นตะกร้า กระบุง กระจาด นานมาแล้วเดิมเป็นการทำขึ้นเพื่อใช้ภายในครัวเรือน ภายหลังนั้นจึงพัฒนาเป็นของฝากของกำนัล กระทั่งปานของแลกเปลี่ยนกับสิ่งของอื่นๆ

นานวันเข้าเครื่องใช้จากวัสดุธรรมชาติประเภทงานจักสานหรืองานหัตถกรรมชนิดนี้ก็ยังได้รับความนิยมและกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้น ยังได้พัฒนาเป็นเครื่องจักสานประเภทของประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม รวมไปถึงของเล่นสำหรับเด็กๆอีกด้วย

สำหรับคนกรุงเก่าอยุธยา “ปลาตะเพียนใบลาน” นับเป็นหนึ่งในของเล่นสำหรับเด็กที่ได้รับความนิยมต่อเนื่องตลอดมา และยังแพร่หลายไปในท้องที่อื่นๆ ของประเทศไทยด้วย

ประติษฐ์กรรมใบลานชนิดนี้นับเป็นผลงานทางหัตถกรรม อันเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านงานจักสาน จากฝีมือชาวบ้าน โดยแท้

ที่มาของปลาดะเพียนसान

หากจะกล่าวว่า “เจ้าเด็กน้อย” ผู้เป็นสมาชิกใหม่ของครอบครัวและเป็นหัวใจของบ้าน คือที่มาแห่งจินตนาการความคิดสร้างสรรค์ หรือภูมิปัญญาอันชาญฉลาดนี้ก็คงไม่ผิดนักเพราะที่มาของเรื่องราว ปลาดะเพียน ไบลาน ที่ชาวบ้านท่าวาสกรีต้นกำเนิดงานจักรสานของเล่น ไบลานเล่าว่า

เดิมปู่ตายาย ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นคนเลี้ยงหลานยามที่พ่อแม่เด็กต้องออกไปทำงาน คือผู้ริเริ่มสานปลาดะเพียนแขวนไว้เหนือเปลเพื่อให้หลานน้อยเพลิดเพลินและอยู่ในอาการสงบ เมื่อได้จ้องมองขณะที่เปลแกว่งไกว ซึ่งปลาดะเพียนจะเคลื่อนไหวเสมือนมีชีวิต หรือใช้หลอกล้อให้หยุดร้องโยเยเพราะง่วงนอน ซึ่งก็ได้ผลคืออย่างน่าอัศจรรย์ใจ

“ทำไมจึงต้องเป็นปลาดะเพียน”

ข้อนี้ได้มีการสันนิษฐานว่าเป็นเพราะวิถีชีวิตที่คุ้นชินกับเรือและท้องน้ำเป็นสิ่งสำคัญ ที่กล่าว

เช่นนี้ก็เนื่องจากว่า ประการแรก บ้านท่าวาสกรีซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีการทำปลาดะเพียนมาแต่ครั้งบรรพบุรุษและยังคงทำต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน มีที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยามาแต่ดั้งเดิม

ประการที่สอง ผู้ที่ริเริ่มทำปลาดะเพียน ไบลานให้ลูกหลานเล่นกระทั่งกลายมาเป็นอาชีพเสริมสร้างรายได้ให้ครอบครัวอยู่ในเวลานี้ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยมุสลิม ซึ่งเมื่อแรกก่อนจะเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ที่นี้ได้ใช้ชีวิตอยู่บนเรือและแพเสียส่วนมาก เนื่องจากมีอาชีพค้าขายเครื่องเทศ ต้องขึ้นล่องตามแม่น้ำตลอดเวลา ด้วยวิถีชีวิตที่คุ้นเคยอยู่กับเรือ แพ และน้ำนี่เอง เมื่อคิดจะหาของเล่นให้เด็กๆ หรือลูกหลานจึงคิดขึ้นจากของใกล้ตัว นั่นก็คือ ปลา ที่อยู่ในน้ำนั่นเอง

นอกจากนั้นยังได้รู้มาอีกว่า เดิมชาวบ้านเรียกขานเจ้าของเล่นชนิดนี้ว่า “ปลา ไบลาน” หรือ “ปลา โบราณ” เท่านั้น ภายหลังจากได้คิดเรียกชื่อตามลักษณะของปลา และลักษณะของวัสดุที่นำมาสาน เมื่อนำมารวมกันแล้วได้ความว่า “ปลาดะเพียน ไบลาน” และเรียกขานสืบมาตราบนานทุกวันนี้

ชาวบ้านยังเล่าอีกว่า เดิมปลาดะเพียน ไบลานไม่ได้สวยงามงดงามอย่างที่เห็น แต่เป็นปลา ไบลาน ที่สานขึ้นอย่างง่ายๆ ทำเพียงตัวเดียว ถ้าคิดจะตกแต่งให้ดูดีก็เป็นเพียงการทาสีเหลืองซีดๆ อันได้จากธรรมชาติ ที่เรียกว่า “รงค์” ผสมน้ำมันวานิช เสริมแล้วนำไปเสียบไม้แขวนไว้เหนือเปล แต่สิ่งที่ว่าก็หลุดร่อนออกได้ง่ายดาย ไม่ทนทานเหมือนสีสมัยใหม่

นานวันเข้า เจ้าปลาตะเพียนตัวน้อยที่แขวนห้อยอยู่เหนือเปลยิ่งดูมีมนต์ขลัง ด้วยเด็ก ๆ ที่เคยร้องโยเยรบกวนพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย จนไม่เป็นอันทำอะไรกลับกลายเป็นเด็กอารมณ์ดี ไม่ร้องไห้โยเย เลี้ยงง่าย เป็นที่รักใคร่ของครอบครัวยิ่งๆ ขึ้น

ด้วยเหตุนี้ จึงกลายเป็นความเชื่อในกาลต่อมาว่าปลาตะเพียนคือเครื่องหมาย แห่งความเป็นสิริมงคล เพราะทำให้เด็กๆ อยู่เย็นเป็นสุข อีกทั้งยังเชื่อต่อไปว่า เมื่อเด็กๆ โตขึ้นจะเป็นคนขยันหมั่นเพียรสมดังชื่อของ “ปลาตะเพียน” และมีเงินทองไหลมาเทมาด้วย

ชาวบ้านจึงนิยมสานปลาตะเพียนแขวนไว้ตามหน้าต่างและประตูทางเข้าบ้าน นอกเหนือ จากแขวนไว้เหนือเปล

การที่ปลาตะเพียนโบราณยังคงมีชีวิต ได้รับการสืบทอด และได้รับความนิยมนมาจนถึงทุกวันนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะอิทธิพลความเชื่อ ตลอดจนผลแห่งความเชื่อที่มักสะท้อนออกมาในทางบวกเสมอ นั่นด้วย

จาก หนังสือ คลังแห่งภูมิปัญญาและมรดกวัฒนธรรม (2545, น. 252-253) ได้กล่าวถึง การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ปลาตะเพียนโบราณ เป็นสินค้าประเภทหัตถกรรมที่ผลิตกันในครัวเรือนและนำมาจำหน่ายเป็นของฝากหรือของที่ระลึกในช่วงเทศกาลต่างๆ การพัฒนารูปแบบให้เป็นที่พอใจลูกค้า จึงมีความเป็นกลุ่มสานปลาตะเพียนได้มีการพัฒนาตนเอง โดยเข้ารับการฝึกอบรมในเรื่องการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์การสร้างสรรค์ผลงานใหม่ๆ กลุ่มได้นำโบราณมาประดิษฐ์เป็นรูปแรก ผีเสื้อและปลาขนาดต่างๆตามความต้องการของลูกค้า ในปีมหามงคลที่พระองค์เจ้าที่ปังกรศรีมีโชติ พระราชโอรสในสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร และพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าศรีรัศมิ์ พระวรชายาในพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ทรงประสูติเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๔๘ เป็นปีที่มีการสั่งจองปลาตะเพียนทุกขนาดมากที่สุด เพื่อนำไปประดับตกแต่งไว้ที่บ้าน สถานที่ราชการและสถานที่ทำงานขององค์กรต่างๆ อย่างทั่วถึงเป็นการแสดงออกซึ่งความปิติยินดี และคนทั่วไปรวมทั้งทุกภาคส่วนในประเทศไทย ได้รู้จักปลาตะเพียนโบราณของจังหวัดพระนครศรีอยุธยามากยิ่งขึ้น

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้ประกอบการ กลุ่มเป้าหมายตำบลท่าวาสกรี นางสาวจิตราวรรณ หามาลี นางเล็ก กระจ่างวิ นางเรียม เมืองมั่งคั่ง นายณรงค์ บุตรเพชร นายศิริศักดิ์ กระจ่างวิ และคนอื่นๆ ระบุเหมือนกัน คือ เรือพาย เครื่องเทศของชาวมุสลิมหัวแหลมไปขายของต่างถิ่นและนำลูกหลานไปเลี้ยงด้วย เมื่อยามว่างจึงสานปลาตะเพียนและแขวนเป็นโมบายไว้ให้ลูกหลานเหนือเปล มีผู้พบเห็นจึงมาทำเพื่อจำหน่ายและทำสืบทอดกันมาเป็นอาชีพจนถึงปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นักท่องเที่ยวตำบลท่าวาสกรี นางสาวณัชชา มุลทองชุล นางสาวพรพิพรรณ จูมะโหมง นายอาคม หลาวเพชร และท่านอื่นๆ ระบุเหมือนกันว่า ไม่ทราบประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมนี้ ทราบแต่ว่าเป็นหัตถกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ช้านานว่า หัตถกรรมนี้สานเพื่อให้ลูกหลานดูเล่น

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการ ผู้ประกอบการกลุ่ม ตัวอย่างตำบลภูเขาทอง นายจตุจิต สง่าศรี นางสาวพิชญธิดา เฉลิมกาย นางละม้าย แก้วโสด นางสุกัญญา หล่อประเสริฐ และคนอื่นๆ ระบุเหมือนกันคือ มีมากกว่า 200 ปีมาแล้วจากเรือขายเครื่องเทศของชาวมุสลิมซึ่งชาวบ้านต้องนำลูกหลานเดินทางไปค้าขายด้วยจึงนำไปลานมาสานปลาตะเพียนเพื่อให้ลูกหลานได้ดูเพลินๆและมีความเชื่อว่าการสานปลาแล้วนำมาแขวนไว้เหนือเปลเด็กจะทำให้เด็กเลี้ยงง่ายโตเร็วต่อมีคนพบเห็นจึงนำมาประกอบเป็นอาชีพ

จากการสัมภาษณ์เจาะลึก นักท่องเที่ยวกลุ่มตัวอย่างตำบลภูเขาทอง นางสาวกชกร เป้าตัน นางสาวอัญชติ ภาคพร นายพงษ์พันธ์ ประสพนิล นางสาวจิตรรา เกิดพงษ์ ระบุเหมือนกันว่า ไม่ทราบประวัติอย่างละเอียด ทราบเพียงว่า เป็นภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน ผู้เฒ่าผู้แก่นำไปลานมาสานเป็นตัวปลาให้ลูกหลานเล่น เพราะสมัยก่อนไม่มีของเล่นที่เป็นพลาสติก

จากการศึกษาสรุปว่า หัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของตำบลท่าวาสกรีและ ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทองในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิถีที่ผูกพันกับแม่น้ำ และชาวมุสลิมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายทางน้ำ เช่น ขายเครื่องเทศจะล่องเรือขายสินค้าไปที่ต่างๆ และพ่อค้าแม่ค้าได้อาศัยเรือขายสินค้าในการดำรงชีวิต จึงเปรียบเหมือนบ้าน นำลูกหลานมาเลี้ยงในเรือด้วยจึงคิดประดิษฐ์ปลาตะเพียนโบราณเพื่อเป็นของเล่น ซึ่งโบราณหาไม่ยากเพราะเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วไปมาสานเป็นปลาตะเพียน เพื่อเป็นอุบายในการหลอกล่อลูกหลานไม่ให้ร้องไห้โยเย โดยนำปลาตะเพียนโบราณไปแขวนเหนือเปลเด็ก ทำให้เด็กมองดูปลาตะเพียนโบราณจนลืมร้องไห้ และยังเป็นความเชื่อว่า ปลาตะเพียนโบราณนำความสงบร่มเย็นมาสู่คนในครอบครัวทำให้เด็กเลี้ยงง่ายโตเร็ว เติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เมื่อผู้คนพบเห็นจึงนำมาประดิษฐ์ขายและมีการพัฒนาในการลง สี และ ลวดลายต่างๆ จนมาถึงผลงานในปัจจุบันกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งโชค ลาภไปอีกทางหนึ่ง จนสร้างรายได้ให้กับชาวตำบลภูเขาทองและตำบลท่าวาสกรี

2.2 ปัญหาอุปสรรค ของการประกอบอาชีพหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการค้นคว้าเอกสาร จากหนังสือคลังแห่งภูมิปัญญาและมรดกหัตถกรรม (2545, น. 245-255)

งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ประเภทเครื่องจักสาน “ปลาตะเพียนโบราณ” ถือเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าสูง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ควรได้รับการอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป

จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและจากการไปบันทึกภาพเคลื่อนไหวขั้นตอนการประดิษฐ์โดยละเอียด ซึ่งต้องใช้ความละเอียดอ่อน ความประณีตและความชำนาญเฉพาะตัวของช่างฝีมือพื้นบ้าน จึงขอสรุปปัญหาที่ได้อพบ ดังนี้

1. งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ประเภทเครื่องจักสาน “ปลาตะเพียนโบราณ” วัสดุที่ใช้โบราณ ต้องหามาจากท้องถิ่นอื่น ทำให้เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มมากขึ้น
2. ราคาของผลิตภัณฑ์ จะไม่สูง ทำให้ช่างฝีมือพื้นบ้านที่ผลิตเกิดความท้อใจ รายได้น้อย ไม่เพียงพอกับเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน
3. จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นจังหวัดที่มีนิคมอุตสาหกรรมหลายแห่งทำให้เยาวชนที่จบการศึกษาส่วนใหญ่จะไปทำงานโรงงาน เพราะมีเงินเดือนประจำ
4. สถานศึกษาหรือหน่วยงาน ชุมชน ที่ต้องการฝึกอาชีพให้เด็ก เยาวชนจะหาซื้อโบราณจากที่อื่น ทำให้ไม่สะดวกในการจัดซื้อ

จากวิท ยานิพนธ์ ของบุญส่ง เรศสันเทียะ (2553, น. 2) ระบุว่า เมื่อความเจริญก้าวหน้าทางด้านอุตสาหกรรมขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ในหลายพื้นที่ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้านจากสภาพสังคมแบบเกษตรกรรมที่สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคนปรับเปลี่ยนเป็นสังคมภาคอุตสาหกรรมในหลายพื้นที่ ผู้คนในภาคเกษตรกรรมหลังไหลเข้าสู่การทำงานในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนหนุ่มสาวคนรุ่นใหม่ที่กำลังนิยมเปลี่ยนไปตามสภาพความเจริญทางด้านอุตสาหกรรมจากสภาพเศรษฐกิจที่เคยพึ่งพิงรายได้จากภาคการเกษตรเป็นหลักปรับเปลี่ยนมาเป็ เศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพิงรายได้จากภาคอุตสาหกรรมเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เคยสงบเรียบง่ายของสังคมชนบทเข้ามาสู่สภาพของสังคมที่สับสนวุ่นวายมากมายด้วยปัญหาของสภาพสังคมเมืองเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากเดิมที่เป็นเมืองเก่าโบราณมีประวัติศาสตร์อันรุ่งเรืองมายาวนานด้วยขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาที่ดึงดูดคนมาหลายร้อยปี ก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดังกล่าวด้วยเช่นกัน

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน นักวิชาการและผู้ประกอบการ กลุ่มเป้าหมายตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง ซึ่งมีปัญหาและอุปสรรคสอดคล้องกัน ทั้งสองตำบล จำแนกเป็นรายละเอียดต่อไปนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงเจาะลึกท่าวาสกรีประกอบด้วย นางจิตราวรรณ หามาดี นางเล็ก กระจ่างวี นางสาวสุภัทรา ชันชกิจ และตำบลภูเขาทอง ประกอบด้วย นายวิมล มีสมภพ นางละม้าย แก้วโสด นายจตุจักร สง่าศรี ให้ผลสอดคล้องกัน ในทั้ง 2 ตำบล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แหล่งวัตถุดิบ ปลายะเพียนโบราณใช้วัตถุดิบที่สำคัญในการทำหัตถกรรม คือ โบราณซึ่งจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันโบราณที่ใช้กันอยู่นั้นนำมาจาก 2 แหล่ง สำคัญด้วยกันคือ จากแหล่งต้นลานที่เขตอำเภอชาติ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีระยะทางห่างจาก จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 350 กิโลเมตร ในสภาวะราคาน้ำมันปัจจุบันค่อนข้างสูง ต้องใช้ เงินค่าน้ำมันไป-กลับประมาณ 800-1,000 บาทต่อครั้ง หากรวมกับค่าซื้อโบราณด้วยซึ่งในปัจจุบัน โบราณแห้ง ขายเป็นกิโลกรัมละ 100 บาท ในหนึ่งมัดน้ำหนัก 10 กิโลกรัมราคา 1,000 บาท ในหนึ่ง ครั้งที่เดินทางไปซื้อโบราณ บรรทุกเต็มคันรถได้ประมาณ 200 มัดหรือประมาณ 2,000 กิโลกรัมคิด เป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 20,000 บาทต่อหนึ่งเที่ยวแต่ถ้าหากให้พ่อค้าคนกลางนำโบราณจากอำเภอ ชาติมาส่งที่อยุธยาเองจะเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อโบราณประมาณ 25,000 บาทต่อเที่ยวจากจำนวนมัด โบราณเท่ากัน แหล่งที่สองจากเขตอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ระยะทางห่างจากจังหวัด พระนครศรีอยุธยาประมาณ 450 กิโลเมตร หากเดินทางไปซื้อโบราณเองจะเสียค่าน้ำมันไป-กลับ ประมาณ 1,000 บาทต่อเที่ยวราคาโบราณใกล้เคียงกัน จะเห็นได้ว่า ต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบโบราณ สูงอยู่ไม่ใช่น้อยเพราะในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น จากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการ ทำปลายะเพียนโบราณเล่าว่า ไม่ปรากฏว่ามีต้นลานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเลย

2. แรงงาน มีปัญหาเพราะไม่มีใครรับจ้างทำเนื่องจากค่าแรงน้อยและเป็นงาน ฝีมือนที่ต้องใช้เวลา ถ้าผู้ประกอบการจ้างบางครั้งจะไม่คุ้มกับต้นทุน ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องทำ เองเพื่อลดต้นทุน อีกทั้งเครื่องไม้ไม่สานต่องานหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ต่อจากครอบครัวเนื่องจาก มีรายได้น้อย

3. ทางด้านพ่อค้าคนกลาง จากการสัมภาษณ์พบว่า มีปัญหาเหมือนกันเกือบ ทุกร้านเพราะพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ไม่ค่อยมีกำไรและให้ราคาไม่เท่ากันทุกร้านเพราะดูจาก ความละเอียด สีและลาย ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะมารับสินค้าถึงที่

4. ผู้ผลิต ปัจจุบันผู้ผลิตงานจักสานปลายะเพียนโบราณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้นยังคงมีทำกันอยู่เฉพาะในครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าในอนาคตหากหมดสิ้น ยุคสมัยนี้แล้ว งานหัตถกรรมสานปลายะเพียนโบราณซึ่งเป็นศิลปะและภูมิปัญญาที่คนรุ่นปู่ย่าตายาย

ถ่ายทอดฝีมือในการทำงานจักสานปลาตะเพียนโบราณมากกว่า 200 ปีมาแล้วก็คงจะหมดสิ้นคนที่สืบทอดงานจักสานปลาตะเพียนโบราณอีกต่อไป

5. รายได้ จากการศึกษาในเบื้องต้นพบว่า ผู้ผลิตปลาตะเพียนโบราณแทบทุกครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 2,800-4,500 บาทต่อเดือน ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับรายได้ขั้นต่ำของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมแล้ว ยังพบอีกว่าผู้ผลิตปลาตะเพียนโบราณเป็นอาชีพเสริมเป็นส่วนใหญ่นั้น มีรายได้จากการทำงานเกี่ยวกับ การสานปลาตะเพียนโบราณเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่ารายได้จากการทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 5,300 บาทต่อเดือน รายได้จากการทำปลาตะเพียนโบราณในปัจจุบันยังน้อยกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับ รายได้จากภาคอุตสาหกรรมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ในวัยทำงานไม่นิยมหันมาให้ความสนใจในการทำปลาตะเพียนโบราณลูกหลานของชาวอยุธยาเข้ามาสืบทอดศิลปะและภูมิปัญญางาน

6. แหล่งจำหน่ายสินค้า การขยายตัวของร้านค้าและผู้จำหน่ายปลาตะเพียนโบราณใน ปลาตะเพียนโบราณมีสถานที่จำหน่ายไม่มากนักในพื้นที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผลมาจากรายได้จากการจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณไม่มากหากเปรียบเทียบกับกรจำหน่ายสินค้าอื่นๆ จึงไม่จูงใจให้ผู้คนหันมาทำร้านจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณในอนาคตเมื่อจำนวนร้านค้าจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณไม่เพิ่มมากขึ้นไปกว่า ในปัจจุบันก็อาจเป็นสาเหตุให้ร้านค้าที่มีอยู่เลิกกิจการไปในที่สุดเมื่อรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการหันไปทำมาค้าขายสินค้าอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนมากกว่าการขายปลาตะเพียนโบราณ

7. ราคาสินค้า ปลาตะเพียนโบราณงานหัตถกรรมด้านจักสานศิลปะและภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วางจำหน่ายเฉพาะที่ร้านจำหน่ายเท่านั้นหาซื้อจากที่อื่นๆ เหมือนสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปไม่ได้ ประกอบกับ สินค้า มีหลายขนาดหลายราคาให้เลือกซื้อตั้งแต่ขนาดใหญ่พิเศษที่มีราคาหลักพันบาทไปถึงหลายพันบาทต่อชุด ขนาดใหญ่ธรรมดาราคาอยู่ที่หลักพันบาทต่อชุด ขนาดปานกลางราคาตั้งแต่หลักร้อยไปถึงหลักพันบาทต่อชุดและขนาดเล็ก ราคาประหยัด ตั้งแต่หลักสิบบาทไปถึงหลักร้อยบาทต่อชุด จะเห็นได้ว่าปลาตะเพียนโบราณมีราคาที่สูงขึ้นถึงเกือบสูงมากในบางชิ้นซึ่ง โดยปกติคนทั่วไปไม่มีแรงจูงใจที่จะซื้อสินค้า เหล่านี้ นอกจากบุคคลพิเศษที่ต้องการซื้อไปใช้ในโอกาสสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ด้วยเหตุผลหลายอย่างที่ทำให้ราคาของปลาตะเพียนโบราณมีราคาแพง ต้นทุนด้านวัตถุดิบ แรงงานฝีมือ ระยะเวลาในการทำนานและอื่นๆจึงทำให้ราคาของปลาตะเพียนโบราณแพงกว่าสินค้าบางอย่างในท้องตลาดทั่วไป ดังนั้นปัจจัยด้านราคาก็อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปไม่นิยมซื้อปลาตะเพียนโบราณกัน

8. การเก็บรักษา การรักษาให้คงสภาพต้องสานให้เป็นตัวปลาให้เสร็จแล้วลงสี เพราะจะทำให้ไม่เป็นเชื้อรา ถ้าโบราณเป็นเชื้อราจะทำให้มีปัญหาในการลงสี

9. นโยบายของภาครัฐ นโยบายของภาครัฐที่ชัดเจนที่สุดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผ่านมามีเพียงแค่นโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าประจำชุมชนแต่ละตำบลที่ผ่านมามีชื่อเรียกว่า นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการจัดอบรมในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ตรงนี้ที่ถือว่าเป็นนโยบายของภาครัฐที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านมากที่สุด เพราะมุ่งเน้นให้ชาวบ้านในแต่ละตำบลสร้างสรรค์พัฒนางานฝีมือทางหัตถกรรมด้านต่างๆ ออกจำหน่ายเป็นสินค้าประจำท้องถิ่นแล้ว แต่ว่า ท้องถิ่นไหนถนัดหรือเชี่ยวชาญในงานหัตถกรรมในด้านใด ปลาตะเพียน ไบลาน แต่ชาวบ้านยังไม่นิยมประกอบอาชีพนี้มากเท่าที่ควรซึ่งปัจจัยหลักคือรายได้ที่ค่อนข้างน้อย และเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลา ประกอบกับระยะหลังทางภาครัฐยังไม่มีการเข้ามาช่วยเหลือในทุกๆ ด้านอย่างจริงจัง

10. ค่านิยมสมัยใหม่ สังคมในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ ปลาตะเพียน ไบลานเป็นอีกหนึ่งในจำนวนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การดำรงอยู่ของปลาตะเพียน ไบลานในปัจจุบันนี้เกี่ยวข้องกับรายได้จากการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านชนิดนี้ ผู้ผลิตจำนวนหนึ่งที่ยังคงยึดอาชีพการทำปลาตะเพียน ไบลานในปัจจุบันแม้จะมีความผูกพันในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากเพียงใดก็ตาม แต่หากความนิยมของผู้บริโภคสมัยใหม่ไม่ให้ความสนใจที่จะซื้อหาผลิตภัณฑ์ชุมชนชนิดนี้แล้วย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้การดำรงชีพประจำวันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำปลาตะเพียน ไบลานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผู้บริโภคในยุคปัจจุบันหันไปให้ความสำคัญกับสินค้าทดแทนชนิดอื่น ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่องานหัตถกรรมสานปลาตะเพียน ไบลานอย่างแน่นอน

จากการศึกษาสรุปว่า ปัญหาและอุปสรรคในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียน ไบลาน มีปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่

1. ปัจจัยด้านวัตถุดิบ เนื่องจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังมีดินลานอยู่ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่จึงต้องไปหาซื้อจากจังหวัดปราจีนบุรีและพ่อค้าคนกลางซึ่งปัจจุบันมีราคาค่อนข้างสูง และถ้าไบลานเกิดเป็นเชื้อราเมื่อลงสีก็จะมีปัญหาจึงต้องคัดไบลานที่ค่อนข้างสมบูรณ์ที่สุด

2. ปัจจัยด้านแรงงาน ไม่มีผู้ได้รับจ้างสานปลาตะเพียน เนื่องจากค่าตอบแทนน้อย และเป็นงานที่ใช้เวลามากเพราะเป็นงานฝีมือที่ละเอียดและต้องใช้ความอดทน

3. ปัจจัยด้านพ่อค้าคนกลางที่กดราคาผู้ประกอบการทำให้มีรายได้ที่น้อย

4. ปัจจัยผู้ผลิตงานหัตถกรรมสานปลาตะเพียน ไบลานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ยังมีจำนวนไม่มากนักจึงตลาดแคบการถ่ายทอดสู่รุ่นลูกหลานจึงเป็นผลให้งานหัตถกรรมสาน

ปลาตะเพียนโบราณได้รับความสนใจน้อย จึงผูกขาดอยู่เพราะกลุ่มผู้ผลิตรายเดิมและไม่สามารถขยายเป็นอุตสาหกรรมการผลิตหัตถกรรมได้มากกว่าปัจจุบัน

5. ปัจจัยด้านรายได้ในการประกอบอาชีพการสานโบราณ ปัจจุบันผู้ประกอบการยังมีรายได้ที่ต่ำเพราะหัตถกรรมนี้ยังไม่ได้รับความนิยมมากจากนักท่องเที่ยวมากนัก

6. ปัจจัยด้านแหล่งจำหน่ายสถานที่ตั้งร้านค้าปลาตะเพียนสานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยายังไม่อยู่ในจุดที่โดดเด่นและเกี่ยวเนื่องมาจากรายได้ทำให้ไม่มีแรงจูงใจในการประกอบการขายร้าน

7. ปัจจัยด้านราคาสินค้า เนื่องจากปลาตะเพียนสานมีต้นทุนวัตถุดิบที่สูงจึงทำให้ราคาของปลาตะเพียนสานค่อนข้างสูงตามไปด้วยทำให้ให้คนทั่วไปไม่นิยม

8. ปัจจัยด้านการเก็บรักษา เมื่อผู้ประกอบการสานปลาตะเพียนเป็นรูปตัวปลาเรียบร้อยแล้วต้องลงสีทันทีเพราะถ้าปล่อยให้โบราณเป็นเชื้อราจะทำให้มีปัญหาในการลงสีและทำให้ตัวปลาไม่มีความสวยงามมีผลทำให้ราคาตกต่ำ

9. ปัจจัยเกี่ยวกับภาครัฐ ซึ่งที่ผ่านได้มีนโยบายจัดอบรมให้แก่ผู้สนใจประกอบอาชีพ แต่ยังไม่มีการส่งเสริมหรือช่วยเหลือถึงไปถึงปัญหาอย่างจริงจัง

10. ปัจจัยค่านิยมสมัยใหม่ ในยุคปัจจุบันมีการเจริญและพัฒนาในหลายด้าน ค่านิยมจากผู้บริโภคสมัยใหม่ก็เปลี่ยนตามไปด้วย ทำให้งานหัตถกรรมการปลาตะเพียนจึงไม่ค่อยเป็นที่นิยมกับคนรุ่นใหม่

2.3 แนวทางการแก้ไข ปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน
การสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3.1 ปัจจัยด้านวัตถุดิบ ซึ่งในปัจจุบัน ชาวบ้านท้องถิ่นที่ทำหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียน มักจะไปซื้อโบราณมาจากพ่อค้าคนกลางจากจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพของโบราณที่ซื้อมา ซึ่งอาจเกิดเชื้อราได้ง่าย สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ กลุ่มชุมชนหัตถกรรมอาจจะหันมาใช้ปัจจัยการผลิตอื่นที่สามารถทดแทนโบราณได้และสามารถหาได้ง่ายในเขตท้องถิ่นของตนเอง เช่น โบจาก โบลานที่ปลูกในพื้นที่ โบตาล โบไฟ โบมะพร้าวหรือแม้กระทั่ง หลอดคาแฟพลาสติก ก็สามารถที่จะนำมาใช้เป็นปัจจัยการผลิตแทนโบราณได้ สำหรับแนวคิดทางทฤษฎีที่ช่วยสนับสนุนแนวทางนี้ก็คือ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของ Julian Steward (1995) ซึ่งมุ่งศึกษาการปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมให้ดีที่สุดโดยยึดเอาลักษณะ

สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆเป็นหลัก ซึ่งในกรณีเช่นนี้คือ การหาวัตถุดิบที่อยู่ในเขตพื้นที่ของตนเอง และลดการส่งวัตถุดิบจากพื้นที่หรือจังหวัดอื่น ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองมากขึ้น

2.3.2 สำหรับปัจจัยทางด้านแรงงาน ที่มักจะหาผู้ที่มาจกสานปลาตะเพียนได้น้อย เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ทักษะสูงและค่าแรงต่ำ ภาครัฐและเอกชนต้องช่วยกันเพิ่มมูลค่าของหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ก่อน โดยการส่งเสริมประชาสัมพันธ์สินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และอาจช่วยหาพ่อค้าคนกลางมารับซื้อเพื่อไปขายต่อในราคาที่ยุติธรรมรวมทั้งช่วยกันขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมปลาตะเพียนโบราณที่ได้ผลิตไปแล้วให้มีค่าสูงขึ้น ให้คุ้มกับความละเอียดอ่อนและคุณค่าของแรงงาน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว มูลค่าของหัตถกรรม การจักสานปลาตะเพียนก็จะสูงขึ้นโดยอัตโนมัติ และสามารถเพิ่มค่าจ้างแรงงานและดึงดูดแรงงานให้เข้ามาทำงานหัตถกรรมด้านนี้ได้เพิ่มขึ้น โดยมีรายได้เพิ่มขึ้นและคุ้มค่ากับเวลาที่ต้องเสียไป นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนอาจตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นมาเพื่อให้คนในชุมชนหันมาสนใจการสานปลาตะเพียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีรายได้เสริมร่วมกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย ซึ่งเชื่อมโยงกับทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของการฝึกอบรมให้มีการพัฒนา รวมทั้งต้องมีการใช้ภาวะผู้นำ ซึ่งในที่นี้คือ รัฐบาล, ภาคเอกชน รวมทั้งผู้นำชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา

2.3.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาค้าคนกลางที่มักจะกดราคาผู้ประกอบการ ทำให้มีรายได้ก็น้อยนั้น รัฐบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดตั้งสหกรณ์เพื่อควบคุมราคาของผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่เหมาะสม อีกทั้ง ภาครัฐควรที่จะส่งเสริมการฝึกอบรมการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดให้กับผู้ประกอบการท้องถิ่นเพื่อที่จะสามารถทำตลาดได้เอง นอกจากนี้ ทางจังหวัดต้องช่วยกันส่งเสริมปลาตะเพียนโบราณ ให้เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล ให้เปรียบเสมือนพนักงานขายที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ซื้อ โดยตรงซึ่งก็ตรงกับแนวคิดของทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย โดยใช้ประจักษ์ทางการติดต่อกับโลกภายนอกเพื่อให้เกิดการพัฒนา รวมถึงช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ประกอบการได้ทราบถึงการจัดงานแสดงสินค้าในเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อที่จะลดการพึ่งพาจากพ่อค้าคนกลางให้น้อยลง

2.3.4 ในด้านของปัญหาการขาดแคลนแรงงานการจักสานปลาตะเพียนโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีจำนวนไม่มาก และมักจะขาดช่วงการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ได้เสนอแนะให้ภาครัฐและเอกชน ต้องร่วมมือกันทำการรณรงค์การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด อย่างต่อเนื่อง โดยการช่วยกันรณรงค์สร้างค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ หันกลับมาทำงานฝีมือในชุมชนบ้าน

เกิดเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการอยู่พร้อมหน้าเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ และส่งเสริมจากฝึกรอบมการจักสานปลาตะเพียนจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ เมื่อได้เรียนรู้ทักษะการจักสานนั้นแล้วจนเกิดความชำนาญ ก็สามารถทำการจักสานปลาตะเพียนได้ด้วยตัวเองเพื่อทำให้เกิดอุตสาหกรรมภาคครัวเรือน ซึ่งก็จะสอดคล้องกับแนวคิดด้านการพัฒนาคน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเน้นให้ประชาชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยพึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด และมีเป้าหมายรองลงมา นั่นก็คือการพัฒนาอาชีพเสริม พร้อมกันนี้ รัฐบาลหรือภาคเอกชนควรที่จะสร้างนโยบายร่วมกับวัฒนธรรมจังหวัด หรือกรมศิลปากร ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประจำจังหวัด

2.3.5 ในการช่วยเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบการจักสานปลาตะเพียนโบราณในท้องถิ่นอำเภอพระนครศรีอยุธยา นั้นซึ่งพบว่า ครัวเรือนที่ทำด้านหัตถกรรมประเภทนี้มีรายได้ต่อเดือนที่น้อยมาก อยู่ที่ประมาณ 2,500-4,800 บาท ต่อเดือนเท่านั้น รัฐบาลและภาคเอกชนสามารถช่วยส่งเสริมสินค้าที่ผลิตจากช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยการช่วยจัดหาช่องทางขยายสถานที่จำหน่ายและตลาดจัดจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม หรืออาจส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ และทำให้เป็นที่ระลึกรู้ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาเช่นนี้ สามารถอธิบายโดยการยึดหลักการของทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย (Modernization Theory) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนขนาดเล็กไปสู่ความทันสมัย ซึ่งในที่นี้ก็คือ การตลาดสมัยใหม่ หรือตลาดต่างประเทศ โดยยังคงไว้ซึ่งสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณค่าของชีวิตของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

2.3.6 สำหรับปัญหาทางด้านสถานที่ตั้งเป็นแหล่งจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณที่ยังไม่อยู่ในจุดที่โดดเด่น อันเนื่องมาจากขาดทุนในการขายร้านค้าของตนเองนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องให้ทุนสนับสนุนช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยอาจจัดตั้งเป็นศูนย์ภูมิปัญญา และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดภูมิปัญญาและมีสถานที่แสดงผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่ายโดยสร้างให้เกิดจุดเด่นและอยู่ตรงที่เป็นจุดท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งวิธีการจัดตั้งสถานที่จัดจำหน่ายที่โดดเด่นและตรงจุดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีแนวคิดเรื่องชุมชนและสังคม ที่ Adam(2001) ได้กล่าวไว้ว่า สังคมในชุมชนจะรุดหน้าได้นั้น ต้องมีการปรับสภาพนิเวศน์ให้ทันสมัยและเป็นระเบียบ (Economical Modernization) โดยเน้นไปที่ การวางแผน, การจัดการ, การควบคุม, และการใช้อย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถจัดตั้งสถานที่วางจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณได้อย่างเหมาะสมที่สุด

2.3.7 ในด้านของปัญหาเกี่ยวกับราคาขายของปลาตะเพียนโบราณที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากใช้ต้นทุนการประดิษฐ์ที่สูง ทำให้ผู้ซื้อไม่ค่อยนิยมซื้อนั้น ด้วยกระบวนการจักสานงาน

ฝีมือที่ต้องใช้ทั้งเวลาและทักษะที่สูง จึงยากที่จะลดราคาจำหน่ายให้ต่ำกว่านี้ได้อีก ดังนั้น ภาค ส่วนของรัฐบาล เช่น กรมส่งเสริมการส่งออก หรือกลุ่มชมรมผู้ส่งออก จะต้องเข้ามาช่วยเหลือผู้ประกอบการในการส่งสินค้าหัตถกรรมออกไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศโดยเน้นไปที่กลุ่มลูกค้าชาวต่างชาติที่สนใจในงานช่างฝีมือของประเทศไทย ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยให้การรับรองว่าเป็นสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองไทย ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มมูลค่าของสินค้าได้อย่างแน่นอน สำหรับทฤษฎีที่มารองรับการดำเนินการแก้ปัญหาครั้งนี้ก็คือทฤษฎีสถิติสภาพ การพัฒนาและการแพร่กระจาย (Diffusion Theory) โดยการใช้ สังกกับตัวคือการติดต่อกับโลก ภายนอก ซึ่งอธิบายว่า พัฒนาการเกิดจากการติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมที่ด้อยพัฒนาที่ทำการติดต่อกับสังคมที่พัฒนาแล้วซึ่งจะทำให้สังคมที่ด้อยการพัฒนา มีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้น ซึ่งเทียบได้กับการแสวงหาตลาดต่างประเทศในประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีกำลังซื้อสูง และให้ความ สนใจกับงานหัตถกรรมของไทย

2.3.8 ปัญหาทางการเก็บรักษา เมื่อทำการจักสานปลาตะเพียนใบลานเสร็จ แล้ว จะต้องรีบลงสีทันที เพราะหากปล่อยทิ้งไว้นาน ใบลานจะเกิดเชื้อราและราคาสินค้าตกต่ำลง อาจแก้ปัญหาได้โดยการศึกษาและให้การฝึกอบรมวิธีการและแนวทางในการเก็บรักษาให้คงสภาพ ได้ยาวนานขึ้น ซึ่งถือเป็นการพัฒนาความรู้และความคิดทางด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นการศึกษา ภาควิชาคือสอนความรู้ที่นำไปใช้ได้ในชีวิตจริงและพัฒนาความรู้จักและการใช้ประโยชน์จาก เทคโนโลยีสมัยใหม่ให้ไปตามเป้าหมายการพัฒนาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราช กุมารี นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผนการตลาดโดยการควบคุมทั้งคุณภาพและปริมาณของ สินค้าที่ผลิตให้มีความพอดีกับความต้องการของตลาดในช่วงนั้นๆ ไม่ใช่ผลผลิตออกมาเกิน ความต้องการของตลาดและยังต้องมาเสียค่าดูแลด้านการเก็บรักษาสินค้าเพิ่มอีก อีกหนึ่งแนวทางที่ สามารถทำได้คือ การเพิ่มการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ซึ่งเป็นส่วนที่ห่อหุ้มด้วยวัสดุที่มีประสิทธิภาพแต่ ราคาไม่แพง ให้สามารถเก็บรักษาสินค้าได้เป็นระยะเวลาอันยาวนานเพื่อรอการจำหน่ายจะช่วยลดการ สิ้นเปลืองการนำเสียของใบลานโดยเปล่าประโยชน์ได้อีกทางหนึ่ง

2.3.9 ในด้านของการขาดการส่งเสริมเพื่อการประกอบอาชีพการจักสานปลา ตะเพียนใบลานในเชิงลึกและต่อเนื่องจากภาครัฐนั้น รัฐบาลจะต้องเพิ่มการฝึกอบรมการจักสานปลา ตะเพียนใบลานอย่างเป็นระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทำให้ประสิทธิภาพการบริการจัดการ โครงการ หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพมาก ยิ่งขึ้น โดยยึดหลักแนวคิดเรื่องชุมชนและสังคมของ Adams (2001) โดยเลือกที่จะยึดหลักชุมชน แบบ Gemeinschaft ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานอยู่ในครัวเรือน ซึ่งครอบครัวจะเป็นหน่วยการผลิต หลัก และยึดเอาเทคโนโลยีส่วนใหญ่ที่เคยใช้ปฏิบัติกันมาเป็นหลัก รวมทั้งยึดถือคำสอนและ

กฎระเบียบที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา นอกจากนี้ ภาครัฐบาลควรที่จะเพิ่มเงินทุนสนับสนุนให้ชุมชน และวิสาหกิจชุมชน ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่และถ่ายทอดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อเพิ่มคุณภาพและมูลค่าของปลาตะเพียนโบราณให้สูงขึ้น อีกทั้งภาครัฐควรมีการช่วยให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน และตลาดเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งที่กล่าวมานี้มักจะเป็นปัญหาหลักที่ผู้ประกอบการและผู้ที่กำลังจะเข้ามาเป็นผู้ประกอบการ กำลังเผชิญอยู่ อีกทั้งยังต้องใช้แนวทางการแก้ไขในระดับรากสุด นั่นคือการมุ่งแก้ไขปัญหาดังแต่ว่ารากฐานปัญหาที่แท้จริงของงานหัตถกรรมประเภทนี้

2.3.10 สำหรับปัญหาทางด้านปัจจัยค่านิยมสมัยใหม่ที่ผู้บริโภครุ่นใหม่มักจะทำให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณลดน้อยลงนั้น สถาบันการศึกษาต่างๆ ควรให้ความสำคัญปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่รู้จักมรดกทางวัฒนธรรมนี้ โดยอาจเพิ่มเข้าไปในเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของจังหวัด เพื่อเป็นอีกแนวทางหนึ่งให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและมีความผูกพันในมรดกวัฒนธรรมชิ้นนี้

ซึ่งสามารถนำทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) เข้ามาช่วยอธิบายได้ โดยที่สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า เราสามารถใช้หนังสือเพื่อทำให้เกิดการสื่อสารเพื่อให้เกิดการพัฒนา นอกจากนี้ยังกล่าวด้วยว่า การพัฒนาจะเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ซึ่งจะก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ซึ่งก็จะเป็นตัวทำให้เกิดการปลูกฝังในจินตภาพสมัยใหม่ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งในที่นี้ก็คือ การตอบรับและเห็นคุณค่าของคนรุ่นใหม่ต่อหัตถกรรมพื้นบ้านปลาตะเพียนโบราณว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้ประกอบการสามารถที่จะแก้ปัญหาได้โดยการพัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ปลาตะเพียนโบราณให้มีรูปทรงสวยงามให้เข้ากับยุคสมัยใหม่พร้อมทั้งระบุตราสินค้าและแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์ เพื่อ สร้างเอกลักษณ์และความประทับใจให้กับผู้ซื้อที่เป็นคนรุ่นใหม่ ในฐานะที่เป็นของฝากหรือของที่ระลึก พร้อมกับการเพิ่มสโลแกนให้กับสินค้าโดยเพิ่มกราฟฟิคดีไซน์และสีสรรทั้งตัวผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มากขึ้น เพื่อสื่อความหมายที่ดีและลึกซึ้ง ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ได้

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน และผู้ประกอบการกลุ่มเป้าหมาย ตำบลท่าวาสุกรีและตำบลภูเขาทอง ซึ่งจำแนกเป็นรายละเอียดดังต่อไปนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงเจาะลึก ตำบลท่าวาสุกรีประกอบด้วย นางจิตราวรรณ หามาลี นางเล็ก กระจ่างวี นางสาวสุภัทรา ชันชกิจ ดร.อนัญญา โพธิ์ประดิษฐ์ ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงเจาะลึกตำบลภูเขาทอง นายวิมล มีสมภพ นางละม้าย แก้วโสด นายจุลจิตรร์ สง่าศรี ให้ผลสอดคล้องกันทั้ง 2 ตำบล ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่กลุ่มสถานปลาตะเพียนที่ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ทำให้ทราบว่า กรมพัฒนาชุมชน โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอพระนครศรีอยุธยา และหน่วยงานราชการอื่นๆ ได้ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ เมื่อ พ.ศ. 2534 ใช้ชื่อว่า กลุ่มสตรีสหกรณ์จักสานปลาตะเพียน ไบลาน สังกัดสหกรณ์การเกษตรพระนครศรีอยุธยา กลุ่มสตรีสหกรณ์จักสานปลาตะเพียน ไบลานตั้งอยู่ ภายในบริเวณบ้านนางประพาส เรื่องกิจ มีลานประกอบการสาธิตปลาตะเพียนให้ชมแก่คณะที่มาติดต่อเป็นครั้งคราว แต่ปัจจุบันไม่ได้มีการมาติดต่อชมรมหัตถกรรมนี้นานแล้วและกลุ่มสตรีจึงค่อยๆหายไป โดยได้ไปประกอบอาชีพอย่างอื่น และ เมื่อปี ๒๕๔๘ สำนักงานเกษตรอำเภอพระนครศรีอยุธยาได้สนับสนุนให้กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในพื้นที่ที่ยังคงสืบสานงานหัตถกรรมปลาตะเพียนจากไบลาน จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน ไบลานประดิษฐ์ขึ้น ขณะเดียวกันยังได้สนับสนุนโดยการพาไปศึกษาดูงานในแหล่งผลิตไบลาน พร้อมส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้การสานปลาตะเพียน ไบลานให้มีสินค้าหลากหลายรูปแบบมากขึ้น เช่น โคมบายแขวน (แม่ปลาตะเพียน ลูก ๖ ตัว และลูก ๕ ตัว) และ พวงกุญแจ โดยเน้นให้มีสีสันและลวดลายสวยงามเพื่อให้เป็นที่ดึงดูดใจของลูกค้า อีกทั้งยังสนับสนุนให้กลุ่มฯ พัฒนابรรจุภัณฑ์สำหรับใส่ปลาตะเพียน ไบลาน มีทั้งรูปแบบถุงพลาสติกและแบบกล่อง เพื่อเพิ่มความสะดวกในการขนส่งและลดความเสียหายระหว่างส่งไปให้กับลูกค้าในต่างจังหวัดด้วย

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นายณรงค์ บุตรเพชร ผู้รู้กลุ่มเป้าหมายตำบลท่าวาสกรี และนายจตุจิตร ส่างศรี นักวิชาการกลุ่มเป้าหมายตำบลภูเขาทอง ได้อธิบายเพิ่มเติมว่าปัจจัยอุปสรรคต่างๆ ต้องอาศัยภาครัฐให้การส่งเสริมอย่างจริงจัง จัดทำตลาดจำหน่ายประชาสัมพันธ์สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวที่จะซื้อสินค้า จัดสถานที่จำหน่ายให้เป็นจุดเด่นพร้อมทั้งมีการสาธิตวิธีการสานและให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านนี้

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นางจิตราวรรณ หามาดี นักวิชาการกลุ่มเป้าหมายตำบลท่าวาสกรี ได้อธิบายว่า ในช่วงระยะเวลาจัดตั้งกลุ่มอาชีพ ในครั้งแรกมีสมาชิกเข้าร่วมกลุ่มอาชีพ 27 คน โดยมีทั้งที่ทำเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมการทำงานหัตถกรรมปลาตะเพียน ไบลานของกลุ่มสมาชิคนั้น ปัจจุบันแต่ละบ้านเป็นผู้สานตัวปลาตะเพียน และเขียนลวดลายอย่างง่ายๆ ด้วยสีน้ำมันแล้วจึงส่งต่อให้กลุ่มสตรีสหกรณ์จักสานทำลวดลาย ซึ่งลวดลายบนตัวปลาตะเพียนมาจากลายผ้าถุง ลายเสื่อน้ำมันและลายตามจินตนาการของแต่ละคน ประกอบกับมีการตกแต่งพวงปลาตะเพียนด้วยอุปกรณ์สำเร็จรูปตามสมัยนิยม เช่นลูกปัด ดอกกรัก เพื่อเพิ่มความสวยงาม ทำให้มีรูปแบบที่แปลกใหม่ดึงดูดลูกค้า บางครั้งลวดลายก็เป็นอุปสรรคในการจำหน่ายเพราะลวดลายซ้ำกัน ทำให้ไม่เป็นที่สนใจต่อนักท่องเที่ยว หรือบุคคลทั่วไป ซึ่งผู้ประกอบการในปัจจุบัน

นี้ไม่ค่อยได้มีการรวมตัวกันเนื่องจากผู้ประกอบการต่างฝ่ายต่างประกอบอาชีพของตนเอง ตามที่บรรพบุรุษของตนได้ถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นและไม่มีการเรียนการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้งานหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณ ณ ที่ใดมาก่อนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในอนาคตจึงมีแนวโน้มว่างานช่างฝีมือจักสานปลาตะเพียนโบราณอาจสูญหายไป หากผู้สืบทอดไม่สามารถรับการถ่ายทอดความรู้งานหัตถกรรมนี้ได้ด้วยสาเหตุใดก็ตาม ดังนั้นหน่วยงานราชการองค์กรท้องถิ่น สถานศึกษา และเอกชนต่างๆ ควรให้ความสนใจและสนับสนุนการเผยแพร่องค์ความรู้งานสานปลาตะเพียนโบราณ โดยวิธีการจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างจริงจังแก่ผู้สนใจ รวมทั้งการสาธิตตามสถานศึกษา งานแสดงสินค้าต่างๆอย่างแพร่หลายมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า

1. ภาครัฐควรให้การส่งเสริมสนับสนุน โดยจัดให้มีการอบรมและฝึกปฏิบัติและให้ความรู้แก่ชาวบ้านผู้ผลิตปลาตะเพียนสาน ที่ตำบลท่าवासกรี รวมทั้งฝึกอบรมให้แก่เยาวชน และหาแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาด ทั้งในและต่างประเทศ พาไปศึกษาดูงานที่แหล่งผลิตปลาตะเพียน พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้การสานปลาตะเพียนโบราณ ให้มีสินค้าหลากหลายรูปแบบ เช่น โมบายแขวน รวมถึงการเรียนการสอน ถ่ายทอดความรู้วิชาหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณ ซึ่งหน่วยงานราชการองค์กรท้องถิ่น สถานศึกษา และภาคเอกชนต่างๆที่ให้ความสนใจ รวมทั้งจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้ที่มีความสนใจ รวมถึงการสาธิตตามงานแสดงสินค้าต่างๆ อย่างแพร่หลายเพิ่มขึ้น

2. ให้ทุนสนับสนุนช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยอาจจัดตั้งเป็นศูนย์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดภูมิปัญญา และผู้ผลิตจะได้มีสถานที่แสดงผลงาน

3. สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มการพัฒนาบรรจุภัณฑ์เพื่อใส่ปลาตะเพียนโบราณที่ช่วยรักษาสภาพให้คงเดิมได้ยาวนานยิ่งขึ้น โดยอาจมีทั้งในรูปแบบบรรจุภัณฑ์ ชนิดใส่สูง ชนิดกล่อง หรือชนิดใส่ที่ครอบแก้ว เพื่อสะดวกในการขนส่งไปให้กับลูกค้าจังหวัดอื่น รวมถึงลูกค้าในต่างประเทศอีกด้วย

4. รัฐบาลต้องช่วยจัดหาตลาดจัดจำหน่าย เพื่อลดปัญหาการกดราคารับซื้อจากพ่อค้าคนกลาง และจัดหาสถานที่ตั้งจัดจำหน่ายให้กระจายทั่วจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอย่างทั่วถึง รวมถึงสถานที่ตั้งจัดจำหน่ายนั้นให้เป็นจุดเด่นและ ต้องตรงกับจุดรองรับนักท่องเที่ยว รวมถึงมีการแสดงการสาธิตการทำปลาตะเพียนโบราณให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชมอีกด้วย เพื่อส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน ให้เป็นของที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

5. ชาวบ้านในตำบลท่าवासกรี จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ทำหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณ จะต้องแสดงหาวัตถุดิบที่นำมาใช้แทนปลาตะเพียน ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เกิด

ปัญหาโบราณขาดแคลนในพื้นที่ ท่าวาสกรีและในจังหวัดอยุธยาเอง ทำให้ต้องไปหาซื้อโบราณจากพ่อค้าคนกลาง และชาวบ้านยังต้องนำโบราณมาลาดเองอีกด้วย ดังนั้นชาวบ้านควรที่จะแสวงหาวัตถุดิบเพื่อมาทดแทนโบราณ เพื่อการผลิตปลาดะเพียนโบราณ โดยวัตถุดิบที่สามารถแทนโบราณได้ อาจมีทั้ง ใบตาล ใบไผ่ ใบมะพร้าวหรือแม้กระทั่ง หลอดกาแฟพลาสติก ก็สามารถที่จะนำมาใช้เป็นปัจจัยการผลิตทดแทนโบราณได้หรืออาจเริ่มหันมาปลูกต้นลานในเขตพื้นที่ของตนเอง แทนการรับซื้อจากพ่อค้าคนกลาง

6. รัฐบาล และผู้นำชุมชน จะต้องช่วยกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นมาเพื่อให้คนในชุมชนหันมาสนใจการสานปลาดะเพียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีรายได้เสริมร่วมกันภายในกลุ่ม เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงาน และรัฐบาลควรให้ทุนสนับสนุนเพื่อที่จะนำไปใช้เปิดศูนย์การฝึกอบรมวิชาชีพด้านหัตถกรรม รวมทั้งการจักสานปลาดะเพียนโบราณอย่างเป็นระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทำให้ประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น กระจายไปทั่วทั้งประเทศ เพื่อให้คนที่สนใจ หันมาเรียนรู้ทักษะการทำงานเพื่อเป็นรายได้เสริม จนถึงยึดถือเป็นรายได้หลัก

7. รัฐบาลและภาคเอกชนสามารถช่วยให้ผู้ประกอบการจักสานปลาดะเพียน มีรายได้เพิ่มมากขึ้นโดยการส่งเสริมสินค้าที่ผลิตจากช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยการช่วยจัดหาช่องทางขยายสถานที่จำหน่ายและตลาดจัดจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม หรืออาจส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ และทำให้เป็นของที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

8. สำหรับปัญหาเรื่องต้นทุนการผลิตที่สูงในการทำปลาดะเพียนโบราณของชาวบ้านท่าวาสกรี รัฐบาลสามารถแก้ปัญหาได้โดยจัดตั้งศูนย์การฝึกอบรมการผลิตปลาดะเพียนโบราณอย่างเป็นระบบ เพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านแต่ละครัวเรือน ทำการผลิตปลาดะเพียนแบบครบวงจร ด้วยการเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆที่สามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ เช่น การแนะนำให้ใช้วัตถุดิบอื่น มาใช้แทนโบราณที่มีราคาแพง นอกจากนี้ รัฐบาลควรจัดตั้งเงินทุนช่วยสนับสนุนผู้ประกอบการผลิตปลาดะเพียน เพื่อให้สามารถทำการผลิตได้ครบวงจร และลดการพึ่งพาการนำงานมาจ้างค่อจากนายทุน

9. รัฐบาลควรที่จะเพิ่มหลักสูตรทางการศึกษาเกี่ยวกับการอนุรักษ์คุณค่าทางวัฒนธรรมและศิลปหัตถกรรมของไทย เข้าร่วมไว้เป็นวิชาบังคับ สำหรับนักเรียนก่อนที่จะเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา เพื่อที่จะปลูกฝังจิตสำนึกให้เยาวชนรุ่นใหม่ ได้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทยในฐานะที่เป็นมรดกอันล้ำค่าสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่น

ตอนที่ 3 ข้อสรุปที่ได้จากการค้นพบ

จากการศึกษา ดังกล่าวมาแล้วสามารถสรุปประเด็นสำคัญที่ได้จากการค้นพบดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยมีรายละเอียดของแต่ละประเด็นดังนี้

- 3.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3.1 การสืบทอดการสานปลาตะเพียนในอดีตถึงปัจจุบัน

เริ่มขึ้นในประเทศไทย 200 กว่าปีมาแล้ว โดยชาวไทยมุสลิม ซึ่งชาวมุสลิมเริ่มเข้ามาในกรุงศรีอยุธยาโดยมีปัจจัยทางการค้าเพราะกรุงศรีอยุธยาเป็นเมืองท่าจึงทำให้มีพ่อค้ามุสลิมเข้ามาตั้งชุมชนอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ชุมชนมุสลิมจะตั้งอยู่ทั้งในบริเวณในและนอกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา จึงทำให้ชาวมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเรือตามริมแม่น้ำลำคลอง และมีอาชีพค้าขายเครื่องเทศ (เรือแขกเทศ) เป็นผู้ริเริ่มทำ ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือ จึงมีความผูกพันกับชีวิตในแม่น้ำและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ค้นเคยกับรูปร่างของปลาตะเพียน จึงได้พยายามประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเลียนแบบของจริง โดยครั้งแรกจะนำไปตอง ใบมะพร้าว ใบตาลมาเป็นวัสดุในการทำ ซึ่งจะไม่คงทนและเมื่อล่องเรือไปขายของทางเหนือเห็นใบลาน จึงนำมาใช้เป็นวัสดุในการประดิษฐ์ปลาตะเพียนทำให้มีอายุการใช้งานคงทนกว่า โดยเริ่มแรกการสานปลาตะเพียนเป็นสืบทอดมาจากรุ่นก่อนๆ จากใบไม้ที่นำมาประดิษฐ์ ต่อมาเมื่อฝรั่งมาพบการสานปลาตะเพียนจากใบลาน จึงเขียนลายให้ดู (ลายก้นหอย) และนำสีมาระบายเพื่อให้เกิดความสวยงามสะดุดตา บางตำนานเล่าว่า คนไทยเป็นผู้เขียนลายลงบนตัวปลาตะเพียนเอง หัตถกรรมปลาตะเพียนสาน เป็นงานประดิษฐ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทย เดิมมักใช้ใบลานมาทำเป็นเส้นแผ่นยาวๆ บางๆ มาตากแดด 2-3 นาที แล้วมาสานเป็นรูปปลาตะเพียน เนื่องจากใบลานมีโครงสร้างที่แข็งแรง แล้วลงสีให้สวยงาม จากนั้นก็นำมาประกอบเป็นโมบาย สมัยก่อนคนไทยมีอาชีพทำนากันเป็นส่วนใหญ่ ในคลองก็จะจะมีปลาตะเพียนเป็นจำนวนมาก ปลาตะเพียนสานจึงเป็นสัญลักษณ์แห่ง ความอุดม สมบูรณ์ เนื่องจากช่วงที่ ปลาโต

เต็มทีนั้น เป็นช่วงเดียวกับ ช่วงเวลาที่ ข้าวตกรวง นอกจากนี้ผู้ใหญ่มักจะแขวน ปลาตะเพียนसानไว้เหนือเปลเด็ก เพื่อเป็นการอวยพร ให้เด็กสุขภาพแข็งแรงอีกด้วย ปลาตะเพียนसान มี 2 ชนิด คือ ชนิดลวดลายและตกแต่งสวยงาม ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 และอีกชนิดหนึ่งเป็นเพียงสีโบราณตามธรรมชาติ ปลาตะเพียนโบราณซึ่งเป็นหนึ่งในหลากหลายผลผลิตที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่สำคัญของชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ถือได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมประจำถิ่นที่สืบทอดงานฝีมือเชิงช่างกันมายาวนานหลายร้อยปีโดยมีพัฒนาการหัตถกรรมคือการทำรูปแบบใหม่ๆ หรือลายใหม่ๆ ซึ่งอาจเป็นรูปลักษณะใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวหันมาสนใจได้ แต่ปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวัตถุมากทำให้ผู้คนสนใจหัตถกรรมน้อยลง เพราะมีการศึกษาจึงอยากออกไปทำงานตามบริษัทเพราะมีรายได้ที่ดีและมั่นคงกว่านักท่องเที่ยวบางคนให้ความสนใจแต่ไม่มีกำลังซื้อเพราะราคาค่อนข้างสูงเพราะเป็นงานที่ทำขึ้นด้วยมือทุกขั้นตอนส่วนใหญ่ รายได้จะมาจากกลุ่มที่มาสั่งทำเพื่อนำไปขาย นักท่องเที่ยวตามวัดก็มีจำนวนไม่มากนัก

3.2 ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสุกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.2.1 แหล่งวัตถุดิบ ปลาตะเพียนโบราณใช้วัตถุดิบที่สำคัญในการทำหัตถกรรมคือ โบราณซึ่งจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันโบราณที่ใช้กันอยู่นั้นนำมาจาก 2 แหล่งสำคัญด้วยกันคือ จากแหล่งต้นลานที่เขตอำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีระยะทางห่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 350 กิโลเมตร ในสภาวะราคาน้ำมันปัจจุบันค่อนข้างสูง ต้องใช้เงินค่าน้ำมัน ไป-กลับประมาณ 800-1,000 บาทต่อครั้ง หากรวมกับค่าซื้อโบราณด้วยซึ่งในปัจจุบันโบราณแห้ง ขายเป็นกิโลกรัมละ 100 บาท ในหนึ่งมัดน้ำหนัก 10 กิโลกรัมราคา 1,000 บาท ในหนึ่งครั้งที่เดินทางไปซื้อโบราณ บรรทุกเต็มคันรถได้ประมาณ 200 มัดหรือประมาณ 2,000 กิโลกรัมคิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 20,000 บาทต่อหนึ่งเที่ยวแต่ถ้าหากให้พ่อค้าคนกลางนำโบราณจากอำเภอนาคีมาส่งที่อยุธยาเองจะเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อโบราณประมาณ 25,000 บาทต่อเที่ยวจากจำนวนมัดโบราณเท่ากัน แหล่งที่สองจากเขตอำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่น ระยะทางห่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 450 กิโลเมตร หากเดินทางไปซื้อโบราณเองจะเสียค่าน้ำมันไป-กลับประมาณ 1,000 บาทต่อเที่ยวราคาโบราณใกล้เคียงกัน จะเห็นได้ว่า ต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบโบราณสูงอยู่ไม่น้อยเพราะในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น จากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำปลาตะเพียนโบราณแล้วว่า ไม่ปรากฏว่ามีต้นลานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเลย

3.2.2 แรงงาน มีปัญหาเพราะไม่มีใครรับจ้างทำเนื่องจากค่าแรงน้อยและเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลา ถ้าผู้ประกอบการจ้างบางครั้งจะไม่คุ้มกับต้นทุน ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องทำเองเพื่อลดต้นทุน อีกทั้งเด็กรุ่นใหม่ไม่สานต่องานหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ต่อจากครอบครัวเนื่องจากมีรายได้ที่น้อย

3.2.3 ด้านพ่อค้าคนกลาง จากการสัมภาษณ์พบว่า มีปัญหาเหมือนกันเกือบทุกร้าน เพราะพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ไม่ค่อยมีกำไรและให้ราคาไม่เท่ากันทุกร้านเพราะจากความละเอียด สีและลาย ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะมารับสินค้าถึงที่

3.2.4 ด้านผู้ผลิต ปัจจุบันผู้ผลิตงานจักสานปลาตะเพียนโบราณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้นยังคงมีทำกันอยู่เฉพาะในครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าในอนาคตหากหมดสิ้นยุคสมัยนี้แล้ว งานหัตถกรรมสานปลาตะเพียนโบราณซึ่งเป็นศิลปะและภูมิปัญญาที่คนรุ่นปู่ย่าตายายถ่ายทอดฝีมือในการทำงานจักสานปลาตะเพียนโบราณมากกว่า 200 ปีมาแล้วก็คงจะหมดสิ้นคนที่สืบทอดงานจักสานปลาตะเพียนโบราณอีกต่อไป

3.2.5 รายได้ จากการศึกษาในเมืองต้นพบว่า ผู้ผลิตปลาตะเพียนโบราณแทบทุกครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 2,800-4,500 บาทต่อเดือน ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับรายได้ขั้นต่ำของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมแล้ว ยังพบอีกว่าผู้ผลิตปลาตะเพียนโบราณเป็นอาชีพเสริมเป็นส่วนใหญ่ นั่นมีรายได้จากการทำงานเกี่ยวกับ การสานปลาตะเพียนโบราณเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่ารายได้จากการทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 5,300 บาทต่อเดือน รายได้จากการทำปลาตะเพียนโบราณในปัจจุบันยังน้อยกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้จากภาคอุตสาหกรรมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ในวัยทำงานไม่นิยมหันมาให้ความสนใจในการทำปลาตะเพียนโบราณลูกหลานของชาวอยุธยาเข้ามาสืบทอดศิลปะและภูมิปัญญา

3.2.6 แหล่งจำหน่ายสินค้า การขยายตัวของร้านค้าและผู้จำหน่ายปลาตะเพียนโบราณใน ปลาตะเพียนโบราณมีสถานที่จำหน่ายไม่มากนักในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผลมาจากรายได้จากการจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณไม่มากหากเปรียบเทียบกับกรจำหน่ายสินค้าอื่นๆจึงไม่จูงใจให้ผู้คนหันมาทำร้านจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณในอนาคตเมื่อจำนวนร้านค้าจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณไม่เพิ่มมากขึ้นไปกว่า ในปัจจุบันก็อาจเป็นสาเหตุให้ร้านค้าที่มีอยู่เลิกกิจการไปในที่สุดเมื่อรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการหันไปทำมาค้าขายสินค้าอื่นๆที่ให้ผลตอบแทนมากกว่าการขายปลาตะเพียนโบราณ

3.2.7 ราคาสินค้า ปลาตะเพียนโบราณงานหัตถกรรมด้านจักสานศิลปะและภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วางจำหน่ายเฉพาะที่ร้านจำหน่ายเท่านั้นหาซื้อ

จากที่อื่นๆ เหมือนสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปไม่ได้ ประกอบกับ สินค้า มีหลายขนาดหลายราคา ให้เลือกซื้อตั้ง แต่ขนาดใหญ่พิเศษที่มีราคาหลักพันบาท ไปถึงหลายพันบาทต่อชุด ขนาดใหญ่ ธรรมดาราคาอยู่ที่หลักพันบาทต่อชุด ขนาดปานกลางราคาตั้งแต่หลักร้อยไปถึงหลักพันบาทต่อชุด และขนาดเล็ก ราคาประหยัด ตั้งแต่หลักสิบบาทไปถึงหลักร้อยบาทต่อชุด จะเห็นได้ว่าปลาดตะเพียนโบราณมีราคาที่ค่อนข้างสูงถึงเกือบสูงมากในบางชิ้นซึ่งโดยปกติคนทั่วไปไม่มีแรงจูงใจที่จะซื้อสินค้า เหล่านี้ นอกจากบุคคลพิเศษที่ต้องการซื้อ ไปใช้ในโอกาสสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ด้วยเหตุผลหลายอย่างที่ทำให้ราคาของปลาดตะเพียนโบราณมีราคาแพง ต้นทุนด้านวัตถุดิบ แรงงานฝีมือ ระยะเวลาในการทำงานและอื่นๆจึงทำให้ราคาของปลาดตะเพียนโบราณแพงกว่าสินค้าบางอย่างในท้องตลาดทั่วไป ดังนั้นปัจจัยด้านราคา ก็อาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปไม่นิยมซื้อปลาดตะเพียนโบราณกัน

3.2.8 การเก็บรักษา การรักษาให้คงสภาพต้องसानให้เป็นตัวปลาให้เสร็จแล้วลงสี เพราะจะทำให้ไม่เป็นเชื้อรา ถ้าโบราณเป็นเชื้อราจะทำให้มีปัญหาในการลงสี

3.2.9 นโยบายของภาครัฐ นโยบายของภาครัฐที่ชัดเจนที่สุดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผ่านมามีเพียงแค่นโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าประจำชุมชนแต่ละตำบลที่ผ่านมามีชื่อเรียกว่า นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการจัดอบรมในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ตรงนี้ที่ถือว่าเป็นนโยบายของภาครัฐที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านมากที่สุด เพราะมุ่งเน้นให้ชาวบ้านในแต่ละตำบลสร้างสรรค์พัฒนางานฝีมือทางหัตถกรรมด้านต่างๆ ออกจำหน่ายเป็นสินค้า ประจำท้องถิ่นแล้ว แต่ว่า ท้องถิ่นไหนถนัดหรือเชี่ยวชาญในงานหัตถกรรมในด้านใด ปลาดตะเพียนโบราณ แต่ชาวบ้านยังไม่นิยมประกอบอาชีพนี้มากเท่าที่ควรซึ่งปัจจัยหลักคือรายได้ที่ค่อนข้างน้อยและเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลา ประกอบกับระยะหลังทางภาครัฐยังไม่มี การเข้ามาช่วยเหลือในทุกๆ ด้านอย่างจริงจัง

3.2.10 ค่านิยมสมัยใหม่ สังคมในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ ปลาดตะเพียนโบราณเป็นอีกหนึ่งในจำนวนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การดำรงอยู่ของปลาดตะเพียนโบราณในปัจจุบันนั้นเกี่ยวข้องกับรายได้จากการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านชนิดนี้ ผู้ผลิตจำนวนหนึ่งที่ยังคงยึดอาชีพการทำปลาดตะเพียนโบราณในปัจจุบันแม้จะมีความผูกพันในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากเพียงใดก็ตาม แต่หากความนิยมของผู้บริโภคสมัยใหม่ไม่ให้ความสนใจที่จะซื้อหาผลิตภัณฑ์ชุมชนชนิดนี้แล้วย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้การดำรงชีพประจำวันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำปลาดตะเพียนโบราณอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผู้บริโภคในยุคปัจจุบันหันไปให้

ความสำคัญกับสินค้าทดแทนชนิดอื่น ก็ย่อมส่งผลกระทบต่องานหัตถกรรมสานปลาตะเพียนโบราณอย่างแน่นอน

3.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลวาสูกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.3.1 **ด้านวัตถุดิบ** ซึ่งในปัจจุบัน ชาวบ้านท้องถิ่นที่ทำหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียน มักจะไปซื้อโบราณมาจากพ่อค้าคนกลางจากจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีราคาค่อนข้างสูง อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพของโบราณที่ซื้อมา ซึ่งอาจเกิดเชื้อราได้ง่าย สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหานี้ กลุ่มชุมชนหัตถกรรมอาจจะหันมาใช้ปัจจัยการผลิตอื่นที่สามารถทดแทนโบราณได้และสามารถหาได้ง่ายในเขตท้องถิ่นของตนเอง เช่น ใบจาก ใบลานที่ปลูกในพื้นที่ ใบตาล ใบไผ่ ใบมะพร้าวหรือแม่กระทั่ง หลอดกาแฟพลาสติก ก็สามารถที่จะนำมาใช้เป็นปัจจัยการผลิตแทนโบราณได้ สำหรับแนวคิดทางทฤษฎีที่ช่วยสนับสนุนแนวทางนี้ก็คือ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของ Julian Steward (1995)ซึ่งมุ่งศึกษาการปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมให้ดีที่สุดโดยยึดเอาลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆเป็นหลัก ซึ่งในกรณีเช่นนี้คือ การหาวัตถุดิบที่อยู่ในเขตพื้นที่ของตนเอง และลดการสั่งวัตถุดิบจากพื้นที่หรือจังหวัดอื่น ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองมากขึ้น

3.3.2 **แรงงาน** ที่มักจะหาผู้ที่มาจักสานปลาตะเพียนได้น้อย เนื่องจากเป็นงานที่ต้องใช้ทักษะสูงและค่าแรงต่ำ ภาครัฐและเอกชนต้องช่วยกันเพิ่มมูลค่าของหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ก่อน โดยการส่งเสริมประชาสัมพันธ์สินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน และอาจช่วยหาพ่อค้าคนกลางมารับซื้อเพื่อไปขายต่อในราคาที่ยุติธรรมรวมทั้งช่วยกันขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศเพื่อเพิ่มมูลค่าของสินค้าอุตสาหกรรมปลาตะเพียนโบราณที่ได้ผลิตไปแล้วให้มีค่าสูงขึ้น ให้คุ้มกับความละเอียดอ่อนและคุณค่าของแรงงาน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว มูลค่าของหัตถกรรมจักสานปลาตะเพียนก็จะสูงขึ้นโดยอัตโนมัติ และสามารถเพิ่มค่าจ้างแรงงานและดึงดูดแรงงานให้เข้ามาทำงานหัตถกรรมด้านนี้ได้เพิ่มขึ้นโดยมีรายได้เพิ่มขึ้นและคุ้มค่ากับเวลาที่ต้องเสียไป นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนอาจตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นมาเพื่อให้คนในชุมชนหันมาสนใจการสานปลาตะเพียนเพิ่มมากยิ่งขึ้น เพื่อให้มีรายได้เสริมร่วมกันภายในกลุ่ม ซึ่งจะสอดคล้องกับทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย ซึ่งเชื่อมโยงกับทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของการฝึกอบรมให้มีการพัฒนา รวมทั้งต้องมีการใช้ภาวะผู้นำ ซึ่งในที่นี้คือ รัฐบาล, ภาคเอกชน รวมทั้งผู้นำชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา

3.3.3 การแก้ไขปัญหาพ่อค้าคนกลางที่มักจะกดราคาผู้ประกอบการ ทำให้มีรายได้น้อยนั้น รัฐบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ควรจัดตั้งสหกรณ์เพื่อควบคุมราคาของผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่เหมาะสม อีกทั้ง ภาครัฐควรที่จะส่งเสริมการฝึกอบรมการพัฒนาเกษตรกรทางการตลาดให้กับผู้ประกอบการท้องถิ่นเพื่อที่จะสามารถทำตลาดได้เอง นอกจากนี้ ทางจังหวัดต้องช่วยกันส่งเสริมตลาดสีเขียวโบราณ ให้เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล ให้เปรียบเสมือนพนักงานขายที่ช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ซื้อ โดยตรงซึ่งก็ตรงกับแนวคิดของทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย โดยใช้ประพจน์ทางการติดต่อกับ โลกภายนอกเพื่อให้เกิดการพัฒนา รวมถึงช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ประกอบการ ได้ทราบถึงการจัดงานแสดงสินค้าในเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อที่จะลดการพึ่งพาจากพ่อค้าคนกลางให้น้อยลง

3.3.4 การขาดแคลนแรงงานการจักสานปลาตะเพียนโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีจำนวนไม่มาก และมักจะขาดช่วงการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ได้เสนอแนะให้ภาครัฐและเอกชน ต้องร่วมมือกันทำการรณรงค์การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด อย่างต่อเนื่อง โดยการช่วยกันรณรงค์สร้างค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ หันกลับมาทำงานฝีมือในชุมชนบ้านเกิดเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการอยู่พร้อมหน้าเป็นครอบครัวหัตถกรรมที่สมบูรณ์ และส่งเสริมจากฝึกอบรมการจักสานปลาตะเพียนจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ เมื่อได้เรียนรู้ทักษะการจักสานนั้นแล้ว จนเกิดความชำนาญ ก็สามารถทำการจักสานปลาตะเพียนได้ด้วยตัวเองเพื่อทำให้เกิดอุตสาหกรรมภาคครัวเรือน ซึ่งก็จะสอดคล้องกับแนวคิดด้านการพัฒนาคน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเน้นให้ประชาชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยพึ่งพาปัจจัยภายนอกให้น้อยที่สุด และมีเป้าหมายรองลงมา นั่นก็คือการพัฒนาอาชีพเสริม พร้อมกันนี้ รัฐบาลหรือภาคเอกชน ควรที่จะสร้างนโยบายร่วมกับวัฒนธรรมจังหวัด หรือกรมศิลปากร ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่รู้คุณค่าของวัฒนธรรมประจำจังหวัด

3.3.5 ในการช่วยเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบการจักสานปลาตะเพียนโบราณในท้องที่อำเภอพระนครศรีอยุธยา นั้นซึ่งพบว่า ครัวเรือนที่ทำด้านหัตถกรรมประเภทนี้มีรายได้ต่อเดือนที่น้อยมาก อยู่ที่ประมาณ 2,500-4,800 บาท ต่อเดือนเท่านั้น รัฐบาลและภาคเอกชนสามารถช่วยส่งเสริมสินค้าที่ผลิตจากช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยการช่วยจัดหาช่องทางขยายสถานที่จำหน่ายและตลาดจัดจำหน่ายสินค้าหัตถกรรม หรืออาจส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ และทำให้เป็นที่ระลึกของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้แก่นักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งแนวทางการแก้ปัญหาเช่นนี้ สามารถอธิบายโดยการยึดหลักการของทฤษฎีกระบวนการพัฒนาไปสู่ความ

ทันสมัย (Modernization Theory) โดยมุ่งเน้นการพัฒนาชุมชนขนาดเล็กไปสู่ความทันสมัย ซึ่งในที่นี้ก็คือ การตลาดสมัยใหม่ หรือตลาดต่างประเทศ โดยยังคงไว้ซึ่งสังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านคุณค่าของชีวิตของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

3.3.6 สำหรับปัญหาทางด้านสถานที่ตั้งเป็นแหล่งจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณที่ยังไม่อยู่ในจุดที่โดดเด่น อันเนื่องมาจากขาดทุนในการขายร้านค้าของตนเองนั้น ภาครัฐจำเป็นต้องให้ทุนสนับสนุนช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยอาจจัดตั้งเป็นศูนย์ภูมิปัญญา และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดภูมิปัญญาและมีสถานที่แสดงผลิตภัณฑ์เพื่อจัดจำหน่ายโดยสร้างให้เกิดจุดเด่นและอยู่ตรงที่เป็นจุดท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้กับนักท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งวิธีการจัดตั้งสถานที่จัดจำหน่ายที่โดดเด่นและตรงจุดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีแนวคิดเรื่องชุมชนและสังคม ที่ Adam (2001) ได้กล่าวไว้ว่า สังคมในชุมชนจะรุดหน้าได้นั้น ต้องมีการปรับสภาพนิเวศน์ให้ทันสมัยและเป็นระเบียบ (Economical Modernization) โดยเน้นไปที่การวางแผน, การจัดการ, การควบคุม, และการใช้อย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถจัดตั้งสถานที่วางจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณได้อย่างเหมาะสมที่สุด

3.3.7 ปัญหาเกี่ยวกับราคาขายของปลาตะเพียนโบราณที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากใช้ต้นทุนการประดิษฐ์ที่สูง ทำให้ผู้ซื้อไม่ค่อยนิยมซื้อนั้น ด้วยกระบวนการจักสานงานฝีมือที่ต้องใช้ทั้งเวลาและทักษะที่สูง จึงยากที่จะลดราคาจำหน่ายให้ต่ำกว่านี้ได้อีก ดังนั้น ภาคส่วนของรัฐบาล เช่น กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ หรือกลุ่มชมรมผู้ส่งออก จะต้องเข้ามาช่วยเหลือผู้ประกอบการในการส่งสินค้าหัตถกรรมออกไปจำหน่ายยังตลาดต่างประเทศโดยเน้นไปที่กลุ่มลูกค้าชาวต่างชาติที่สนใจในงานช่างฝีมือของประเทศไทย ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยให้การรับรองว่าเป็นสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองไทย ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มมูลค่าของสินค้าได้อย่างแน่นอน สำหรับทฤษฎีที่มารองรับการดำเนินการแก้ปัญหาในด้านนี้ก็คือทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Diffusion Theory) โดยการใช้ สังกกับ1ตัวคือการติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งอธิบายว่าพัฒนาการเกิดจากการติดต่อระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมที่ด้อยพัฒนาที่ทำการติดต่อกับสังคมที่พัฒนาแล้วซึ่งจะทำให้สังคมที่ด้อยการพัฒนา มีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้น ซึ่งเทียบได้กับการแสวงหาตลาดต่างประเทศในประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีกำลังซื้อสูง และให้ความสนใจกับงานหัตถกรรมของไทย

3.3.8 ปัญหาทางการเก็บรักษา เมื่อทำการจักสานปลาตะเพียนโบราณเสร็จแล้ว จะต้องรีบลงสีทันที เพราะหากปล่อยทิ้งไว้นาน ในลานจะเกิดเชื้อราและราคาสินค้าตกต่ำลง อาจแก้ปัญหาได้โดยการศึกษาและให้การฝึกอบรมวิธีการและแนวทางในการเก็บรักษาให้คงสภาพได้ยาวนานขึ้นซึ่งถือเป็นการพัฒนาความรู้และความคิดทางด้านเศรษฐกิจโดยเน้นการศึกษา

ภาคปฏิบัติคือสอนความรู้ที่นำไปใช้ได้ในชีวิตจริงและพัฒนาด้านการรู้จักและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้ไปตามเป้าหมายการพัฒนาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผนการตลาดโดยการควบคุมทั้งคุณภาพและปริมาณของสินค้าที่ผลิตให้มีความพอดีกับความต้องการของตลาดในช่วงนั้นๆ ไม่ใช่ผลผลิตออกมาเกินความต้องการของตลาดและยังต้องมาเสียค่าดูแลด้านการเก็บรักษาสินค้าเพิ่มอีก อีกหนึ่งแนวทางที่สามารถทำได้คือ การเพิ่มการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ซึ่งเป็นส่วนที่ห่อหุ้มด้วยวัสดุที่มีประสิทธิภาพแต่ราคาไม่แพง ให้สามารถเก็บรักษาสินค้าได้เป็นระยะเวลาานเพื่อรอการจำหน่ายจะช่วยลดการสิ้นเปลืองการเน่าเสียของโบราณ โดยเปล่าประโยชน์ได้อีกทางหนึ่ง

3.3.9 การขาดการส่งเสริมเพื่อการประกอบอาชีพการจักสานปลาตะเพียนโบราณในเชิงลึกและต่อเนื่องจากภาครัฐนั้น รัฐบาลจะต้องเพิ่มการฝึกอบรมการจักสานปลาตะเพียนโบราณอย่างเป็นระบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการทำให้ประสิทธิภาพการบริการจัดการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยยึดหลักแนวคิดเรื่องชุมชนและสังคมของ Adams (2001) โดยเลือกที่จะยึดหลักชุมชนแบบ Gemeinschaft ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานอยู่ในครัวเรือน ซึ่งครอบครัวจะเป็นหน่วยการผลิตหลัก และยึดเอาเทคโนโลยีส่วนใหญ่ที่เคยใช้ปฏิบัติกันมาเป็นหลัก รวมทั้งยึดถือคำสอนและกฎระเบียบที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา นอกจากนี้ ภาครัฐบาลควรที่จะเพิ่มเงินทุนสนับสนุนให้ชุมชน และวิสาหกิจชุมชนใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่และถ่ายทอดให้กับสมาชิกภายในกลุ่ม เพื่อเพิ่มคุณภาพและมูลค่าของปลาตะเพียนโบราณให้สูงขึ้น อีกทั้งภาครัฐควรมีการช่วยให้เข้าถึงแหล่งเงินทุน และตลาดเชิงรุกทั้งในและต่างประเทศให้มากยิ่งขึ้น¹ ซึ่งที่กล่าวมานี้มักจะเป็นปัญหาหลักที่ผู้ประกอบการและผู้ที่กำลังจะเข้ามาเป็นผู้ประกอบการ กำลังเผชิญอยู่ อีกทั้งยังต้องใช้แนวทางการแก้ไขในระดับรากสู่ยอด นั่นคือการมุ่งแก้ไขปัญหาตั้งแต่รากฐานปัญหาที่แท้จริงของงานหัตถกรรมประเภทนี้

3.3.10 ปัจจัยค่านิยมสมัยใหม่ที่ผู้บริโภครุ่นใหม่มักจะให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณลดน้อยลงนั้น สถาบันการศึกษาต่างๆควรให้ความสำคัญปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่รู้จักมรดกทางวัฒนธรรมนี้ โดยอาจเพิ่มเข้าไปในเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของจังหวัด เพื่อเป็นอีกแนวทางหนึ่งให้คนรุ่นใหม่ได้รู้จักและมีความผูกพันในมรดกวัฒนธรรมขึ้นนี้ซึ่งสามารถนำทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) เข้ามาช่วยอธิบายได้ โดยที่ ศัญญา ศัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า เราสามารถใช้หนังสือเพื่อทำให้เกิดการสื่อสารเพื่อให้เกิดการพัฒนา นอกจากนี้ยังกล่าวด้วยว่า การพัฒนาจะเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ซึ่งจะก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ซึ่งก็จะเป็นตัวทำให้เกิดการปลูกฝังในจิต

ภาพสมัยใหม่ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งในที่นี้ก็คือ การตอบรับและเห็นคุณค่าของคนรุ่นใหม่ต่อหัตถกรรมพื้นบ้านปลาตะเพียนสานโบราณว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้ประกอบการสามารถที่จะแก้ปัญหาได้โดยการพัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ปลาตะเพียนโบราณให้มีรูปทรงสวยงามให้เข้ากับยุคสมัยใหม่พร้อมทั้งระบุตราสินค้าและแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความประทับใจให้กับผู้ซื้อที่เป็นคนรุ่นใหม่ ในฐานะที่เป็นของฝากหรือของที่ระลึก พร้อมกับการเพิ่มสโลแกนให้กับสินค้าโดยเพิ่มกราฟฟิคดีไซน์และสีสรรทั้งตัวผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มากขึ้น เพื่อสื่อความหมายที่ดีและลึกซึ้ง ซึ่งจะช่วยเพิ่มค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ได้

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง หัตถกรรมการสานใบลานปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้านตำบลท่าวาสุกีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ตลอดจนแนวทางการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพดังรายละเอียดคือ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนใบลานของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสุกีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนใบลาน ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสุกีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1.3 เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนใบลานของชาวบ้านตำบลท่าวาสุกีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2. วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลและการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา วิชา การงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ คือ

2.1 ประชากรที่ศึกษาคือชาวบ้านตำบลท่าวาสุกี ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายดังนี้

2.1.1 กลุ่มผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน ตำบลท่าวาสุกี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน 7 คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอาศัยในชุมชนนี้มาช้านาน สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

2.1.2 นักวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน เป็นผู้ที่เคยเผยแพร่งานหัตถกรรมการสานใบลาน ในด้านเอกลักษณ์ของงานช่างฝีมือนี้ขึ้นนี้ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน และเรื่องอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

2.1.3 ผู้ประกอบการ จำนวน 5 คน ซึ่งเป็นผู้ผลิตงานหัตถกรรมการสานใบลานปลาตะเพียนที่อยู่ในชุมชนมานาน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลา

ตะเพียนใบลาน ได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้รายละเอียดในด้านประวัติชุมชน ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ได้เป็นอย่างดี

2.1.4 นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ซื้อปลาตะเพียนใบลาน และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนใบลานได้

2.2 ประชากรที่ศึกษาดำบลภูเขาทอง ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายดังนี้

2.2.1 กลุ่มผู้รู้ ผู้นำชาวบ้าน ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน 4 คน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และ อาศัยในชุมชนนี้มาช้านาน สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

2.2.2 พนักงานเทศบาล กองสวัสดิการสังคม จำนวน 2 คน เป็นผู้ที่คุ้นเคยและมีความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมการสานใบลาน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน และเรื่องอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

2.2.3 นักวิชาการ จำนวน 2 คน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจและเคยเผยแพร่งานหัตถกรรมการสานใบลานปลาตะเพียนแก่คนรุ่นใหม่

2.2.4 ผู้ประกอบการ จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้ผลิตงานหัตถกรรมการสานใบลานปลาตะเพียนที่อยู่ในชุมชนมานาน สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลาน ได้เป็นอย่างดี ตลอดจนให้รายละเอียดในด้านประวัติชุมชน ในแง่สภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ได้เป็นอย่างดี

2.2.5 นักท่องเที่ยว จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่ซื้อปลาตะเพียนใบลาน และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนใบลานได้

2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.3.1 แบบการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก

2.3.2 แบบสังเกต

2.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และ แบบสังเกต ที่พัฒนาขึ้นไปหาความจริงเชิงเนื้อหา ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์จำนวน 5 คน ประเมินตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

2.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้จะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยนำข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จะใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการจำแนกประเภทข้อมูล การเปรียบเทียบข้อมูลและสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

1. สรุปการวิจัย

จากกระบวนการศึกษาวิจัยเรื่องหัตถกรรมการสานโบลานปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้านตำบลท่าวาสุกีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิจัยปรากฏผลดังต่อไปนี้

1.1 สถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย

1.1.1 กลุ่มผู้รู้ผู้นำชาวบ้านตำบลท่าวาสุกี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจำนวน 7 คน เพศชาย 4 คน เพศหญิง 3 คน มีอายุระหว่าง 31-66 ปี สถานภาพ โสด การศึกษิต่ำสุดอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 การศึกษาสูงสุดคือ ปริญญาโท อาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นข้าราชการและผู้นำชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลาน ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอาศัยในชุมชนนี้มาช้านาน สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

กลุ่มผู้รู้ผู้นำชาวบ้านตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน จำนวน 4 คน เพศชาย 2 คน หญิง 2 คน มีอายุระหว่างมีอายุระหว่าง 44-58 ปี สถานภาพ สมรส 3 คน และเป็นโสด 1 คน การศึกษา ต่ำสุดอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุด ปริญญาตรีส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และอาศัยในชุมชนนี้มาช้านาน สามารถให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดี

1.1.2 กลุ่มนักวิชาการ ตำบลท่าวาสุกี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักวิจัยวิทยาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 คน เพศชาย 1 คน เพศหญิง 1 คน มีอายุระหว่าง 35-42 ปี สถานภาพ โสด การศึกษิต่ำสุดอยู่ในปริญญาโท การศึกษาสูงสุดคือ ปริญญาเอก อาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นนักวิจัยและอาจารย์ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลาน ส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับชาว และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบลาน และเรื่องอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี

กลุ่มนักวิชาการ ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พนักงานเทศบาล กองสวัสดิการและสังคมเป็นผู้มีความรู้งานส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ งานส่งเสริมทางวิชาการ งานนโยบายแก้ไขปัญหาชุมชนเพศชายจำนวน 2 มีอายุระหว่าง 38-42 ปี สถานภาพ สมรส 1 คน และเป็นโสด 1 คน การศึกษา สูงสุด ปริญญาตรี

อาชีพข้าราชการเป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบลานเป็นอย่างดี และ เป็นผู้ส่งเสริมและเผยแพร่งานหัตถกรรมนี้

1.1.3 ผู้ประกอบการตำบลท่าวาสกรีอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา จำนวน 4 คน เพศชายจำนวน 1 คนและเป็นเพศหญิงจำนวน 4 คน มีอายุระหว่าง 38-60 ปี สถานภาพ สมรส 4 คน และเป็นโสด 1 คน การศึกษาค่ำสุดอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และสูงสุด ปริญญาตรี อาชีพหลักเป็นผู้ประกอบการสานปลาตะเพียนโบราณจำหน่าย และเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี ได้เป็นอย่างดี

ผู้ประกอบการตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 3 คน มีอายุระหว่าง 46-50 ปี สถานภาพ สมรส ทั้ง 3 คน การศึกษาค่ำสุด มัธยมศึกษาปีที่ 6อาชีพหลักผู้ประกอบการสานปลาตะเพียนโบราณจำหน่ายและเป็นผู้รู้และเข้าใจเกี่ยวกับหัตถกรรม การสานปลาตะเพียนโบราณเป็นอย่างดี

1.1.4 นักท่องเที่ยวตำบลท่าวาสกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมและ ซื้อปลาตะเพียนโบราณในพื้นที่ศึกษา ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายนี้ ประกอบด้วย เพศชาย 4 คน เพศหญิง 6 คน มีอายุระหว่าง 25-75 ปี สถานภาพ สมรส การศึกษาค่ำสุดอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 การศึกษาค่ำสุดคือ ปริญญาโท อาชีพหลักส่วนใหญ่ พนักงานในองค์กรต่างๆ และธุรกิจส่วนตัว

นักท่องเที่ยวตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เดินทางเข้ามาเที่ยวชมและ ซื้อปลาตะเพียนโบราณในพื้นที่ศึกษา ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายนี้ ประกอบด้วยเพศชายจำนวน 5 คน และเป็นเพศหญิงจำนวน 5 คน มีอายุระหว่าง 28-43 ปี สถานภาพ สมรส 6 คน และเป็นโสด 4 คน การศึกษาค่ำสุดอยู่ในระดับชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 และสูงสุด ปริญญาตรี อาชีพหลักส่วนใหญ่ พนักงานในองค์กรต่างๆ และธุรกิจส่วนตัว

1.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. แนวทางการแก้ไขปัญหา อุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นประเด็นสำคัญดังนี้ คือ

1.2.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณจากการค้นคว้าจากเอกสารตำราวิชาการเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณมีดังนี้

หัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของตำบลท่าวาสกรีและ ตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทองในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีวิถีที่ผูกพันกับแม่น้ำ และชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายทางน้ำ เช่น ขายเครื่องเทศจะล่องเรือขายสินค้าไปในที่ต่างๆ และพ่อค้าแม่ค้าได้อาศัยเรือขายสินค้าในการดำรงชีวิต จึงเปรียบเหมือนบ้าน นำลูกหลานมาเลี้ยงในเรือด้วยจึงคิดประดิษฐ์ปลาตะเพียนโบราณเพื่อเป็นของเล่น ซึ่งโบราณหาไม่ยากเพราะเป็นวัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ทั่วไปมาสานเป็นปลาตะเพียน เพื่อเป็นอุบายในการหลอกล่อลูกหลานไม่ให้ร้องไห้โยเย โดยนำปลาตะเพียนโบราณไปแขวนเหนือเปลเด็ก ทำให้เด็กมองดูปลาตะเพียนโบราณจนลืมร้องไห้ และยังเป็นความเชื่อว่า ปลาตะเพียนโบราณนำความสงบร่มเย็นมาสู่คนในครอบครัวทำให้เด็กเลี้ยงง่ายโตเร็วเติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่ดี เมื่อผู้คนพบเห็นจึงนำมาประดิษฐ์จำหน่ายเป็นอาชีพหลักสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน และมีการพัฒนาในการลง สี และ ลวดลายต่างๆ ให้เกิดความทันสมัยขึ้นให้เป็นที่พอใจลูกค้า ซึ่งผู้คนต่างถื่นนิยมซื้อหาไปเป็นของที่ระลึก ทำเป็นของขวัญหรือนำไปตกแต่งบ้านเรือน จนมาถึงผลงานในปัจจุบันกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งโชคลาภไปอีกทางหนึ่ง จนสร้างรายได้ให้กับชาวตำบลภูเขาทองและตำบลท่าวาสกรี

นอกจากนั้น นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางไปยังพื้นที่ เมื่อพบเห็นงานหัตถกรรมโบราณนี้ ต่างให้ความสนใจและทิ้งในความสร้างสรรค์ของคนไทย จนหลายคนกลายเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าชนิดนี้ไปยังประเทศของตน

จากความพอใจของผู้พบเห็น ได้ส่งผลให้ปลาตะเพียนสานโบราณยังคงได้รับความนิยมต่อไป และทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างงานของชาวบ้านในชนบทได้มีงานทำ แม้ว่าปัจจุบันกลุ่มผู้สานปลาตะเพียนโบราณขาย จะมีเพียง 4-5 รายในจังหวัดนี้ก็ตาม แต่ทุกรายก็เป็นกลุ่มใหญ่ที่มีตลาดเป็นของตัวเองและมีใบสั่งทำเป็นจำนวนมากในแต่ละเดือน จนต้องจ้างแรงงานในท้องถิ่นเข้ามาช่วยเสริม ซึ่งแต่ละรายก็มีรายได้ตั้งแต่ 4,000-6,000 บาท นับว่าไม่น้อยสำหรับรายได้ในชนบท แต่ถึงอย่างไรก็ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่มากนัก อาจเป็นเพราะปัจจัยหลายด้าน เช่น ประชาสัมพันธ์การทำรูปแบบใหม่ๆ หรือลายใหม่ๆ ซึ่งอาจเป็นรูปสัญลักษณ์ใหม่ที่สามารถดึงนักท่องเที่ยวหันมาสนใจได้ แต่ปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวัตถุมากทำ

ให้ผู้คนสนใจหัตถกรรมน้อยลง เพราะมีการศึกษาจึงอยากออกไปทำงานตามบริษัทเพราะมีรายได้ที่ดีและมั่นคงกว่า นักท่องเที่ยวบางคนให้ความสนใจแต่ไม่มีกำลังซื้อเพราะราคาค่อนข้างสูงเพราะเป็นงานที่ทำขึ้นด้วยมือทุกชิ้นตอนส่วนใหญ่ รายได้จะมาจากกลุ่มที่มาสั่งทำเพื่อนำไปขาย นักท่องเที่ยวตามวัดก็มีจำนวนไม่มากนัก และทางหน่วยงานราชการยังไม่มีส่งเสริมอย่างจริงจัง หน่วยงานควรให้ความรู้ในการออกแบบรูปแบบใหม่ๆและมีการประชาสัมพันธ์ในหัตถกรรมอย่างต่อเนื่อง

1.2.2 ปัญหาอุปสรรค ของการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียน ไบลานของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

งานช่างฝีมือพื้นบ้าน ประเภทเครื่องจักสาน “ปลาตะเพียนไบลาน” ถือเป็นงานหัตถกรรมที่มีคุณค่าสูง เป็นมรดกทางวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่ควรได้รับการอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ต่อไป

จากการไปศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านและจากการไปบันทึกภาพเคลื่อนไหวขั้นตอนการประดิษฐ์โดยละเอียด ซึ่งต้องใช้ความละเอียดอ่อน ความประณีตและความชำนาญเฉพาะตัวของช่างฝีมือพื้นบ้าน จึงขอสรุปปัญหาที่ได้อพบ ดังนี้

ปัญหาและอุปสรรคสอดคล้องกันทั้งสองตำบล จำแนกเป็นรายละเอียดต่อไปนี้

1) แหล่งวัตถุดิบ ปลาตะเพียนไบลานใช้วัตถุดิบที่สำคัญในการทำหัตถกรรม คือ ไบลานซึ่งจากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์พบว่า ปัจจุบันไบลานที่ใช้กันอยู่นั้นนำมาจาก 2 แหล่งสำคัญด้วยกันคือ จากแหล่งต้นลานที่เขตอำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีระยะทางห่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประมาณ 350 กิโลเมตร ในสภาวะราคาน้ำมันปัจจุบันค่อนข้างสูง ต้องใช้เงินค่าน้ำมันไป-กลับประมาณ 800-1,000 บาทต่อครั้ง หากรวมกับค่าซื้อไบลานด้วยซึ่งในปัจจุบันไบลานแห้ง ขายเป็นกิโลกรัมละ 100 บาท ในหนึ่งมัดน้ำหนัก 10 กิโลกรัมราคา 1,000 บาท ในหนึ่งครั้งที่เดินทางไปซื้อไบลาน บรรทุกเต็มคันรถได้ประมาณ 200 มัดหรือประมาณ 2,000 กิโลกรัมคิดเป็นเงินทั้งสิ้นประมาณ 20,000 บาทต่อหนึ่งเที่ยวแต่ถ้าหากให้พ่อค้าคนกลางนำไบลานจากอำเภอนาคีมาส่งที่อยุธยาเองจะเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อไบลานประมาณ 25,000 บาทต่อเที่ยวจากจำนวนมัดไบลานเท่ากัน แหล่งที่สองจากเขตอำเภอสี่ชมพู จังหวัดขอนแก่น ระยะทางห่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 450 กิโลเมตร หากเดินทางไปซื้อไบลานเองจะเสียค่าน้ำมันไป-กลับประมาณ 1,000 บาทต่อเที่ยวราคาไบลานใกล้เคียงกัน จะเห็นได้ว่า ต้นทุนในการซื้อ

วัตถุดิบใบลานสูงอยู่ไม่ใช่น้อยเพราะในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น จากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การทำปลาคะเพียนใบลานแล้วว่า ไม่ปรากฏว่ามีต้นลานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเลย

2) แรงงาน มีปัญหา มากเพราะ ไม่มีใครรับจ้างทำเนื่องจากค่าแรงน้อยและเป็นงานฝีมือนี่ต้องใช้ เวลา ถ้าผู้ประกอบการจ้างบางครั้งจะไม่คุ้มกับต้นทุน ดังนั้นผู้ประกอบการจึงต้องทำเองเพื่อลดต้นทุน อีกทั้งเครื่องใหม่ไม่สานต่อ งานหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ต่อจากครอบครัวเนื่องจากมีรายได้ที่น้อย

3) ด้านพ่อค้าคนกลาง จากการสัมภาษณ์พบว่า มีปัญหาเหมือนกันเกือบทุกร้านเพราะพ่อค้าคนกลางกดราคา ทำให้ไม่ค่อยมีกำไรและให้ราคาไม่เท่ากันทุกร้านเพราะดูจากความละเอียด ดีและลาย ซึ่งพ่อค้าคนกลางจะมารับสินค้าถึงที่

4) ด้านผู้ผลิต ปัจจุบันผู้ผลิตงานจักสานปลาคะเพียนใบลานจังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้นยังคงมีทำกันอยู่เฉพาะในครอบครัวเท่านั้น ดังนั้นจึงมีความเป็นไปได้ว่าในอนาคตหากหมดสิ้นยุคสมัยนี้แล้ว งานหัตถกรรมสานปลาคะเพียนใบลานซึ่งเป็นศิลปะและภูมิปัญญาที่คนรุ่นปู่ย่าตายายถ่ายทอดฝีมือในการทำงานจักสานปลาคะเพียนใบลานมากกว่า 200 ปีมาแล้วก็คงจะหมดสิ้นคนที่สืบทอดงานจักสานปลาคะเพียนใบลานอีกต่อไป

5) รายได้ จากการศึกษานี้เบื้องต้นพบว่า ผู้ผลิตปลาคะเพียนใบลานแทบทุกรอบครัวมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ประมาณ 2,800-4,500 บาทต่อเดือน ซึ่งเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับรายได้ขั้นต่ำของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมแล้ว ยังพบอีกว่าผู้ผลิตปลาคะเพียนใบลานเป็นอาชีพเสริมเป็นส่วนใหญ่ นั่น มีรายได้จากการทำงานเกี่ยวกับ การสานปลาคะเพียนใบลานเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่ารายได้จากการทำงานรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 5,300 บาทต่อเดือน รายได้จากการทำปลาคะเพียนใบลานในปัจจุบันยังน้อยกว่ามากเมื่อเปรียบเทียบกับ รายได้จากภาคอุตสาหกรรมจึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนรุ่นใหม่ในวัยทำงานไม่นิยมหันมาให้ความสนใจในการทำปลาคะเพียนใบลานลูกหลานของชาวอยุธยาเข้ามาสืบทอดศิลปะและภูมิปัญญา งาน

6) แหล่งจำหน่ายสินค้า การขยายตัวของร้านค้าและผู้จำหน่ายปลาคะเพียนใบลานใน ปลาคะเพียนใบลานมีสถานที่จำหน่ายไม่มากนักในพื้นที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผลมาจากรายได้จากการจำหน่ายปลาคะเพียนใบลานไม่มากหากเปรียบเทียบกับ การจำหน่ายสินค้าอื่น ๆ จึงไม่จูงใจให้ผู้คนหันมาทำร้านจำหน่ายปลาคะเพียนใบลานในอนาคตเมื่อจำนวนร้านค้าจำหน่ายปลาคะเพียนใบลานไม่เพิ่มมากขึ้นไปกว่า ในปัจจุบันก็อาจเป็นสาเหตุให้ร้านค้าที่มีอยู่เลิก

กิจการไปในที่สุดเมื่อรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำเนินกิจการหันไปทำมาค้าขายสินค้าอื่นๆ ที่ให้ผลตอบแทนมากกว่าการขายปลาตะเพียนโบราณ

7) ราคาสินค้า ปลาตะเพียนโบราณงานหัตถกรรมด้านจักสานศิลปะและภูมิปัญญาของชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา วางจำหน่ายเฉพาะที่ร้านจำหน่ายเท่านั้นหาซื้อจากที่อื่นๆเหมือนสินค้าอุปโภคบริโภคทั่วไปไม่ได้ ประกอบกับ สินค้า มีหลายขนาดหลายราคาให้เลือกซื้อตั้งแต่ขนาดใหญ่พิเศษที่มีราคาหลักพันบาทไปถึงหลายพันบาทต่อชุด ขนาดใหญ่ธรรมดาราคาอยู่ที่หลักพันบาทต่อชุด ขนาดปานกลางราคาตั้งแต่หลักร้อยไปถึงหลักพันบาทต่อชุด และขนาดเล็ก ราคาประหยัด ตั้งแต่หลักสิบบาทไปถึงหลักร้อยบาทต่อชุด จะเห็นได้ว่าปลาตะเพียนโบราณมีราคาที่ยกขึ้นสูงถึงเกือบสูงมากในบางชิ้นซึ่งโดยปกติคนทั่วไปไม่มีแรงจูงใจที่จะซื้อสินค้า เหล่านี้ นอกจากบุคคลพิเศษที่ต้องการซื้อไปใช้ในโอกาสสำคัญอย่างใดอย่างหนึ่งแต่ด้วยเหตุผลหลายอย่างที่ทำให้ราคาของปลาตะเพียนโบราณมีราคาแพง ต้นทุนด้านวัตถุดิบ แรงงานฝีมือ ระยะเวลาในการทำงานและอื่นๆ จึงทำให้ราคาของปลาตะเพียนโบราณแพงกว่าสินค้าบางอย่างในท้องตลาดทั่วไป ดังนั้นปัจจัยด้านราคาถืออาจเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้คนทั่วไปไม่นิยมซื้อปลาตะเพียนโบราณกัน

8) การเก็บรักษา การรักษาให้คงสภาพต้องसानให้เป็นตัวปลาให้เสร็จแล้วลงสี เพราะจะทำให้ไม่เป็นเชื้อรา ถ้าโบราณเป็นเชื้อราจะทำให้มีปัญหาในการลงสี นอกจากนี้ยังมีปัญหาของฝุ่นละอองที่เกาะติดกับตัวปลาที่ระบายสีเรียบร้อยแล้ว ซึ่งทำความสะอาดได้ยากและทำให้ราคาตก

9) นโยบายของภาครัฐ นโยบายของภาครัฐที่ชัดเจนที่สุดเกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ผ่านมามีเพียงแค่นโยบายส่งเสริมการผลิตสินค้าประจำชุมชนแต่ละตำบลที่ผ่านมามีชื่อเรียกว่า นโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการจัดอบรมในการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ครั้งนี้ที่ถือว่าเป็นนโยบายของภาครัฐที่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านมากที่สุด เพราะมุ่งเน้นให้ชาวบ้านในแต่ละตำบลสร้างสรรค์พัฒนางานฝีมือทางหัตถกรรมด้านต่างๆ ออกจำหน่ายเป็นสินค้า ประจำท้องถิ่นแล้ว แต่ว่า ท้องถิ่น ไหนถนัดหรือเชี่ยวชาญในงานหัตถกรรมในด้านใด ปลาตะเพียนโบราณ แต่ชาวบ้านยังไม่นิยมประกอบอาชีพนี้มากเท่าที่ควรซึ่งปัจจัยหลักคือรายได้ที่ค่อนข้างน้อยและเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลา ประกอบกับระยะหลังทางภาครัฐยังไม่มี การเข้ามาช่วยเหลือในทุกๆด้านอย่างจริงจัง

10) ค่านิยมสมัยใหม่ สังคมในยุคโลกาภิวัตน์มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมประเพณีหลายอย่างที่พัฒนาขึ้นใหม่ ปลาตะเพียนโบราณเป็นอีกหนึ่งในจำนวนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทางสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การดำรงอยู่

ของปลาตะเพียนโบราณในปัจจุบันนั้นเกี่ยวข้องกับรายได้จากการจำหน่ายสินค้าพื้นบ้านชนิดนี้ ผู้ผลิตจำนวนหนึ่งที่ยังคงยึดอาชีพการทำปลาตะเพียนโบราณในปัจจุบันแม้จะมีความผูกพันในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากเพียงใดก็ตาม แต่หากความนิยมของผู้บริโภคสมัยใหม่ไม่ให้ความสนใจที่จะซื้อหาผลิตภัณฑ์ชุมชนชนิดนี้แล้วย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้การดำรงชีพประจำวันของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำปลาตะเพียนโบราณอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เมื่อผู้บริโภคในยุคปัจจุบันหันไปให้ความสำคัญกับสินค้าทดแทนชนิดอื่น ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่องานหัตถกรรมสานปลาตะเพียนโบราณอย่างแน่นอน

1.2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน การสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปลาตะเพียนโบราณเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่เก่าแก่ที่สร้างรายได้ให้กับชุมชนมุสลิม แต่ปัจจุบันมีปัจจัยและอุปสรรคต่างๆทำให้หัตถกรรมพื้นบ้านนี้ยังไม่เป็นที่นิยมมากเท่าที่ควร ดังนั้นจึงมีได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้าน การสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง ดังต่อไปนี้

1) แนวทางการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบด้านวัตถุดิบ ซึ่งกลุ่มชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทองที่ทำหัตถกรรมสานปลาตะเพียน ที่มักจะประสบกับปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบในการนำมาจักสานปลาตะเพียน โดยเฉพาะโบราณ ซึ่งทำให้มักจะต้องไปซื้อโบราณต่อจากพ่อค้าคนกลางที่จังหวัดราชบุรี อีกทั้งยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพของโบราณที่ซื้อมา เนื่องจากเกิดเชื้อราได้ง่าย เพื่อการแก้ปัญหาในด้านการขาดแคลนวัตถุดิบนี้ กลุ่มชุมชนหัตถกรรมท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทองควรที่จะหันมาหาวัตถุดิบชนิดอื่นซึ่งหาได้ง่ายในเขตพื้นที่ของตนเองที่สามารถใช้ทดแทนโบราณได้ เช่น โบจาก โบไผ่ โบมะพร้าว โบลานที่ปลูกในพื้นที่ของตนเอง หรือแม้กระทั่งหลอดกาแฟพลาสติก ก็สามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบทดแทนโบราณได้เป็นอย่างดี

2) ปัญหาและอุปสรรคทางด้านแรงงานการทำหัตถกรรมจักสานปลาตะเพียนโบราณ ที่มักจะหาแรงงานที่ต้องการมาทำงานด้านนี้ได้น้อย เนื่องจากว่า การจักสานปลาตะเพียนโบราณ เป็นงานที่ต้องใช้เวลา ทักษะ และความสามารถอย่างมาก แต่ทว่า รายได้ค่าตอบแทนกลับไม่มากเท่าที่ควร ดังนั้น ภาครัฐและเอกชนจะต้องหาทางช่วยกันเพิ่มมูลค่าของงานหัตถกรรมปลาตะเพียนโบราณให้สูงขึ้น โดยทำการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เป็นสินค้าอัตลักษณ์ของชุมชนท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง และต้องส่งเสริมสนับสนุนหาพ่อค้าคนกลางเพื่อไปจำหน่ายต่อในราคาที่ยุติธรรมทั้งตลาดในประเทศและตลาดต่างประเทศ เพื่อให้ได้ราคาจำหน่าย

ที่สูงขึ้น ให้คุ้มกับเวลาและแรงงานการทำหัตถกรรมนี้ เมื่อมูลค่าของงานหัตถกรรมจักสานปลาตะเพียนโบราณมีมูลค่าสูงขึ้น ก็จะสามารถดึงดูดแรงงานให้เข้ามาทำงานด้านนี้มากขึ้น โดยการได้รับค่าแรงที่สูงขึ้น คุ้มค่ากับเวลาที่ต้องเสียไป นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนอาจช่วยกันรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพการจักสานปลาตะเพียนโบราณขึ้นมา เพื่อให้มีรายได้เสริมร่วมกันภายในกลุ่มหัตถกรรม

3) แนวทางการแก้ไขปัญหาพ่อค้าคนกลางที่มักจะกดราคารับซื้อจากชาวบ้านทำวาสุกรีและภูเขาทอง ที่ทำหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทนี้ รัฐบาลหรือองค์การบริหารส่วนตำบล ควรช่วยกันจัดตั้งสหกรณ์เพื่อควบคุมราคาของปลาตะเพียนโบราณให้ได้มาตรฐานและเป็นธรรม อีกทั้งภาครัฐควรสนับสนุนการส่งเสริมฝึกอบรมทางด้านการพัฒนากลยุทธ์ทางการตลาดให้กับกลุ่มชาวบ้านหัตถกรรม ให้สามารถทำตลาดได้เองเพื่อลดการพึ่งพาจากพ่อค้าคนกลาง นอกจากนี้แล้ว ทางภาครัฐและเอกชน ต้องช่วยกันส่งเสริมประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ โดยจัดความรับผิดชอบในด้านนี้ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อที่จะช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ซื้อจากทั่วประเทศโดยตรง เพื่อลดการพึ่งพาจากพ่อค้าคนกลาง

4) ปัญหาทางด้านการขาดแคลนแรงงานที่มาทำงานจักสานปลาตะเพียนโบราณตำบลทำวาสุกรีและตำบลภูเขาทอง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีไม่มากนักและมักจะเกิดการขาดช่วงการถ่ายทอดงานฝีมือหัตถกรรมประเภทนี้จากรุ่นสู่รุ่น ดังนั้น ภาครัฐบาลและภาคเอกชน ควรที่จะช่วยกันรณรงค์การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด โดยสร้างค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ให้หันกลับเข้ามาทำงานฝีมือในชุมชนบ้านเกิด เพื่อให้ครอบครัวอยู่พร้อมหน้ากัน อันจะนำมาซึ่งการช่วยกันผลิตงานจักสานหัตถกรรมชนิดนี้เป็นกลุ่มครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็ง และต้องช่วยกันรณรงค์การถ่ายทอดงานฝีมือหัตถกรรมจากรุ่นสู่รุ่นให้กับคนรุ่นใหม่ เพื่อให้เกิดความรู้ความชำนาญจนกระทั่งสามารถทำการจักสานปลาตะเพียนโบราณได้ด้วยตนเอง และช่วยสร้างอุตสาหกรรมภาคครัวเรือนของคนรุ่นใหม่เกิดขึ้น พร้อมกับการที่รัฐบาลจะต้องสร้างนโยบายร่วมกับวัฒนธรรมของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและกรมศิลปากร เพื่อส่งเสริมให้กับคนรุ่นใหม่รู้คุณค่าของวัฒนธรรมจังหวัดให้มากขึ้น

5) แนวทางการแก้ไขปัญหารายได้ที่น้อยของผู้ประกอบการงานหัตถกรรมจักสานปลาตะเพียนโบราณ สามารถทำได้โดยช่วยกันส่งเสริมหาช่องทางและขยายตลาดทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการจัดเพิ่มสถานที่จัดจำหน่ายงานหัตถกรรมประเภทนี้ ให้ตรงกับจุดที่รองรับนักท่องเที่ยวโดยตรง และช่วยกันส่งเสริมปลาตะเพียนโบราณให้เป็นหนึ่งในของที่ระลึกประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ว่าจะช่วยเพิ่มมูลค่าของตัวสินค้าได้สูงขึ้น อันจะช่วยเพิ่มรายได้ให้กับผู้ประกอบการจักสานปลาตะเพียนโบราณได้โดยตรง

6) แนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดตั้งสถานที่แสดงสินค้าที่ยังไม่อยู่ในจุดที่โดดเด่น อันเนื่องมาจากผู้ประกอบการด้านนี้ ไม่มีเงินทุนที่เพียงพอในการขยายร้านค้าจัดจำหน่ายของตนเองนั้น จำเป็นที่ภาครัฐจะต้องให้ทุนสนับสนุนแก่ช่างฝีมือพื้นบ้าน โดยการจัดตั้งเป็นศูนย์ภูมิปัญญาและศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ กระจายไปยังสถานที่ต่างๆตามจุดท่องเที่ยวของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งเป็นจุดที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติได้โดยตรง

7) แนวทางการแก้ไขปัญหาราคาจำหน่ายปลาตะเพียนโบราณที่ค่อนข้างสูง อันเนื่องมาจากมีต้นทุนปัจจัยการผลิตที่สูง ทำให้ผู้ซื้อไม่ค่อยนิยมซื้อ ภาคส่วนของรัฐบาล เช่น กรมส่งเสริมการส่งออกจะต้องเข้ามาช่วยเหลือผู้ประกอบการหัตถกรรมชนิดนี้ ส่งออกไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศให้กับกลุ่มชาวต่างชาติที่สนใจงานหัตถกรรมสินค้าจากประเทศไทย โดยให้การรับรองว่า ปลาตะเพียนจักสานโบราณนี้ เป็นหนึ่งในสินค้างานหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย

8) แนวทางการแก้ไขปัญหาการเก็บรักษาปลาตะเพียนโบราณเมื่อทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้รับทำการลงสีทันทีและทำการเคลือบเงา เพราะหากปล่อยทิ้งไว้ จะเกิดเชื้อราได้ง่ายและทำให้ราคาสินค้าลดลง นอกจากนี้ ยังต้องมีการส่งเสริมฝึกอบรม กลุ่มผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ ในด้านการวางแผนตลาดเพื่อที่จะควบคุมปริมาณการผลิตให้สอดคล้องกับปริมาณความต้องการซื้อ เพื่อป้องกันไม่ให้ผลผลิตออกมามากเกินความต้องการและเกิดต้นทุนในการเก็บรักษาที่สูง นอกจากนี้แล้ว ควรที่จะมีการส่งเสริมความรู้ด้านการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ ที่เป็นส่วนห่อหุ้มสินค้า โดยมีคุณภาพดีและราคาไม่แพงทำให้สามารถเก็บรักษาสินค้าได้เป็นระยะเวลานาน เพื่อรอการจัดจำหน่ายซึ่งจะช่วยลดการเน่าเสียของโบราณ โดยเปล่าประโยชน์ได้อีกทางหนึ่ง

9) แนวทางการแก้ไขปัญหาในด้านการขาดการส่งเสริมเพื่อการประกอบอาชีพการทำหัตถกรรมจักสานปลาตะเพียนโบราณในเชิงลึกนั้น รัฐบาลจะต้องเพิ่มการเพิ่มและสนับสนุนการฝึกอบรมให้มีการจักสานปลาตะเพียนโบราณอย่างเป็นระบบซึ่งเกี่ยวข้องโยงกับการบริหารจัดการ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และรัฐบาลควรเพิ่มเงินทุนสนับสนุนให้แก่ชุมชนและวิสาหกิจชุมชน ในด้านการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นตลอดทั้งความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆเพื่อถ่ายทอดกันภายในกลุ่มผู้ประกอบการหัตถกรรม เพื่อเพิ่มคุณภาพและมูลค่าของงานหัตถกรรมประเภทนี้ให้สูงขึ้น รวมทั้งภาครัฐควรเพิ่มเงินทุนและสนับสนุนเงินทุนให้กับผู้ประกอบการให้มากขึ้น ซึ่งปัญหาด้านเงินทุนนี้เป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับผู้ที่กำลังจะเข้ามาเป็นผู้ประกอบการรายใหม่

10) แนวทางการแก้ไขปัญหาที่คนรุ่นใหม่ไม่ค่อยให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านปลาตะเพียนโบราณที่ลดลงนั้น ทางสถาบันการศึกษาควรที่จะช่วยกันส่งเสริม

การเรียนการสอนให้กับนักเรียน ได้เห็นถึงคุณค่าของหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทย โดยเพิ่มเข้าไปในเนื้อหาของวิชาการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมของจังหวัด เพื่อให้คนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและมีความผูกพันกับมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศไทยมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ รัฐบาลและภาคเอกชนควรที่จะส่งเสริมในด้านการประชาสัมพันธ์เพื่อให้นักท่องเที่ยวรู้จัก ปลาตะเพียนโบราณมากยิ่งขึ้นและเห็นคุณค่าในมรดกวัฒนธรรมโดยจัดทำเผยแพร่เรื่องราวของหัตถกรรมการสานโบราณในรูปแบบโบชัวร์ แผ่นพับ เพื่อสร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวเล็งเห็นคุณค่าทางวัฒนธรรมส่งผลให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกซื้อปลาตะเพียนโบราณไปตกแต่งบ้านเรือน

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคและการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยมีรายละเอียดของการอภิปรายผลดังนี้

2.1 ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พบว่า การสานปลาตะเพียนเริ่มขึ้นในประเทศไทยได้ 200 กว่าปีมาแล้ว โดยชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่ในเรือ ตามริมแม่น้ำลำคลอง ซึ่งมีอาชีพค้าขายเครื่องเทศ (เรือแขกเทศ) เป็นผู้ริเริ่มทำขึ้น สันนิษฐานว่า ชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ใช้ชีวิตอยู่ในเรือ จึงมีความผูกพันกับชีวิตในแม่น้ำและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ค้นคว้ากับรูปร่างของปลาตะเพียน จึงได้พยายามประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเลียนแบบของจริง โดยครั้งแรกจะนำใบตอง ใบมะพร้าว ใบตาลมาเป็นวัสดุในการทำ ซึ่งจะไม่คงทนและเมื่อล่องเรือไปขายของทางเหนือเห็นใบลาน จึงนำมาใช้เป็นวัสดุในการประดิษฐ์ปลาตะเพียนทำให้มีอายุการใช้งานคงทนกว่า

โดยเริ่มแรกการสานปลาตะเพียนเป็นสิริธรรมชาติจากใบไม้ที่นำมาประดิษฐ์ ต่อมาเมื่อฝรั่งมาพบการสานปลาตะเพียนจากไบลาน จึงเขียนลายให้ดู (ลายก้นหอย) และนำสีมาระบายเพื่อให้เกิดความสวยงามสะดุดตา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนินยา กิตติสิทโท (2547) จากการศึกษาหัตถกรรมจักสานเตยปาหนันในจังหวัดกระบี่และจังหวัดตรังของ ธนินยา กิตติสิทโท พบว่า หัตถกรรมจักสานเตยปาหนัน ใช้อุปกรณ์น้อยชิ้น การทำต้องอาศัยทักษะความชำนาญและมีมือช่างจักสานกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของทั้งสองจังหวัดเหมือนกัน รูปแบบผลิตภัณฑ์และลวดลายพัฒนาไปตามความต้องการของตลาด ความสัมพันธ์ระหว่างหัตถกรรม จักสานกับวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมพบว่า จากอดีตผลิตใช้ในชีวิตรประจำวัน และเป็นอาชีพเสริม แต่ปัจจุบันภาครัฐสนับสนุนทำให้เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพิ่มรายได้และกลายเป็นอาชีพหลักในอนาคตมีแนวโน้มของตลาดที่กว้างมากขึ้น แต่เมื่อเข้าสู่ระบบอุตสาหกรรมส่งผลให้การถ่ายทอดรูปแบบ และเอกลักษณ์ดั้งเดิมที่สืบทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่เลือนหายไป ซึ่งเป็นลักษณะเดียวกันกับการสานปลาตะเพียนไบลานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาโดยชาวแต่มุสลิมที่ประกอบอาชีพสานปลาตะเพียนไบลานได้มีการพัฒนา

โดยเริ่มใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ใบมะพร้าว ไบลานและใบตาล เป็นต้น นำมาสานแล้วทาสีสีน้ำตาล ปลาตะเพียนที่แขวนเหนือเปลเด็กนั้น ส่วนมากเขานิยมใช้สีแดง ทั้งนี้เพราะสีแดงเป็นสีเข้ม สะดุดตา เด็กๆ เห็นก็จะเบนความสนใจมาอยู่กับสิ่งสะดุดตา อาจจะไขว่คว้าตามประสาเด็ก พวงปลาตะเพียนแกว่งตุ้ตึง ไปมานานๆ เข้าเด็กก็เพลิดเพลิน ไม่ร้องกวนและหลับง่าย เพื่อให้แม่สามารถปลีกตัวไปทำงานได้ จึงทำให้ปลาตะเพียนมีความใกล้ชิดกับเด็กไทยของเราตั้งแต่วัยอยู่ในวัยทารก ความสัมพันธ์ของการสานไบลานปลาตะเพียนจึงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวไทยมุสลิมมาตั้งแต่วัยเด็กจนถึงผู้ใหญ่ พัฒนาการหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนไบลานตำบลท่าวาสกรีและตำบลทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา หัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยไบลานยังได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่มากนักอาจเป็นเพราะปัจจัยหลายด้าน เช่น ประชาสัมพันธ์การทำรูปแบบใหม่ๆ หรือลายใหม่ๆ ซึ่งอาจเป็นรูปสัญลักษณ์ใหม่ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวหันมาสนใจได้ ซึ่งสอดคล้องกับ คลังแห่งภูมิปัญญาและมรดกวัฒนธรรม (2545, น. 252-253) ที่กล่าวว่า ปลาตะเพียนไบลาน เป็นสินค้าประเภทหัตถกรรมที่ผลิตกันในครัวเรือนและนำมาจำหน่ายเป็นของฝากหรือของที่ระลึกในช่วงเทศกาลต่างๆ การพัฒนารูปแบบให้เป็นที่พอใจลูกค้า จึงมีความเป็นกลุ่มสานปลาตะเพียนได้มีการพัฒนาตนเองโดยเข้ารับการศึกษาอบรมในเรื่องการพัฒนาแบบผลิตภัณฑ์การสร้างสรรคผลงานใหม่ๆ กลุ่มได้นำไบลานมาประดิษฐ์เป็นรูปแรก สีเสื้อและปลาขนาดต่างๆตามความต้องการของลูกค้า แต่ปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวัตถุมากทำให้ผู้คนสนใจหัตถกรรมน้อยลง เพราะมีการศึกษาจึงอยากออกไป

ทำงานตามบริษัทเพราะมีรายได้ที่ดีและมั่นคงกว่า นักท่องเที่ยวบางคนที่ให้ความสนใจแต่ไม่มีกำลังซื้อเพราะราคาค่อนข้างสูงเพราะเป็นงานที่ทำขึ้นด้วยมือทุกชิ้นตอนส่วนใหญ่ รายได้จะมาจากกลุ่มที่มาสั่งทำเพื่อนำไปขาย นักท่องเที่ยวตามวัดก็มีจำนวนไม่มากนัก และทางหน่วยงานราชการยังไม่มีการส่งเสริมอย่างจริงจัง

หน่วยงานควรให้ความรู้ในการออกแบบรูปแบบใหม่ๆ และมีการประชาสัมพันธ์ในหัตถกรรมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสารสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550, น. 19) ความทันสมัยเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวทำให้มีการปลูกฝังจินตนาภาพสมัยใหม่ ซึ่งเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเคลื่อนต่างๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม อันเป็นตัวนำความทันสมัยมาสู่สังคม ปัจจุบันงานสานปลาตะเพียนโบราณยังคงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว ทั่วประเทศไทย จนกล่าวได้ว่าใครก็ตามที่เดินทางไปยังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะไม่ลืมและซื้อปลาตะเพียนสานโบราณติดมือกลับไป นอกจากนี้ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางไปยังพื้นที่ เมื่อพบงานหัตถกรรมโบราณต่างให้ความสนใจและทิ้งในความคิดสร้างสรรค์ของคนไทย จนหลายคนกลายเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าชนิดนี้ไปยังประเทศของตนจากความพอใจของผู้พบเห็น ส่งผลให้ปลาตะเพียนสานโบราณยังคงได้รับความนิยมต่อไป และทำให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างงานของชาวบ้านในชนบทได้มีงานทำ และที่สำคัญเป็นการสืบสานอนุรักษ์ ศิลปะ ภูมิปัญญาไทยให้คงไว้

2.2 ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสุกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ปัญหาอุปสรรคของการประกอบอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้านตำบลท่าวาสุกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัญหาและอุปสรรคในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยโบราณมีปัจจัยหลายด้าน โดยที่แยกเป็นประเด็นที่สำคัญได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 ปัญหาด้านการขาดแคลนวัตถุดิบ ในการนำมาทำปลาตะเพียนจักสานโบราณในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยานั้น จากการสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องกับการทำปลาตะเพียนโบราณเล่าว่า ไม่ปรากฏว่ามีต้นลานอยู่ในพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเลยซึ่งคงจะนำไปเป็นประเด็นศึกษาต่อไปว่า แท้ที่จริงแล้ว ในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีต้น ลานหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับ หนังสือคลังแห่งภูมิปัญญาและมรดกหัตถกรรม (2545, น. 245-255)

2.2.2 ปัญหาในเรื่องของค่าจ้างแรงงานที่ต่ำ ในการทำปลาตะเพียนจักสานโบราณ เมื่อทำการศึกษาในเชิงลึกในด้านของจ้างแรงงานที่ได้จากการจักสานปลาตะเพียนโบราณ พบว่า ชาวบ้านที่ทำปลาตะเพียนโบราณ จะมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่วันละ 90-160 บาท ซึ่งคิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ เดือนละ 2,500-4,800 บาทเท่านั้น ซึ่งถือว่าไม่สูงมากนัก เมื่อเทียบกับทักษะฝีมือ และเวลาที่ต้องเสียไปในการจักสานปลาตะเพียน

2.2.3 ปัญหาและอุปสรรคทางด้านของพ่อค้าคนกลาง ซึ่งทำการขายโบราณให้กับ กลุ่มชาวบ้านท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง เพื่อที่จะนำมาจักสานเป็นปลาตะเพียนโบราณนั้น พบว่า ชาวบ้านมักจะซื้อโบราณผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งโบราณที่รับซื้อมาก็จะผ่านการย้อมสีแล้ว แต่สีที่ย้อมมักจะมีคุณภาพไม่ดี รวมทั้งเกิดปัญหาสีตก อีกทั้งในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านท่าวาสกรีจะรับซื้อโบราณจากพ่อค้าคนกลางในราคาที่แพงขึ้น ซึ่งจะรับซื้อกันในราคาสูงถึงลูกละ 600-700 บาท อีกทั้งลานที่ชาวบ้านรับซื้อมานั้น ยังไม่ได้ถูกเลียขัด ซึ่งชาวบ้านจะต้องนำลานมาเลียขัดเอง ซึ่งก็จะทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปอีก นอกจากนี้แล้ว เมื่อชาวบ้านกลุ่มหัตถกรรมได้ทำการจักสานสินค้า เรียบร้อยแล้ว ก็มักจะมียกพ่อค้าคนกลางเข้ามารับซื้อแบบเหมาเป็นจำนวนมาก โดยการกดราคาที่ต่ำกว่าความเป็นจริง ทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่น้อย

2.2.4 ปัญหาในด้านการขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือในการทำปลาตะเพียนโบราณ จักสาน ในส่วนของจำนวนแรงงานการทำหัตถกรรมปลาตะเพียนจักสานโบราณ ของชาวบ้าน ชาวบ้านท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า จำนวนแรงงานในการผลิตปลาตะเพียนจักสาน ในปัจจุบันนี้ มีจำนวน ไม่มากนัก และแรงงานส่วนใหญ่ก็อยู่ในวัยกลางคนขึ้นไป อีกทั้งยังขาดแคลนแรงงานที่เป็นคนรุ่นใหม่ เข้ามาช่วยกิจการ ครัวเรือนของตน จากการสำรวจจากการสุ่มตัวอย่างชาวบ้านท่าวาสกรีผู้ที่ทำปลาตะเพียน จำนวน 30 คน พบว่า แรงงานทั้งหมด มีอายุตั้งแต่ 30 ปีขึ้นไป นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์ครอบครัวหนึ่งของชุมชนท่าวาสกรีที่ทำหัตถกรรมการจักสานปลาตะเพียนโบราณ กล่าวว่า ในปัจจุบัน กลุ่มเครือข่าย ญาติพี่น้องของตนที่ทำปลาตะเพียนโบราณ เหลืออยู่เพียงแค่ประมาณ 10 ครัวเรือน เท่านั้น อีกทั้งในปัจจุบันนี้ ชุมชนหลายแห่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ทำปลาตะเพียนจักสาน จะพบผู้ที่ทำเป็น อาชีพหลักน้อยมาก โดยส่วนใหญ่จะทำเป็นอาชีพเสริมเท่านั้น

2.2.5 ปัญหาทางด้านรายได้ที่ต่ำของผู้ที่ทำอาชีพจักสานปลาตะเพียนโบราณ จาก การศึกษาพบว่า ในเรื่องของค่าจ้างแรงงานที่ได้จากการจักสานปลาตะเพียนโบราณ พบว่า ชาวบ้าน ที่ทำปลาตะเพียนโบราณตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง จะมีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่วันละ 90-160 บาท ซึ่งคิดเป็นรายได้เฉลี่ยต่อเดือนที่ เดือนละ 2,500-4,800 บาทเท่านั้น ซึ่งถือว่าไม่สูงมากนัก เมื่อเทียบกับทักษะฝีมือ และเวลาที่ต้องเสียไปในการจักสานปลาตะเพียน

2.2.6 ปัญหาในด้านการจัดหาสถานที่ตั้งที่เหมาะสม เพื่อเป็นแหล่งจำหน่ายปลา

ตะเพียนใบลาน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ประกอบการจักสานปลาตะเพียนใบลานกลุ่ม OTOP กำลังประสบกับปัญหาการขาดสถานที่จัดจำหน่ายที่มีไม่ทั่วถึงซึ่งทำให้ไม่สามารถขายสินค้าได้ในราคาที่เป็นธรรม และจำต้องยอมขายต่อกับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาดอย่างมาก ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัญหาสำคัญที่ทำให้ผู้ประกอบการด้านหัตถกรรมนี้มีรายได้ที่ค่อนข้างต่ำ และในตัวจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเอง ก็ยังขาดการรณรงค์ด้านโครงการตลาดนัดชุมชน ตั้งในตำแหน่งที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างตรงจุด เพื่อที่จะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและรายได้ของชาวบ้าน โดยที่ไม่ผ่านการรับซื้อด้วยราคาที่ต่ำจากพ่อค้าคนกลางอีกด้วย

2.2.7 ปัญหาด้านราคาจำหน่ายปลาตะเพียนใบลานที่ค่อนข้างมีราคาแพง

เนื่องจากต้องใช้ต้นทุนการผลิตที่สูง ในส่วนของต้นทุนการผลิตปลาตะเพียนใบลาน จากการทำวิจัยพบว่า การผลิตปลาตะเพียนใบลานของชาวบ้านท่าवासูกกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นั้น ต้องใช้เวลาและผ่านต้นทุนในการผลิตหลายขั้นตอน ทำให้ท้ายที่สุดแล้ว ราคาปลาตะเพียนใบลานที่วางจำหน่ายในท้องตลาด มักจะมีราคาที่สูง โดยที่การผลิต จะอาศัยการแบ่งงานระหว่างครัวเรือนมากขึ้น เนื่องจากว่าในแต่ละครัวเรือน มักจะขาดแคลนเงินทุนที่จะนำไปซื้อวัตถุดิบ จึงต้องมีการแบ่งงานกันทำระหว่างครัวเรือน โดยที่ผู้ผลิตแต่ละราย จะเลือกผลิตส่วนประกอบของปลาตะเพียนใบลานตามที่ตนเองถนัด เช่น บ้านหนึ่งอาจจะสานเฉพาะตัวปลา อีกบ้านหนึ่งอาจจะสานเฉพาะกระโجمที่ยังมาลงสี ในขณะที่อีกบ้านหนึ่งจะทำเฉพาะการลงสีที่ตัวปลา ดังนั้น เมื่อทำปลาออกมาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทำให้ต้องใช้ต้นทุนที่สูง และทำให้ราคาขายตามท้องตลาดมักมีราคาแพง อีกทั้งต้นทุนวัตถุดิบด้านอื่นๆ เช่น ลาน สี และอุปกรณ์ ซึ่งนับวันก็จะมีราคาที่สูงขึ้น

2.2.8 ปัญหาทางด้านการเก็บรักษาปลาตะเพียนใบลาน สำหรับปลาตะเพียนใบ

ลานที่ได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว มักจะเกิดปัญหาทางด้านความชื้น ที่อาจเกิดขึ้นกับตัวปลาได้ง่าย และจะเกิดปัญหาทางด้านเชื้อราขึ้นที่ตัวปลาตามมา นอกจากนี้ ปลาตะเพียนใบลานที่ได้ระบายสีเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะเกิดปัญหาฝุ่นละอองมาจับที่ตัวปลาได้ง่าย ส่งผลให้ปลาตะเพียนสกปรกจากฝุ่นละอองและทำความสะอาดได้ยาก และเมื่อนำไปขายจะทำให้ได้ราคาไม่คุ้มค่า

2.2.9 ปัญหาในด้านของการขาดการส่งเสริมเพื่อการประกอบอาชีพการจักสาน

ปลาตะเพียนใบลานในเชิงลึกนั้น พบว่า หน่วยงานราชการ องค์กรท้องถิ่น สถานศึกษา และเอกชน ต่างๆยังขาดการสนับสนุนการเผยแพร่องค์ความรู้งานสานปลาตะเพียนใบลาน โดยยังไม่มี การการจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างจริงจังแก่ผู้สนใจ รวมทั้งขาดการสาธิตตามสถานศึกษา งานแสดงสินค้าต่างๆ ให้แพร่หลายยิ่งขึ้น รวมทั้งขาดการประชาสัมพันธ์สร้างแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวหันมา

สนใจหัตถกรรม อีกทั้ง นานๆ ครั้งจึงจะมีการจัดสถานที่จำหน่ายให้เป็นจุดเด่นพร้อมทั้งมีการสาธิตวิธีการสานและให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านนี้ส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้การสานปลาตะเพียนโบราณ

2.2.10 ปัญหาทางด้านค่านิยมของคนรุ่นใหม่ ที่ให้ความสำคัญกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เป็นมรดกของไทยลดน้อยลงนั้น จากการให้สัมภาษณ์ของผู้อนุรักษ์การจักสานปลาตะเพียนกลุ่มหนึ่ง ได้เล่าว่า นับวัน คนรุ่นใหม่มีแต่จะเห็นคุณค่าของงานหัตถกรรมประเภทนี้ลดน้อยลง ในขณะที่ชาวต่างชาติ กลับชื่นชมงานศิลปะการจักสานปลาตะเพียนมากยิ่งขึ้น ทำให้กลุ่มของตนต้องอดทนสืบสานวัฒนธรรมต่อไป เพราะเกรงว่าจะสูญหาย โดยที่ทุกวันนี้ ทางกลุ่มได้ออกเดินสายเพื่อที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ให้มากขึ้น แต่ทว่าทางกลุ่มได้พบว่า ได้รับความสนใจจากการถ่ายทอดจากคนในประเทศไทย น้อยมาก ในทางตรงกันข้าม งานแสดงกลับได้รับความนิยมน้อยลงจากการไปสาธิตในต่างแดน นั้นแสดงให้เห็นว่า ความนิยมและการตระหนักถึงคุณค่าด้านงานศิลปะและหัตถกรรมของคนรุ่นใหม่ได้ลดความนิยมลงอย่างมาก ซึ่งถ้าละเลยความสำคัญทางด้านนี้ต่อไป งานหัตถกรรมสานปลาตะเพียนโบราณซึ่งเป็นศิลปะและภูมิปัญญาที่คนรุ่นปู่ย่าตายายถ่ายทอดฝีมือในการทำงานจักสานปลาตะเพียนโบราณมากกว่า 200 ปีมาแล้วก็คงจะหมดสิ้นคนที่สืบทอดงานจักสานปลาตะเพียนโบราณอีกต่อไป และรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีของ สจ๊วต (Steward, 1967) สนใจที่จะอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในชุมชนระดับจุลภาค เช่น หมู่บ้านในชนบท หรือชุมชนขนาดเล็กในเมือง เขาได้มีโครงการศึกษา กระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชุมชนขนาดเล็ก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวไร่ชาวนา ในท้องถิ่นต่างๆ เช่น เอเชีย อเมริกา และยุโรป ทำให้เขาพบกระบวนการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยในท้องถิ่นต่าง มีความแตกต่างด้วยเงื่อนไข สังคม และวัฒนธรรมดั้งเดิม ทำให้ยากต่อการสรุปทฤษฎีอย่างเป็นสากลได้ แต่เขาได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมบางประการสำหรับการศึกษาต่อไป คือ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องคุณค่าของชีวิต เมื่อระบบเงินตราเข้ามาในสังคม ประเพณี ปัจเจกบุคคล จะถูกรบกวน ด้วยความคิดเรื่องกำไร และผลประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม การช่วยเหลือตอบแทนจะถูกลดความสำคัญลง การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความสมานฉันท์ของชุมชน ผลกระทบที่ตามมาจากการที่คนรุ่นหลังมีคุณค่าและเป้าหมายของชีวิตที่แตกต่างออกไป ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างคนที่ต่างรุ่นกัน ซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งและทำให้ความสมานฉันท์ของชุมชนลดลง และ การเปลี่ยนแปลงในเรื่องเศรษฐกิจ ชาวนา ชาวไร่ อาจสูญเสียที่นาอื่น เนื่องจากหนี้สินที่เป็นผลจากการลงทุนการเกษตรด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ ระบบภาคสินค้าเกษตรที่ไม่แน่นอน การซื้อสินค้าอุปโภค บริโภคทำให้ชาวนากลายเป็นแรงงานอุตสาหกรรมหรือแรงงานเกษตรขนาดใหญ่

2.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบราณ ของชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

การผลิตหัตถกรรมการสานโบราณปลาตะเพียนมีปัจจัยอุปสรรคต่างๆ ที่ต้องหาแนวทางในการแก้ไข ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้คือ

2.3.1 แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้านแหล่งวัตถุดิบ ปลาตะเพียนสานโบราณใช้โบราณเป็นวัตถุดิบที่สำคัญแต่ปัจจุบันโบราณที่นำมาใช้สานมาจากแหล่งต้นลานที่เขตอำเภอนาคี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่ปรากฏว่ามีต้นลานอยู่ภายในพื้นที่ อาจจะจัดสรรวัตถุดิบอื่นๆมาทดแทนโบราณ เช่น ใบมะพร้าว ใบตาล ใบไม้ หรือแม้กระทั่งพลาสติกที่มีลักษณะคล้ายโบราณหรือหลอดกาแฟซึ่งปัจจุบันมีการใช้หลอดกาแฟนำมาทดแทนโบราณเพื่อประดิษฐ์เป็นปลาตะเพียนได้ ซึ่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ทดแทนโบราณเหล่านี้ จะต้องเป็นสิ่งที่หาได้ง่ายภายในพื้นที่ตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง สำหรับแนวคิดทางทฤษฎีที่ช่วยสนับสนุนแนวทางนี้ก็คือ ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของ Julian Steward (1995) ซึ่งมุ่งศึกษาการปรับตัวภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยพยายามที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมให้ดีที่สุดโดยยึดเอาลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ เป็นหลัก ซึ่งในกรณีเช่นนี้คือ การหาวัตถุดิบที่อยู่ในเขตพื้นที่ของตนเอง และลดการส่งวัตถุดิบจากพื้นที่หรือจังหวัดอื่น ซึ่งเป็นการสิ้นเปลืองมากขึ้น

2.3.2 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านแรงงาน ปัจจุบัน ไม่มีแรงงานรับจ้างสานปลาตะเพียนเนื่องจากผลตอบแทนน้อยและเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลานาน จึงไม่เป็นที่สนใจของคนในชุมชน ผู้นำชุมชนอาจตั้งกลุ่มอาชีพขึ้นมาเพื่อให้คนในชุมชนหันมาสนใจการสานปลาตะเพียนเพิ่มมากยิ่งขึ้นเพื่อให้มีรายได้เสริมร่วมกันภายในกลุ่มซึ่งแนวทางการแก้ไขนี้ ได้รับการสนับสนุนโดยทฤษฎีสถิติสภาพการพัฒนาและแพร่กระจาย ซึ่งเชื่อมโยงกับทรัพยากรมนุษย์ในแง่ของการฝึกอบรมให้มีการพัฒนา รวมทั้งต้องมีการใช้ภาวะผู้นำ ซึ่งในที่นี้คือ รัฐบาล, ภาคเอกชนรวมทั้งผู้นำชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนา

2.3.3 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านพ่อค้าคนกลาง จากการศึกษาพบว่าผู้ประกอบการมีปัญหาพ่อค้าคนกลางกดราคาภาครัฐหรือองค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดตั้งสหกรณ์เพื่อควบคุมราคาของผลิตภัณฑ์ให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่เหมาะสม นอกจากนี้ ทางจังหวัดต้องช่วยกันส่งเสริมปลาตะเพียนโบราณ ให้เป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยการช่วยกันโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ โดยเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรจังหวัด เกษตรอำเภอ หรือ องค์การบริหารส่วนตำบล ให้เปรียบเสมือนพนักงานขายที่ช่วยประชาสัมพันธ์

ให้กับผู้ซื้อโดยตรงซึ่งก็ตรงกับแนวคิดของทฤษฎีสถิติสภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย โดยใช้ ประจักษ์ทางด้านการศึกษาเกี่ยวกับโลกภายนอกเพื่อให้เกิดการพัฒนา รวมถึงช่วยประชาสัมพันธ์ให้กับ ผู้ประกอบการได้ทราบถึงการจัดงานแสดงสินค้าในเขตพื้นที่ต่างๆ เพื่อที่จะลดการพึ่งพาจากพ่อค้า คนกลางให้น้อยลง

2.3.4 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านผู้ผลิต ปลาดิบเขียนसानโบราณ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาซึ่งทำอยู่ในเฉพาะครอบครัวเท่านั้นถ้าไม่มีการถ่ายทอดสู่ลูกหลานอาจทำให้ หัตถกรรมนี้ค่อยๆสูญหายไปภาครัฐหรือภาคเอกชนควรสร้างแบบนโยบายร่วมกับวัฒนธรรม จังหวัดหรือกรมศิลปากร ส่งเสริมให้คนรุ่นใหม่รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประจำจังหวัด นอกจากนี้ แล้ว ทางภาครัฐและเอกชน ต้องร่วมมือกัน ทำการรณรงค์การปลูกจิตสำนึกรักบ้านเกิด อย่างต่อเนื่อง โดยการช่วยกันรณรงค์สร้างค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ หันกลับมาทำงานฝีมือในชุมชน บ้านเกิดเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการอยู่พร้อมหน้าเป็นครอบครัวหัตถกรรมที่สมบูรณ์ และส่งเสริมจาก ฝักอบรมการจักสานปลาดิบเขียนจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อถ่ายทอดให้กับคนรุ่นใหม่ เมื่อได้เรียนรู้ทักษะการ จักสานนั้นแล้วจนเกิดความชำนาญ ก็สามารถทำการจักสานปลาดิบเขียนได้ด้วยตัวเองเพื่อทำให้เกิด อุตสาหกรรมภาคครัวเรือน ซึ่งแนวทางการแก้ไขนี้ สอดคล้องกับแนวคิดด้านการพัฒนาคน ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยเน้นให้ประชาชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยตนเองโดยพึ่งพาปัจจัย ภายนอกให้น้อยที่สุด และมีเป้าหมายรองลงมา นั่นก็คือการพัฒนาอาชีพเสริม

2.3.5 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านรายได้ จากการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการแทบทุกครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ที่ 2,800-4,500 บาทต่อเดือน ซึ่งเป็นรายได้ ที่ยังถือว่าน้อยมากในแนวทางการแก้ไขปัญหาคือเป็น ไปได้ยากมาก ต้องอาศัยภาครัฐหรือ ภาคเอกชนเข้ามาดูแลในเรื่องการขยายสถานที่จำหน่ายหรือประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ ให้ หัตถกรรมเป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยวมากขึ้น

2.3.6 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านแหล่งจำหน่ายสินค้า ปัจจุบันใน จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีร้านค้าปลาดิบเขียนโบราณไม่มากนัก เพราะรายได้จากการจำหน่ายปลา ดิบเขียนไม่มากถ้าเปรียบเทียบกับสินค้ารูปแบบอื่นๆ ภาครัฐหรือภาคเอกชนควรจัดสถานที่จำหน่าย ในรูปแบบตลาดแสดงสินค้าหัตถกรรม โดยเลือกทำเลให้เป็นจุดเด่นและอยู่ตรงจุดที่เป็นแหล่ง ท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งวิธีการแก้ปัญหาโดยการจัดตั้งสถานที่จัดจำหน่ายที่โดดเด่น และตรงจุดเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีแนวคิดเรื่องชุมชนและ สังคม ที่ Adam(2001) ได้กล่าวไว้ว่า สังคมในชุมชนจะรุดหน้าได้นั้น ต้องมีการปรับสภาพนิเวศน์ ให้ทันสมัยและเป็นระเบียบ (Economical Modernization) โดยเน้นไปที่ การวางแผน, การจัดการ,

การควบคุม, และการใช้อย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถจัดตั้งสถานที่วางจำหน่ายปลาตะเพียนसानไบลานได้อย่างเหมาะสมที่สุด

2.3.7 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านราคาสินค้า ราคาของปลาตะเพียนसानไบลานมีหลายราคาให้เลือกซื้อ แต่ก็ยังเป็นราคาที่สูงตั้งแต่หลักร้อยจนถึงหลักพันบาทต่อชุด จึงทำให้นักท่องเที่ยวหรือคนทั่วไปไม่มีแรงจูงใจที่จะซื้อสินค้า ทางผู้ประกอบการอาจเปลี่ยนกลุ่มเป้าหมายเป็นชาวต่างชาติที่สนใจในงานช่างฝีมือที่เป็นเอกลักษณ์ของประเทศไทยซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าโดยให้การรับรองว่าเป็นสินค้าหัตถกรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองไทย ซึ่งจะช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้าได้อย่างแน่นอน สำหรับทฤษฎีที่มารองรับการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านนี้ก็คือทฤษฎีศักยภาพการพัฒนาและการแพร่กระจาย (Diffusion Theory) โดยการใช้สังกับ1ตัวคือการติดต่อกับโลกภายนอก ซึ่งอธิบายว่า พัฒนาการเกิดจากการติดต่อกันระหว่างสังคม โดยเฉพาะสังคมที่ด้อยพัฒนาที่ทำการติดต่อกับสังคมที่พัฒนาแล้วซึ่งจะทำให้สังคมที่ด้อยการพัฒนา มีระดับการพัฒนาที่สูงขึ้น ซึ่งเทียบได้กับการแสวงหาตลาดต่างประเทศในประเทศที่พัฒนาแล้วที่มีกำลังซื้อสูง และให้ความสนใจกับงานหัตถกรรมของไทย

2.3.8 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคด้านการเก็บรักษา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานหัตถกรรมอาจจัดอบรมโดยผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนี้แก่ผู้ประกอบการ เพื่อให้ผู้ประกอบการรู้จักวิธีการและแนวทางในการรักษาให้คงสภาพมากขึ้น โดยเฉพาะวิธีการป้องกันไม่ให้เกิดความชื้นและฝุ่นละอองมาจับที่ตัวปลาที่ระบายสีเสร็จเรียบร้อยแล้ว โดยการให้ความรู้และการฝึกอบรมวิธีการรวมทั้งแนะแนวทางในการเก็บรักษาให้คงสภาพได้ยาวนานเช่นนี้ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาความรู้และความคิดทางด้านเศรษฐกิจโดยเน้นการศึกษาภาคปฏิบัติคือสอนความรู้ที่นำไปใช้ได้ในชีวิตจริงและพัฒนาด้านการรู้จักและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้ไปตามเป้าหมายการพัฒนาของ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผนการตลาดโดยการควบคุมทั้งคุณภาพและปริมาณของสินค้าที่ผลิตให้มีความพอดีกับความต้องการของตลาดในช่วงนั้นๆ ไม่ใช่ผลผลิตออกมามากเกินไปเกินความต้องการของตลาดและยังต้องมาเสียค่าดูแลด้านการเก็บรักษาสินค้าเพิ่มอีก

2.3.9 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในเรื่องนโยบายของภาครัฐ ปัจจุบันภาครัฐเข้ามาช่วงส่งเสริมในด้านสินค้าประจำชุมชนและนโยบายหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์และการจัดอบรมในรูปแบบผลิตภัณฑ์ทั้งหมดนี้ถือว่าเป็นนโยบายที่ตรงจุดกับผู้ประกอบการแต่ชาวบ้านก็ยังไม่นิยมประกอบอาชีพนี้เพราะมีรายได้ที่ค่อนข้างน้อย เพราะฉะนั้นรัฐบาลหรือภาคเอกชนจะต้องหาแนวทางการแก้ไขระดับรากฐานหมายถึงแก้ไขปัญหาตั้งแต่รากฐานปัญหาที่แท้จริงของงานหัตถกรรมนี้ รัฐบาลจะต้องเพิ่มการให้ความรู้และฝึกอบรมการจักสานปลาตะเพียน

โบลานอย่างเป็นระบบ การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ รวมทั้งจัดให้มีการอบรมในรูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ได้รับการสนับสนุนจากแนวคิดเรื่องชุมชนและสังคมของ Adams (2001) โดยเลือกที่จะยึดหลักชุมชนแบบ Gemeinschaft ซึ่งเป็นเศรษฐกิจที่มีพื้นฐานอยู่ในครัวเรือน ซึ่งครอบครัวจะเป็นหน่วยการผลิตหลัก และยึดเอาเทคโนโลยีส่วนใหญ่ที่เคยใช้ปฏิบัติกันมาเป็นหลัก รวมทั้งยึดถือคำสอนและกฎระเบียบที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

3.3.10 แนวทางการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคค่านิยมสมัยใหม่ ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่พัฒนามากขึ้น ปลาตะเพียนโบลานเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สถาบันการศึกษาต่างๆ ควรให้ความสำคัญปลูกฝังให้เด็กรุ่นใหม่รู้จักมรดกทางวัฒนธรรมนี้ โดยอาจเพิ่มเข้าไปในเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับวัฒนธรรมของจังหวัด เพื่อเป็นอีกทางหนึ่งทำให้คนรุ่นหลังรู้จัก และมีความผูกพันในมรดกทางวัฒนธรรมขึ้นนี้ แนวทางหนึ่งให้คนรุ่นหลังได้รู้จักและมีความผูกพันในมรดกวัฒนธรรมขึ้นนี้ ซึ่งแนวทางการแก้ไขปัญหาด้านนี้สามารถนำทฤษฎีความทันสมัยด้วยการสื่อสาร (Communication Theory of Modernization) เข้ามาช่วยอธิบายได้ โดยที่ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า เราสามารถใช้หนังสือเพื่อให้เกิดการสื่อสารเพื่อให้เกิดการพัฒนา นอกจากนี้ยังกล่าวด้วยว่า การพัฒนาจะเกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ ซึ่งจะก่อให้เกิดการขัดเกลาทางสังคมสมัยใหม่ซึ่งก็จะเป็นตัวทำให้เกิดการปลูกฝังในจินตภาพสมัยใหม่ อันจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งในที่นี้ก็คือ การยอมรับและเห็นคุณค่าของคนรุ่นใหม่ต่อหัตถกรรมพื้นบ้านปลาตะเพียนโบลานว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ผู้ประกอบการสามารถที่จะแก้ปัญหาได้โดยการพัฒนาการออกแบบบรรจุภัณฑ์ปลาตะเพียนโบลานให้มีรูปทรงสวยงามให้เข้ากับยุคสมัยใหม่พร้อมทั้งระบุตราสินค้าและแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์ เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความประทับใจให้กับผู้ซื้อที่เป็นคนรุ่นใหม่ ในฐานะที่เป็นของฝากหรือของที่ระลึก พร้อมกับการเพิ่มสโลแกนให้กับสินค้าโดยเพิ่มกราฟฟิคดีไซน์และสีสันทั้งตัวผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้มากขึ้น เพื่อสื่อความหมายที่ดีและลึกซึ้ง ซึ่งจะช่วยเพิ่มค่านิยมให้กับคนรุ่นใหม่ได้

3. ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องหัตถกรรมการสานโบลานปลาตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้านตำบลท่าวาสกรีและตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ครั้งนี้จะสามารถนำไปเป็นประโยชน์กับการอนุรักษ์ และแนวทางการอนุรักษ์ งานหัตถกรรมการสานปลาตะเพียนโบลาน ในอนาคตดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 จะนำการวิจัยนี้ไปเสนอให้กับศูนย์หัตถกรรมการสานใบลาน “ปลาตะเพียน” ควรนำผลการศึกษาไปใช้ในหน่วยงานทางวัฒนธรรมได้ใช้ข้อมูลในการส่งเสริมฟื้นฟูและสืบหัตถกรรมการสานใบลาน “ปลาตะเพียน” ที่กำลังจะสูญหายไปให้คงอยู่สืบไป

3.1.2 นำเสนอผลงานให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทอง อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาให้นำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาหัตถกรรมการสานใบลาน “ปลาตะเพียน”

3.1.3 เป็นข้อมูลให้กับสถาบันการศึกษาต่างๆ ที่สนใจได้นำไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องหัตถกรรมการสานใบลาน “ปลาตะเพียน” ในจังหวัดอื่นๆ ต่อไป

3.2 ข้อเสนอแนะในงานวิจัยที่ควรทำในอนาคต

3.2.1 ควรศึกษาเรื่องภูมิปัญญาในการหัตถกรรมการสานใบลาน “ปลาตะเพียน” ในจังหวัดอื่นๆ

3.2.2 ควรศึกษาเรื่องภูมิปัญญาในการออกแบบลวดลาย และการตกแต่งหัตถกรรม “ปลาตะเพียน” ของตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.2.3 ควรศึกษาเรื่องภูมิปัญญาในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการสานใบลาน “ปลาตะเพียน” เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของตำบลท่าวาสกรี และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กองอุตสาหกรรมในครอบครัว, กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. (2528). *ลานและผลิตภัณฑ์จากไบลาน*. กรุงเทพฯ: กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม.
- กิตติมา ไบหยกวิจิตร. (2537). *ปัญหาและความต้องการของผู้ประกอบอาชีพจักสาน ในเขตอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- แก้ววาทะนง สอนสังข์. (2546). *การศึกษางานศิลปหัตถกรรมกระจูดในจังหวัดนครราชสีมา พัทลุง และสุราษฎร์ธานี*. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ขจรเดช อภิชาติตรากุล. (2542). *หัตถกรรมพื้นบ้าน: ปลายตะเพียนไบลาน ชุมชนหัวแหลม ตำบลท่าวาสุกรี อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- จิตาพร แสงนิล. (2548). *การศึกษาชุมชนในมุสลิมในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 19-23)*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- เจษฎา พัฒรานนท์. (2553). *การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจักสานท้องถิ่นโดยใช้วิธีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษา กลุ่มจักสานใบกะพ้อ ตำบลหุ่งโพธิ์ อำเภอบางบาล จังหวัดนครศรีธรรมราช*. (ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- ชไมพร พรเพ็ญพิพัฒน์. (2545). *พระนครศรีอยุธยา: แหล่งเรียนรู้ฐานช่างพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2550). *อยุธยา: Discovering Ayutthaya*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย.
- ณรงค์ฤทธิ์ ศรีสยาม. (2533). *ปลายตะเพียนไบลาน*. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์.
- ธนิยา กิตติสิทโธ. (2547). *การศึกษาหัตถกรรมจักสานเตยปาหนันในจังหวัดกระบี่ และจังหวัดตรัง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.
- นียบรรณ วรรณศิริ. (2540). *มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,

- บุญเลิศ มรกต และกฤตกร กล่อมจิต. (2545). *การศึกษาหัตถกรรมจักรสานครุฑน้อย บ้านสะอาง ตำบลห้วยเหนือ อำเภอขุนขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- บุญส่ง เรศสันเทียะ. (2553). *ปลาตะเพียนโบราณ: ศิลปะและภูมิปัญญาชาวบ้านในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กับความอยู่รอดในระบบการตลาดแบบเสรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2525). *ศิลป์น่ารู้ ในสองศตวรรษ*. กรุงเทพฯ: ปานยา.
- _____. (2535). *ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: บ้านหนังสือ.
- _____. (2540). *มรดกวัฒนธรรมพื้นบ้าน*. กรุงเทพฯ: ดันอ้อแถมมี.
- สนม ชุมสายญาติ. (2552). *การสานปลาตะเพียนจากใบมะพร้าว*. สืบค้นจาก <http://performance2552.exteen.com/20090101/entry-3>
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). *ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2550). *ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แสวง รัตนมงคลมาส. (2534). *ทฤษฎีสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ชมรมนักพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
การสัมภาษณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช
แบบสัมภาษณ์

ประกอบการทำวิทยานิพนธ์

เรื่อง

การวิจัยเรื่อง หัตถกรรมการสานใบลาน ปลายตะเพียน: กรณีศึกษาชาวบ้าน ตำบลท่าวาสกรี
และตำบลภูเขาทองอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

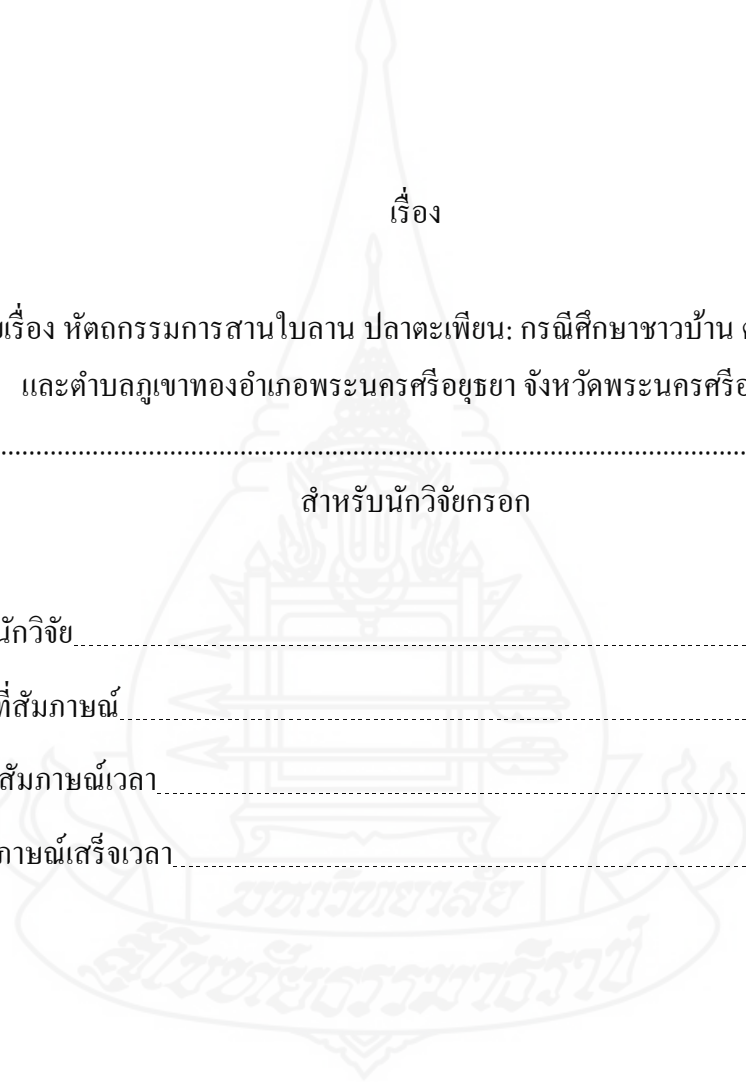
สำหรับนักวิจัยกรอก

ชื่อนักวิจัย.....

วันที่สัมภาษณ์.....

เริ่มสัมภาษณ์เวลา.....

สัมภาษณ์เสร็จเวลา.....

แนวสัมภาษณ์**1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้สัมภาษณ์**

ชื่อ.....สกุล.....

ที่อยู่.....

เพศ.....อายุ.....ปี จำนวนบุตร.....คน

การศึกษา.....อาชีพหลัก.....

ระยะเวลาประกอบอาชีพจนถึงปัจจุบัน.....ปี อาชีพรอง.....

2. ประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนใบลานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

2.1 ท่านทราบเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง.....

2.2 ท่านรู้จักหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานตั้งแต่เมื่อไร.....

2.3 ท่านเคยใช้วัสดุอื่นแทนใบลานหรือไม่ ถ้าใช้ได้แก่อะไรบ้าง ดีกว่าใบลานหรือไม่ และมีความแตกต่างจากใบลานอย่างไรบ้าง.....

2.4 ท่านพอจะอธิบายวิธีการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานในอดีตว่ามีวิธีการสานอย่างไรบ้าง.....

2.5 วิธีการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานในปัจจุบันมีวิธีการอย่างไรบ้าง แตกต่างไปจากอดีตหรือไม่ ถ้าแตกต่างไปจากเดิมมีอะไรบ้าง.....

2.6 ท่านคิดว่ามีสิ่งเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิธีการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานในปัจจุบันอย่างไรบ้าง สิ่งที่เปลี่ยนแปลง เปลี่ยนแปลงเมื่อไร เป็นเวลานานแค่ไหน

.....

.....

.....

2.7 สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปท่านคิดว่ามีข้อดีหรือข้อเสียอย่างไรบ้าง

.....

.....

3. การพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยใบลาน

3.1 ท่านคิดว่าจะมีการพัฒนาอาชีพหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานในด้านใดบ้างเช่น วิธีการเลือกใบลานเพื่อนำมาสานเป็นอย่างไร

.....

.....

- อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำเป็นอย่างไร

.....

.....

- ส่วนประกอบแต่ละส่วนเป็นอย่างไร

.....

.....

- การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น หลังจากที่ได้พัฒนามาจนถึงปัจจุบันนี้ ในด้านของลูกค้าเป็นอย่างไร

.....

.....

3.2 ท่านคิดว่าหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยใบลานจะมีการพัฒนาหรือไม่ถ้ามีจะเป็นอย่างไร

.....

.....

3.3 ท่านคิดว่า พัฒนาการมีผลดีต่อผู้ประกอบการมากน้อยเพียงใด.....

3.4 ท่านคิดว่าจะมีการพัฒนาการด้านใดบ้างที่จะทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น และเป็นที่ต้องการของตลาด.....

3.5 ท่านจะมีวิธีการ หรือต้องการวิชาการอะไรบ้างที่หน่วยงานราชการควรจะได้เข้ามามีส่วนช่วยแนะนำให้มีการพัฒนาในด้านนี้ให้มากขึ้น.....

3.6 ท่านคิดว่าการพัฒนาอาชีพนี้มาถึงปัจจุบันเป็นที่ยอมรับของลูกค้าน้อยเพียงใด.....

4. ปัญหาอุปสรรค ของหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยไบลาน

4.1 ในขณะที่ท่านมีปัญหาอุปสรรคในหัตถกรรมพื้นบ้านการสานปลาตะเพียนด้วยไบลานหรือไม่ ถ้ามีปัญหาในด้านใดบ้าง.....

4.2 ท่านมีปัญหาเรื่องไบลานที่จะนำมาสานปลาตะเพียนหรือไม่และมีปัญหาเครื่องมือในการใช้มือทำหรือใช้เครื่องจักรทำหรือไม่ถ้ามีปัญหาคือปัญหาอย่างไร.....

4.3 ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ทำหรือไม่ ถ้ามีได้แก่อะไรบ้าง.....

4.4 ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ที่ใช้ในการประกอบอาชีพหรือไม่ ถ้ามีได้แก่อะไรบ้าง.....

4.5 ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับปริมาณของแรงงานหรือไม่ ถ้ามีได้แก่ปัญหาอะไรบ้าง.....

.....

4.6 ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับเงินทุนหรือไม่ ถ้ามีได้แก่ปัญหาอย่างไร.....

.....

4.7 ท่านมีปัญหาเรื่องพ่อค้าคนกลาง และเรื่องราคาอย่างไรบ้าง.....

.....

4.8 ท่านมีปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยว และปัญหาคนไทยไม่นิยมอย่างไรบ้าง.....

.....

4.9 ท่านมีปัญหาการเก็บรักษาให้คงสภาพ ปัญหาคุณภาพ ปัญหาสี ปัญหาเชื้อราอย่างไรบ้าง.....

.....

4.10 ท่านมีปัญหาด้านรายได้ รายจ่าย ในการประกอบอาชีพอย่างไรบ้าง.....

.....

4.11 ท่านมีปัญหาด้านการส่งเสริมจากราชการ ปัญหาการถ่ายทอดความรู้แก่คนรุ่นใหม่
อย่างไรบ้าง.....

.....

4.12 ท่านมีปัญหาเรื่องความไม่เพียงพอของวัตถุดิบ และราคาของวัตถุดิบที่มีการเปลี่ยนแปลง
อย่างไรบ้าง.....

.....

4.13 ท่านมีปัญหาอุปสรรคด้านเวลาหรือฤดูกาลการท่องเที่ยว อย่างไรบ้าง เช่นขายได้บาง
เวลาหรือบางฤดู.....

.....

4.14 ปัญหาอื่นๆ (ถ้ามี).....

5 แนวทางการแก้ไขปัญหาอุปสรรคตลอดจนการพัฒนาอาชีพ

5.1 ท่านคิดว่ามีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาเรื่องใบลานที่จะนำมาสานปลาตะเพียน และปัญหาเครื่องมือในการทำใช้มือหรือใช้เครื่องจักร.....

5.2 ท่านคิดว่ามีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ใช้ทำ (สี่ พู่กัน ใบลาน).....

5.3 ท่านคิดว่ามีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับสถานที่ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพได้บ้าง.....

5.4 ท่านคิดว่ามีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับปริมาณของแรงงานได้บ้าง.....

5.5 ท่านคิดว่าจะมีวิธีการใดที่จะแก้ปัญหาเกี่ยวกับเงินทุนได้บ้าง.....

5.6 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาพ่อค้าคนกลาง และราคาได้บ้าง.....

5.7 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยว และปัญหาคนไทยไม่นิยมได้บ้าง.....

5.8 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาค่าการเก็บรักษาให้คงสภาพ ปัญหาคุณภาพ ปัญหาสี
ปัญหาเชื้อราได้บ้าง.....

5.9 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาด้านรายได้ รายจ่าย ในการประกอบอาชีพได้บ้าง.....

5.10 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาด้านการส่งเสริมจากราชการ ปัญหาการถ่ายทอดความรู้
แก่คนรุ่นใหม่ได้บ้าง.....

5.11 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาค่าไม่เพียงพอของวัตถุดิบ และราคาของวัตถุดิบที่มี
การเปลี่ยนแปลงได้บ้าง.....

5.12 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาลูกเกี่ยวกับด้านเวลาในการประกอบอาชีพได้บ้าง.....

5.13 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาลูกเกี่ยวกับ รูปแบบ และสีสันของปลาตะเพียนโบราณได้
บ้าง.....

5.14 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาด้านการตลาดให้เป็นที่รู้จักมากขึ้นได้บ้าง.....

5.15 ท่านคิดว่าจะมีวิธีใดที่จะแก้ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ให้กว้างมากขึ้น.....

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นางสาวสุจิตราพร โพธิ์ประดิษฐ์
วัน เดือน ปีเกิด	2 มีนาคม 2527
สถานที่เกิด	อำเภอบางปะอิน จังหวัด พระนครศรีอยุธยา
ประวัติการศึกษา	ศิลปศาสตรบัณฑิต (วารสารศาสตร์)
สถานที่ทำงาน	สถาบันกวดวิชา ดอกเตอร์โฮม
ตำแหน่ง	ผู้บริหาร

